

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM
DALI

3-6 YAŞ ÇOCUĞU OLAN BABALAR İÇİN
HAZIRLANAN BABA PSİKO-EĞİTİM PROGRAMININ
BABA-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Yasemin SORAKIN BALLI

Lefkoşa

Haziran, 2019

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM DALI

3-6 YAŞ ÇOCUĞU OLAN BABALAR İÇİN
HAZIRLANAN BABA PSİKO-EĞİTİM PROGRAMININ
BABA-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Yasemin SORAKIN BALLI

Danışman

Doç. Dr. Yağmur ÇERKEZ

Lefkoşa

Haziran, 2019

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Yasemin SORAKIN BALLI'nın "3-6 Yaş Çocuğu Olan Babalar İçin Hazırlanan Baba Psiko-Eğitim Programının Baba Çocuk Etkileşimi Üzerine Etkisi" başlıklı tezi Haziran 2019 tarihin de jürimiz tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı	İmza
Üye (Jüri Başkanı) : Prof. Dr. Nergüz BULUT SERİN	
Üye : Prof. Dr. Mehmet ÇAĞLAR	
Üye : Prof. Dr. Zehra ALTINAY GAZİ	
Üye : Yrd. Doç. Dr. Ayhan ÇAKICI EŞ	
Üye (Danışman) : Doç. Dr. Yağmur ÇERKEZ	

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Fahriye ALTINAY AKSAL
Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Hazırlamış olduğum doktora tezimde, projelendirilmesinden sonuçlanmasına kadarki süreçte her türlü bilimsel ve akademik kurallara itina ile uyduğumu, tezimde yer alan tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, bilimsel yazım kurallarına uygun şekilde hazırladığım bu çalışmamda dolaylı veya doğrudan yaptığım her türlü alıntıyı kaynakçada gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden ibaret olduğunu taahhüt ederim.

.../.../.....

Yasemin SORAKIN BALLI

ÖNSÖZ

İnsan hayatının erken dönemleri, birçok araştırmacı tarafından fiziksel, zihinsel, kişilik, duygusal ve sosyal gelişim açısından son derece önemli dönemler olarak kabul edilmektedir. Okul öncesi yıllar, gelişim psikolojisi alanında kritik dönem olarak adlandırılmaktadır. Bireyin, yetişkinlik döneminde sergileyeceği davranışları, kişiliği, mizacı, inanç ve değerleri erken çocukluk döneminde yaşadığı deneyimler sonrası gelişmektedir. Böyle önemli bir dönemde ebeveynlerin sergileyeceği tutum ve davranışlar oldukça etkilidir. Özellikle erken çocukluk döneminde babaların çocuk bakımına ve gelişimine katılımları son derece önemlidir. Baba eğitimi programları kendilerini babalık konusunda geliştirmek isteyen ve çocuklarının gelişimlerini daha kaliteli bir hale getirmek isteyen babalar için güzel bir fırsattır. Buna bağlı olarak, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı doktora çalışma programının gereği olarak hazırlanan bu araştırmada 3-6 yaş çocuğu olan babalara yönelik baba çocuk etkileşimini güçlendirmeye dayalı bir baba psiko-eğitim programı hazırlanmış, uygulanmıştır. Uygulanan Baba psiko- eğitim programının çıktılarına bakıldığı zaman, araştırmanın hedeflenen amaca ulaştığını belirtebilirim. Öncelikle, 8 hafta süresince baba psiko-eğitim programına katılan, kendilerini babalık konusunda geliştirmek isteyen babalara sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın her aşamasında akademik bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, ilgi ve desteğini hiç bir zaman esirgemeyen, beni her zaman ve her konuda daha iyiye doğru yönlendiren ve beni sürekli motive eden, bu aşamaya gelmemde büyük katkıya sahip tez danışmanım, Sayın Doç. Dr. Yağmur ÇERKEZ'e, tez dönemi boyunca çok değerli bilgi ve önerilerinden yararlandığım, Tez İzleme Komitesi'ndeki hocalarım Sayın Prof. Dr. Zehra ALTINAY GAZİ ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayhan ÇAKICI EŞ'e, verilerin analizindeki yardımları için değerli hocam Sayın Doç. Dr. Çiğdem HÜRSEN'e, araştırmam ile ilgili değerli bilgi, görüş, öneri ve yardımlarını esirgemeyen sayın hocalarım Prof. Dr. Fahriye ALTINAY, Doç. Dr. Umut AKÇİL ve Doç. Dr. Aşkın KİRAZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tez dönemim boyunca bana her konuda destek olan ve beni bu yolda her zaman yüreklendiren, dinleyen, beraber gülüp beraber ağladığım canım arkadaşlarım; Ezgi ÇIRAKOĞLU, Tuğçe BALKIR, Müge AŞIKLI ERSOY, Yağmur

PAŞA, Emine LATİFOĞLU, Dr. Şengül BAŞARI, Yrd. Doç. Dr. Gizem ÖNERİ UZUN, Yrd. Doç. Dr. Didem İŞLEK, Yrd. Doç. Dr. İpek DANJU, Dr. Seçil BESİM ve Yrd. Doç. Dr. Gülsüm AŞIKSOY’a sonsuz teşekkür ederim.

Bu yola başvurmamdaki en büyük etken olan, bana hep güvenen ve beni cesaretlendiren, en ihtiyaçlı olduğum zamanlarda bir telefonumla yanımda olan, hoşgörü, huzur ve güveni sağlayan, benimle gülen benimle ağlayan ve maddi manevi desteğini her zaman arkamda hissettiğim canım babam Erdoğan SORAKIN, canım annem Sibel SORAKIN, aynı hayatı paylaştığım canım eşim Ali BALLI ve canım kız kardeşlerim Nükhet SORAKIN SOLKANAT ve Safir SORAKIN ‘a ve canım kayınvalidem Kezban BALLI ve kayınbabam Ahmet BALLI’ ya teşekkürlerimi sunarım.

Dünyaya gelmesiyle hayatımı değiştiren, gülen gözleri ile dünyamı aydınlatan, en mutlu anılarımın kaynağı olan çok sevdiğim miniğim, oğlum Armen BALLI, bu yola seninle birlikte daha sen karnımdayken çıktık, seninle birlikte zorlukları aştık, yeri geldi senin zamanından çalarak tezime yoğunlaştım, tezimin her bir aşamasını hazırlarken hep aklımdaydın ve senin verdiğin güç ile senin için başardım. Bu dönemde beni yormadığın, anlayışlı olduğun ve sevginle içimi ısıttığın için en büyük teşekkürü sen hak ediyorsun.

ÖZET

3-6 YAŞ ÇOCUĞU OLAN BABALAR İÇİN HAZIRLANAN BABA PSİKO-EĞİTİM PROGRAMININ BABA ÇOCUK ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE ETKİSİ

SORAKIN B., Yasemin

Doktora, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yağmur ÇERKEZ

Haziran 2019, 149 sayfa

Baba eğitimi programları, babanın çocuğun gelişiminde daha etkin rol almasının sağlanması, çocuğu ile daha kaliteli zaman geçirmesi, sağlıklı ilişkiler kurabilmesi ve babalık becerilerini geliştirmesi için düzenlenen eğitimler olarak tanımlanmaktadır. Hazırlanan baba psiko – eğitim programı ile, babaların çocukları ile daha duyarlı ilişkiler içine girebilecekleri ve baba-çocuk etkileşimlerini geliştirebilecekleri düşünülmektedir. Bu görüşlerden hareketle araştırmanın amacı, hazırlanan baba psiko- eğitim programının baba-çocuk etkileşimini güçlendirmesi ve geliştirmesidir.

Araştırmada ön-test son-test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan ve 3-6 yaş çocuğu olan babalar oluşturmaktadır. Örneklem ise, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir örneklem çeşitlemesi kullanılarak belirlenmiştir. Ön test uygulamasından önce her iki grubun da benzer demografik yapıya sahip olması özellikle araştırmacı tarafından tercih edilmiştir. Buna göre araştırmaya, 3-6 yaş arası çocuğu olan 10 baba deney grubuna, 9 baba ise kontrol grubuna olmak üzere toplam 19 baba katılmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin toplanmasında, babalarla ilgili genel bilgileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, baba çocuk ilişkisini ölçmek amacıyla Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği, babaların çocuklarıyla ne tür etkinliklere ne kadar sıklıkla katılım sağladıklarını ölçmek için ise Baba Katılım Ölçeği kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan baba psiko-eğitim programı, haftada bir olmak üzere toplam 8 oturumdan oluşmaktadır. Her bir oturum 120 dakika devam etmektedir.

Deney grubu babaların baba psiko-eğitim programı öncesi ve sonrasında ebeveyn-çocuk iletişimlerini incelemek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, baba psiko-eğitim programının, baba-çocuk ilişkisini anlamlı düzeyde geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p<0.05$). Deney grubu babaların baba psiko-eğitim programı öncesi ve sonrasında, baba katılımlarını incelemek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre deney grubu babaların baba psiko-eğitim programı sonrasında baba katılım ölçeğinin alt boyutlarından keyfi meşguliyet ve ilgi yakınlık düzeylerinin anlamlı bir şekilde geliştiği söylenebilir ($p<0.05$). Baba psiko-eğitim programına katılan babalar ile böyle bir eğitime katılmayan babaların baba katılımları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre, baba psiko- eğitim programına katılan babaların böyle bir eğitim programına katılmayan babalara göre baba katılımları anlamlı düzeyde gelişmiştir ($p<0.05$).

Baba psiko-eğitim programına katılan babalar ile böyle bir eğitime katılmayan babaların ebeveyn- çocuk ilişkisi arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre, baba psiko- eğitim programına katılan babaların böyle bir eğitim programına katılmayan babalara göre baba-çocuk ilişkileri anlamlı düzeyde gelişmiştir ($p<0.05$). Babalara uygulanan görüşme formundan elde edilen bilgilere göre Baba psiko-eğitim programının, baba çocuk iletişiminin güçlenmesi ve baba katılımının artırılması üzerinde önemli bir etkisinin olduğu yönündedir. Elde edilen bulgulara göre, uygulanan baba psiko-eğitim programının baba çocuk etkileşimini olumlu düzeyde artırdığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Baba katılımı, psiko-eğitim programı, aile eğitim programları, baba-çocuk iletişimi, çocuk gelişimi.

ABSTRACT**EFFECT OF FATHER PSYCHO-EDUCATION PROGRAM PREPARED
FOR FATHERS WITH 3-6 AGED CHILDREN ON FATHER CHILD
INTERACTION****SORAKIN B., Yasemin****Doctorate, Department of Guidance and Psychological Counseling****Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yağmur ÇERKEZ****June 2019, 149 pages**

Father psycho-education programs are defined as education programs which are prepared for fathers to take more effective role in their children's development, spend more quality time with their children, establish healthy relationships and develop fatherhood skills. It is considered that fathers would establish more sensitive relationships with their children and improve father-child interactions within the prepared father psycho – education program. Based on these views, this research aims to strengthen and improve father child interaction through the prepared father psycho - education programs.

In this research, pre-test and post-test experimental design with control group was used. Population of the research includes fathers with 3-6 aged children living in North Cyprus. Sample of the research was determined based on easily accessible sampling variation which is one of the purposeful sampling methods. Before pre-test application, inclusion of two groups with similar demographic characteristics was especially preferred by the researchers. According to this, a total number of 19 fathers with 3-6 aged children in which 10 fathers to experimental group and 9 fathers to control group participated in the research. In order to collect the quantitative data of the research, Demographic Information Form prepared by the researcher to obtain general information about fathers, Child Parent Relationship Scale to measure father child relationship and Father Involvement Scale to measure how often fathers involve with their children into activities and what type of activities they prefer were used. Semi-structured interview questions developed by the researcher were used to collect

the qualitative data. Father psycho – education program prepared by the researcher included 8 sessions organized once a week. Each session continued for 120 minutes.

According to the results on Wilcoxon Signed Ranks Test applied for examining parent-child communication in experimental group before and after Father Psycho-Education Program, it was revealed that father psycho-education program lead to a significant improvement in father-child communication ($p<0.05$). Results on Wilcoxon Signed Ranks Test applied for examining father involvement in experimental group before and after Father Psycho-Education Program showed that arbitrary occupation and interest proximity levels which are the sub-dimensions of father involvement scale improved significantly ($p<0.05$). Mann Whitney U-Test was applied to test the relation between father involvement of fathers who participated and did not participate in father psycho-education program and results revealed that father involvement among fathers who participated in father psycho-education program significantly improved when compared to fathers who did not participate in the program ($p<0.05$).

According to Mann Whitney U-Test results applied to investigate the association between parent-child relation among fathers who participated in father psycho-education program and fathers who did not participate in this program, parent – child communication was improved significantly among fathers who participated in the program compared to fathers who did not participate in such a program ($p<0.05$). According to the information obtained from the interview form applied to fathers, it was revealed that Father Psycho-Education Program has an important effect on strengthening father child communication and increasing father involvement. According to the obtained results, it is revealed that father child interaction showed an increase in a positive way based on the applied father psycho – education program.

Key words: Father participation, psycho-education program, family education program, parent-child communication, child development

İÇİNDEKİLER

JURİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
KISALTMALAR	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Alt Problemleri	9
1.3. Araştırmanın Önemi	9
1.4. Sınırlılıklar.....	10
1.5. Tanımlar	11

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	12
2.1. Gelişim Süreçleri (0-6 yaş).....	12
2.2. Çocuk Gelişimi İle İlgili Kuramlar	15
2.2.1. Ekolojik Yaklaşım	15
2.2.2. Psikoseksüel Gelişim	16
2.2.3. Psiko-sosyal Gelişim	19
2.3. Aile Kavramı ve Önemi	22
2.4. Babalık Rolü.....	25
2.4.1. Baba Çocuk Etkileşiminin Önemi	28
2.4.2. Çocuğun Zihinsel Gelişiminde Babanın Önemi	29
2.4.3. Çocuğun Sosyal Gelişiminde Babanın Önemi	30
2.4.4. Çocuğun Cinsel Kimlik Gelişiminde Babanın Önemi.....	31

2.4.5. Çocuğun Duygusal Gelişiminde Babanın Önemi.....	32
2.5. Ebeveyn Tutumları	32
2.5.1. Demokratik Aile Tutumu.....	34
2.5.2. Otoriter Aile Tutumu	34
2.5.3. Aşırı Hoşgörülü Anne – Baba Tutumu.....	35
2.5.4. Aşırı Koruyucu Anne – Baba Tutumu.....	35
2.6. Psiko - Eğitim Ve Çalışmanın Dayandırıldığı Kuram.....	36
2.6. İlgili Araştırmalar	38

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	48
3.1. Araştırmanın Modeli	48
3.2. Evren ve örneklem.....	49
3.3. Araştırma Sürecinde Kullanılan Ölçme Araçları	50
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	51
3.3.2. Baba Katılım Ölçeği	51
3.3.3. Ebeveyn- Çocuk İlişki Ölçeği.....	51
3.3.4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	52
3.4. Baba Psiko-Eğitim Programının Geliştirilmesi	53
3.4.1. Baba Psiko – Eğitim Programının Amacı ve Program İçeriği.....	54
3.5. Uygulama Süreci	65
3.6. Verilerin Analizi.....	66
3.7. Araştırma Etiği	66

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR.....	68
---------------------------	----

BÖLÜM V

TARTIŞMA	94
----------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER	99
6.1. Sonuç	99
6.2. Öneriler.....	102
6.2.1. Yapılan Araştırmaya Yönelik Öneriler.....	102

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	103
KAYNAKÇA.....	104
EKLER.....	126
EK 1. Kişisel Bilgi Formu	126
EK 2. Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği.....	127
EK 3. Baba Katılım Ölçeği.....	129
EK 4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları	131
EK 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları	132
EK 6 Gönüllülerin Bilgilendirilmesi Ve İzin Alınması Protokolü.....	133
EK 7 Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği İzni.....	134
Ek 8. Baba Katılım Ölçeği İzni	135
Ek 9. Etik Kurul İzin Yazısı	136
Ek 10. Uzman Görüşü Örneği	137
Ek 11. Katılım Belgesi Örneği	138
ÖZGEÇMİŞ.....	145
TURNITIN (ORJİNALLİK RAPORU).....	149

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: 0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişim Özellikleri.....	14
Tablo 2: Deney Grubunda Yer Alan Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	49
Tablo 3: Kontrol Grubunda Yer Alan Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	50
Tablo 4: Deney grubu babaların ebeveyn-çocuk iletişim ölçeği öntest ve sontest puanlarının karşılaştırılması.....	68
Tablo 5: Deney grubu babaların baba katılım ölçeği öntest ve sontest puanlarının karşılaştırılması.....	69
Tablo 6: Deney grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının babalık yaş gruplarına göre karşılaştırılması.....	70
Tablo 7: Deney grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının çocuk sayısına göre karşılaştırılması	71
Tablo 8: Deney grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının baba eğitim durumlarına göre karşılaştırılması.....	72
Tablo 9: Deney grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının eş eğitim durumlarına göre karşılaştırılması	73
Tablo 10: Deney grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının yaş gruplarına göre karşılaştırılması	74
Tablo 11: Kontrol grubu babaların ebeveyn-çocuk iletişim ölçeği öntest ve sontest puanlarının karşılaştırılması.....	75
Tablo 12: Kontrol grubu babaların baba katılım ölçeği ön test ve son test puanlarının karşılaştırılması	76
Tablo 13: Kontrol grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının yaş gruplarına göre karşılaştırılması.....	77
Tablo 14: Kontrol grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının çocuk sayısına göre karşılaştırılması	78
Tablo 15: Kontrol grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının baba eğitim durumlarına göre karşılaştırılması.....	79
Tablo 16: Kontrol grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının eş eğitim durumlarına göre karşılaştırılması.....	80

Tablo 17: Kontrol grubu babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarının babalık yaş gruplarına durumlarına göre karşılaştırılması.....	81
Tablo 18: Baba katılım ölçeği alt boyutlarının ön test deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması.....	82
Tablo 19: Baba katılım ölçeği alt boyutlarının son test deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması.....	83
Tablo 20: Ebeveyn çocuk iletişim ölçeği alt boyutlarının ön test deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması.....	84
Tablo 21: Ebeveyn çocuk iletişim ölçeği alt boyutlarının son test deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması.....	85
Tablo 22: Deney grubu babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın nasıl olduğuna ilişkin deney öncesi ve deney sonrası görüşleri.....	86
Tablo 23: Deney grubu babaların çocuk yetiştirmede aldıkları sorumluluk ve rollere ilişkin deney öncesi ve deney sonrası görüşleri.....	89

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1:	Belsky'nin Anne-Babalığı Etkileyen Süreçler Modeli.....	27
Şekil 2:	Caberra, Fitzgerald, Bradley ve Rogmann'ın (2014) Genişletilmiş Baba Katılım Modeli.....	28

KISALTMALAR

BAKÖ	: Baba Katılım Ölçeği
BDT	: Bilişsel Davranışçı Terapi
BPEP	: Baba Psiko- Eğitim Programı
EÇİÖ	: Çocuk- Ebeveyn İlişki Ölçeği
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Erken çocukluk dönemi, insanların yetişkinlik dönemlerini her yönüyle etkileyen önemli bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu dönemde çocuklar, yetişkinlerin sevgisini, ilgisini ve ailenin sunabileceği imkanlarının en iyisini hak etmektedir. Aile, evlilik, kan bağı veya evlat edinme yolu ile bir arada bulunan ve en az iki insanın oluşan en küçük birim olarak ifade edilmektedir (Haviland, Prins, Walrath ve McBride, 2006). Çocuğun ana rahmine düşmesiyle başlayan anne-baba rolünü üstlenmek, sevgi, şevkat, sorumluluk, bilgi, beceri ve fedakârlık gerektiren bir durumdur. Yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında zaman anne ve babaların çocuklarına sergilemiş olduğu tutum ve davranışların doğuştan kazanılan bir yetenek olmadığı, bu davranışların bir çoğunun sonradan benimsendiği görülmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2005). Doğumdan sonra çocuğun ilk yakın çevresi ailedir (Günalp, 2007). Diğer bir deyişle, aile çocuğun hem ilk hem de en etkili toplumsal çevresini oluşturmaktadır (Chow, 2004). Bebeğin dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren önce anne ve babası ile, daha sonra da çevresindeki diğer bireylerle etkileşimde bulunmaya başlar. Çocuk, anne ve babasının ona gösterdiği tutum, davranış ve sağladığı yaşam koşulları ile gelişirken anne ve babasını model alır (Özmert, 2006).

Çocuk gelişimini açıklayan ekolojik sistem teorisine göre, çocuklar farklı düzeylerde çevreden etkilenen bir sistem içinde gelişmektedir. Kalıtım ve anne babadan geçen özelliklerin çevre ile etkileşimi sonucu gelişim devam etmektedir. Bronfenbrenner'e (1979) göre, çocuğu içinde geliştiği ekolojik sistemler bağlamında ele almalıyız. Bu gelişim süreci, ev ortamının oluşturduğu en yakın çevre ile başlar, okul sistemi gibi daha geniş çevre ile devam eder ve evi, okulu, çocuğun sosyal ve kültürel yaşamını içeren daha geniş bir çevreye yayılır. Her bir katmanın da diğerleri ile ilişkide olduğu söylenebilir (Bronfenbrenner ve Morris, 2006).

Çocuğun bilişsel, fiziksel, sosyal, duygusal ve cinsel gelişim dönemlerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesinde ailenin payı çok büyüktür. Anne ve babanın çocuğu ile olan etkileşimi sonucunda, tüm gelişim alanları etkilenmektedir (Taşkın, 2011).

Ebeveynler dahil, çocuğun büyüdüğü sosyal çevreye ilişkin özellikler sayesinde çocuk olumlu ve olumsuz davranış örüntüleri kazanmaktadır. İlk beceriler önce ailede kazanılmakta ve aile ortamında uygulanmaktadır. Çocuğun kişilik ve sosyal gelişim sürecine aile destek vermektedir. Ayrıca çocuğun sadece fiziksel gereksinimleri değil bunun yanında sevgi, şefkat ve saygı gibi duygusal ihtiyaçları da ilk olarak aile ortamında karşılanmaktadır (Güneş, 2017). Çocuk en belirgin özelliklerini, sergilediği tutum ve davranışlarını anne ve babasını model alarak kazanmaktadır. Özellikle okul öncesi dönemde, çocukların anne ve babaları ile olan etkileşimleri, çocukların gelişimi için oldukça önemlidir. 0-6 yaş dönemini kapsayan okul öncesi dönemde ailenin olumlu tutumlar benimsemesi ve çocuklarını bilinçli bir şekilde yetiştirmesi okul dönemini kapsayan dönemde de daimi bir başarıya dönüşür. Tam tersi durumda ise akademik hayatında başarısız ve problem yaşayan çocuklar oldukları gerçeği biliniyor. Kişilik ve davranış bozukluğu olan çocuklar, okula başladıklarında uyum problemleri yaşayabiliyor. Senemoğlu (2004), yaşamın ilk yıllarında anne ve babası tarafından çocuğa gösterilecek sevgi ve sıcaklığın çocuğun temel güven duygusu kazanmasında önemli olduğunu ve buna bağlı olarak çocuğun kişilik gelişiminin etkilendiğini vurgulamaktadır.

Anne ve babanın çocuklarıyla iletişimleri dışında birbirleriyle olan iletişimlerinin de çocuk üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler çocukların tüm gelişim aşamaları üzerinde büyük etkiye sahip olmaktadır. Ayrıca çocukların dünya görüşleri üzerinde de etkili olmaktadır. Çocuklar aile içi ilişkilerine bağlı olarak olumsuz ya da olumlu olarak gelişebilmekte ve buna bağlı olarak ilerideki hayatlarında kuracakları sağlıklı ilişkiler de etkilenmektedir (Yörükoğlu, 2000). Aile üyelerinin birbirine baskı uyguladığı, saygı göstermediği, fiziksel ve psikolojik şiddetin olduğu evlerde çocuklara karşı şiddet ve istismar ortaya çıkabilmektedir (Coocklin, 2001).

Yapılan çalışmalara bakıldığı zaman sürekli bir çatışma halinde olan ebeveynler ile yaşayan çocukların, stress, istismar ve aile içi şiddetten daha fazla etkilendikleri, ayrıca hem çocukluk dönemlerinde hem de yetişkinlik dönemlerinde zihinsel ve fiziksel sağlık sorunlarından daha fazla etkilendiği görülmektedir (Repetti, Taylor ve Seman, 2002; Demir ve Şendil, 2007). Bebeklik dönemiyle birlikte çocuğun bir birey olduğunu kabul etmek ve çocuğa değerli olduğu mesajını vermek, çocukların olumlu benlik gelişiminde önemlidir (Cüceloğlu, 2002). Ebeveynlerin, çocuğu bir

birey olarak kabul edildiğini ona hissettirebilmek için çocuğun duygularına ve tercihlerine saygı duyması ve onları desteklemesi gerekmektedir (Önder, 2003). Anne ve babaların kendilerini çocuğa etkili bir şekilde ifade edebilmeleri için öncelikle tutarlı ve dürüst olmaları, yargılamadan iletişim kurmaları ve doğru zamanda kendilerini doğru açabilmeleri gerekmektedir. Bunun yanında çocukları ile yaşadıkları problemleri çocukları ile birlikte çözmeleri gerekmektedir (McKay, Davis ve Fanning, 2010).

Anne ve babalar tarafından çocuklarının sergilemiş olduğu her davranışa müdahale edilmesi, eleştirilmesi, küçümsenmesi ve çocukların düşünce ve davranışlarının kontrol altına alınması sonucunda kendine güvenmeyen ve kendine saygısı az bireyler yetişmektedir (Clarkand ve Shields, 1997). Okul öncesi dönemdeki çocukların okula ve sosyal çevreye uyumunda ebeveyn-çocuk iletişiminin çok etkili olduğu ve buna bağlı olarak çocuğun duygusal durumunun da önemli olduğu vurgulanmıştır (Pol, Groeneveld, Endendijk, Berkel, Hallers-Haalboom, Bakermans-Kranenburg ve Mesman 2016).

Çocuklar sürekli bir öğrenme ve gelişme sürecindedirler. Etkili öğrenme için çocukların ruh sağlığının iyi olması gerekmektedir. Çocukların duygu ve düşüncelerini kabul eden ve bunları açıkça ifade edebilmeleri için ebeveynleri tarafından desteklenen çocuklar kendine saygı duyan, girişken ve çevresi ile iyi ilişkiler kurabilen bireyler haline gelir. Duygusal açıdan kendini güvende hisseden çocukların, merak, öğrenme isteği ve motivasyonu artmakta ve buna bağlı olarak zihinsel süreçlerinin işleyişi kolaylaşmaktadır (Sünbül, 2003). Bazı araştırmalara göre çocuğuna olumlu yönde davranış gösteren ve olumlu sonuçlar alan ebeveynlerin daha fazla olumlu davranış gösterme çabasına girdikleri belirtilmiştir (Bater ve Jordan, 2017; Graham ve Weems, 2015). Erken çocukluk döneminde karşılaşılabilecek olumsuz deneyimlere maruz kalmak sonraki gelişim dönemlerinde aksamalara yol açabilmekte ve kişinin psikolojik sağlıkta göstermesinde sorunlara neden olabilmektedir (Kararımak, 2016).

Hızla büyüyen ve değişen yaşama uyum sağlamaya çalışan bireylerin yetiştirilmesinde ebeveynlerin büyük bir önemi vardır. Çocukların ilk eğitimlerini ailede aldıkları düşünüldüğü zaman anne ve baba eğitiminin önemi kendini göstermektedir. Anne ve babaların çocukların eğitimlerine, bunun yanında gelişimlerine katkıda bulunup, onlara yararlı olabilmeleri için ebeveyn katılımları

oldukça önemlidir. Ebeveyn katılımı ebeveynliğin birincil bileşenidir (Pleck, 2010). Ebeveyn katılımı, anne ve babanın çocukları ile doğrudan etkileşimlerini içermektedir. Ebeveynlerin çocukları ile birlikte ortak faaliyetlerde bulunmaları, çocukların eğitimlerine ve gelişimlerine katkıda bulunmaları aile katılımı olarak adlandırılmaktadır (Pleck, 2010). Ebeveyn katılımı özellikle erken çocukluk döneminde merkezi bir rol üstlenir. Bu dönemde çocukların gelişimi çok hızlı olmakla birlikte kritik dönemlerden oluşmaktadır. Çocukların sosyal – duygusal gelişimleri için ve ayrıca davranışsal uyumları için anne baba katılımı çok önemlidir (Shonkoff ve Phillips, 2000). Anne ve babaların çocukları ile birlikte geçirdikleri kaliteli zamanlar, çocuklarının hayal gücü ve yaratıcılıklarının gelişimi için de oldukça etkilidir (Ünüvar, 2008).

Anne ve babaların kendilerini ebeveynlik konusunda yetiştirmeye, geliştirmeye ve çocuk ile olan iletişimlerini güçlendirmeye gereksinimleri vardır. Özellikle, okul öncesi dönemde anne ve babası ile daha çok birlikte olan çocukların gelişimi açısından ebeveyn eğitimi oldukça önemlidir (Özel ve Zelyurt, 2016). 0-6 yaşlar arasını kapsayan erken çocukluk dönemi, kişiliğin şekillenmesi, temel beceri ve birçok alışkanlığın kazandırıldığı, ayrıca çocukların çevreden gelebilecek tüm uyaranlara karşı en açık olduğu yaşamın en kritik dönemlerinden biridir.

Yapılan çalışmalar, bebeğin doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu çevreden etkilendiği ve olumlu yönde gelişebilmesi için çevresindeki yetişkinler tarafından destek görmesinin önemli olduğunu ve olumlu çevrede yetişen çocukların potansiyellerini en üst noktaya kadar geliştirdiğini göstermektedir (Ural ve Ramazan, 2007). Bu dönemde anne ve babalara verilecek kapsamlı bir eğitim sayesinde çocukların sağlıklı büyümeleri ve gelişmeleri için gerekli ortam sağlanabilir. Bu dönemde atılacak olan iyi temeller, yaşanılacak olan deneyimler çocuğun hayatının birçok alanında olumlu yönde etkili olacaktır (Erdiller, 2010). Annelik ve babalık becerileri ile ilgili eğitim almış bireylerin çocuklarının, sosyal, bilişsel, duygusal, kişilik ve psiko-motor gelişimlerinin, ebeveynleri eğitim almamış çocuklara göre daha gelişmiş olduğu yapılan araştırmalarca vurgulanmıştır (Kağıtcıbaşı, 1989; Duran, 2005; Oktay ve Unutkan, 2003). Ayrıca, Temel (2013), çocuğun yetiştirilmesinde öncelikli olarak sorumlu olan anne ve babanın çocuk yetiştirme becerilerini aile eğitimi programları ile desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Anne ve babaya yönelik düzenlenen eğitim programları sayesinde anne, baba ve çocuk arasındaki

iletişimin daha etkili olması sağlanarak çocuğun davranışları da olumlu yönde gelişmektedir. Böylece ebeveynler çocukları ile olan ilişkilerini daha az problemli olarak algılamaktadırlar (Şimşek, 2017).

Günümüzde ebeveynlere yönelik hazırlanan eğitimlerin önemi daha iyi anlaşılmaya başlanmış ve çocukların daha sağlıklı bir kişilik gelişimlerinin sağlanmasında ve çocuklarda görülen davranış problemlerinin giderilmesinde, öncelikle ailelerin eğitilmesinin gerekliliği görüşü ortaya çıkmıştır. Eğitim kurumlarında anne-baba eğitiminin önemine dayanarak, ailelerin çocuklarıyla daha bilinçli iletişim kurmalarını sağlayabilmeleri için ebeveynlere yönelik verilen eğitim programlarında da giderek artış görülmekte olduğu vurgulanmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2005).

Geçmişten günümüze devam eden ve kadına yüklenen bazı kalıpların, toplumların gelişmesi ve kadının iş hayatına atılması ile değişmeye başladığı görülmektedir. Son zamanlarda, aile politikalarında cinsiyete daha fazla önem verilmekte ve toplumsal cinsiyet eşitliğinden bahsedilmektedir (Hantrais, 2004). Buna bağlı olarak babaların çocuk bakımı için daha fazla sorumluluk ve katılım göstermesi beklenmektedir (Gürşimşek ve Kefi, 2007). Çocuk refahı çalışmaları, çocuklar için iyi yaşam koşulları sağlamayı amaçlamaktadır.

Çocuk koruma çalışmaları, babaların çocuklarının hayatları üzerinde giderek daha fazla sorumluluk alması gerektiğini desteklemektedir (Health Service Executive, 2011). Babaları anlamak için Lamb (2010) farklı ülkeler ve farklı kültürlerdeki babaların incelenmesini önermiştir. Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de çocuğun gelişiminden, fiziksel bakımından ve eğitim sorumluluğundan birinci derecede sorumlu tutulan birey genellikle anneler olmuştur. Babanın çocuğun yaşamındaki rolü ve önemine neredeyse hiç değinilmemiştir (Taşkın, 2011).

Eşinin hamile olduğunu öğrenmesiyle birlikte başlayan ve üç yıllık süreçte kazanılan babalık kimliği, çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Ergin ve Özdilek, 2014). Tamis-LeMonda, Shannon, Cabrera, ve Lamb’a (2004) göre, babaların rolü özellikle iki nedenden ötürü oldukça önemlidir. İlk olarak, babalar çocukların duygusal, bilişsel ve dil gelişimlerine katkıda bulunur. İkincisi de, babalar annelerin sıkıntılarının azalmasını sağlayarak zihinsel sağlıklarını ve genel refahlarını artırmayı destekler.

Babanın çocuğuyla birlikte kaliteli zaman geçirmesi, çoğunun bakımına ve sorumluluğuna katkı koyması ve çocuk ile karşılıklı etkileşimde bulunması, çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminde etkilidir (Bekman, 2000).

Okul öncesi dönem çocuğun bilişsel, fiziksel, duygusal, sosyal, ve dil gelişimi için en kritik yıllardır. Bu yıllarda aile eğitimi oldukça büyük bir öneme sahiptir. Aile ortamı içerisinde çocuklarının gelişim ve öğrenmelerine destek veren ve çeşitli önlemler alan ebeveynlerin çocuklarının çevreye ve okula karşı daha olumlu tutum geliştirdikleri, ayrıca çocukların hem akademik başarılarının hem de bireysel gelişimlerinin artmış olduğu bilinmektedir (Kağıtçıbaşı, Sunar ve Bekman, 2001). Çocuğun gelişiminin aile tarafından desteklenmesi, çocuğun her yönden olumlu yönde gelişmesine ve sağlıklı bir kişilik oluşturmaya etkilidir (Hoard ve Shepard, 2005).

Pekkarakaş (2010), anne-baba-çocuk iletişiminin ve anne-baba tutumlarının çocuğun gelişiminde çok önemli etkenler olduğunu vurgulamıştır. Arnold, Zeljo ve Doctoroff (2008) yapmış oldukları araştırma sonucuna göre, ebeveyn katılımının çocuk gelişimi üzerinde büyük rolü olduğu ve çocukların akademik başarılarının artmış olduğu ve sosyal ilişkilerinin güçlenmiş olduğunu belirtmişlerdir. Okul öncesi dönemde çocukların dış dünyayı tanımalarına olanak sağlayan, onları destekleyen, ve ayrıca temel alışkanlıkları kazandıran kişiler ebeveynlerdir. Aile eğitimi, ebeveynlerin çocuklarının gelişimlerinin her boyutunda ve her aşamasında ihtiyaçları olan bilgi, yetenek ve anlayışı kazanmalarına yardımcı olan bir eğitim sürecidir (Mary, 1960, akt; Duran, 2005). Aile eğitimi programlarına katılan anne ve babalar, çocuklarının okulda öğrenmiş oldukları bilgi ve becerileri evde tekrar ettirme fırsatı bulur. Böylece, çocukların öğrenmeleri daha kalıcı ve hızlı olacaktır (Oktay ve Unutkan, 2003; Duran, 2005). Aile eğitimi, özel eğitime gereksinim duyan çocuklar içinde büyük bir öneme sahiptir. Özel gereksinimli çocukların var olan potansiyellerini geliştirebilmelerinde anne ve babaları anahtar rol durumundadır (Sığırtmaç, 2011).

Aile eğitimi programları sayesinde, ebeveynlerin annelik- babalık becerileri, iletişim ve öğrenme becerileri kazanmaları sağlanarak, çocuğun gelişimine katkı sağlanılmaktadır (Warner ve Sower, 2005). Dolayısıyla, okul öncesi dönemde çocuğun sağlıklı gelişebilmesi için aile katılımı sağlanmalı ve ebeveynler aile eğitim süreçlerinin için dahil edilmelidir (Özkan, 2014). Ebeveynlere yönelik hazırlanan eğitim programları anne ve babanın, ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesini, çocuğun aile içindeki öğrenme ortamına katkı koymasını, aile içi iletişimin güçlendirilmesini,

aile içinde yaşanan problemlere çözüm üretmeyi, çocuğun tüm gelişim alanlarına katkı koymayı amaçlamaktadır (Arnold, Zeljo ve Doctoroff, 2008; Eryorulmaz, 1993).

Günümüzde babanın aile içindeki işlevi ve önemi ayrıca çocuk üzerinde olan etkisi anlaşılmaya başlanılmıştır. Geçmişe bakıldığında zaman, babalar duygularını belli etmeyen, eve para getiren ve otorite figürü olarak görülen kişilerdi. Fakat, 20. Yüzyılın ortalarına doğru kadının toplum içinde değişen rolü ve iş hayatına katılması, boşanmaların da artması, geleneksel ailelerin yerini çekirden ailelerin almasıyla birlikte babanın rolü de değişime uğramaya başlamıştır (Yeşilyaprak, 2003). Buna bağlı olarak, çocuğun yetiştirilmesi sürecine babalar da dahil olmuşlardır (Abrams, 2002).

Çocukları ile iyi iletişim kuran, onların gelişimine ve eğitimine katkı koyan babaların çocuklarının akademik becerileri, bilişsel ve dil gelişimleri yanında psikososyal gelişimleri de daha olumlu yönde olmaktadır. Çocuğun bakımına etkin katılım sağlayan babaların çocukları ile istedik ebeveyn-çocuk ilişkisi kurduğu ve problemlerle daha kolay başedebildiği bilinmektedir (Gürşimşek, Kefi ve Girgin, 2007).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) son yıllarda boşanma oranında büyük artışlar olduğu görülmektedir. KKTC Yüksek Mahkeme raporu verilerine göre, ülke genelinde son altı yılda boşanmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında 2014 yılında 829, 2015 yılında 798, 2016 yılında 841, 2017 yılında ise 864 boşanmanın olduğu belirtilmiştir. Bu verilere göre, boşanma oranlarının yıldan yıla artmakta olduğu görülmektedir.

Yaşamının ilk yıllarında çocukların ebeveynleriyle olan ilişkisi çok değerlidir. Anne ve babanın boşanması ile birlikte çocuklar stresli ve zor bir sürecin içerisine girmektedirler. Çocuğun alışmış olduğu düzenin bir anda bozulması ve artık her istediği zaman onları bir arada göremeyeceği duygusuna kapılabilmektedir (Furstenberg ve Kiernan, 2001). Anne ve babanın boşanması sonucunda çocuk artık tek bir ebeveyniyle yaşamaya başlar. Çocuğun genellikle birlikte yaşayacağı kişi annedir. Boşanmanın ardından babanın çocuğu ile etkileşimine devam etmesi ve çocuğun yeni hayatına uyum sağlamamasına yardımcı olması çok önemlidir (Öngider, 2013).

Son yıllarda çocuk gelişiminde, anne ve baba etkileşiminin ne kadar önemli olduğunun bilincinde olan toplumlarda anne baba eğitimleri yaygınlaşarak devam etmektedir. Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren başlayıp 1980'li yıllarda daha sistemli hale gelmeye başlayan anne-baba eğitimi ile ilgili yapılmış çalışmalar olduğu bilinmektedir. 1960'lı Prof. Dr. İhsan Şükrü Aksel'in ana-babalara yönelik bilgilendirici toplantılar düzenlediği bilinmektedir (Yavuzer, 2003). Türkiye'de erken çocuklukluk dönemi eğitimine katkı koymak amacı ile 1982 yılında Anne-Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP) geliştirilmiştir. Bu programın amacı, erken çocukluk dönemine çocuğu olan anneleri eğitmektir (Temel, 2003).

Programların adı her ne kadar Anne-Baba Eğitimi, Ana-Baba Okulu, Aile Eğitim Programı olsa da, bu programların katılımcılarını çoğunlukla anneler oluşturmaktadır (Ünüvar, 2008). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) sadece babalara yönelik düzenlenen, baba çocuk etkileşimini güçlendirmeye dayalı eğitimlerin olmamasından dolayı, bu araştırmanın topluma fayda sağlayabilecek uygulamalara katkı koyacağı düşünülmektedir. Bunun yanında yakın coğrafyamızda da çalışmaların sınırlı olduğu ve baba eğitimi konusunda deneysel çalışmaların oldukça az olduğu bilinmektedir. Bu nedenle babaların çocukları ile etkileşimlerini güçlendirmek amacıyla babalar için hazırlanacak etkili bir baba psiko-eğitim programının, hem araştırmacılara hemde topluma yararlı olacağı düşünülmektedir.

Buna bağlı olarak, yapılacak olan bu deneysel çalışma ile çocuklarını büyütürken desteğe ihtiyaç duyan, kendilerini çocuk yetiştirme adına geliştirmek isteyen babalara eğitim desteği verilecektir. Okul öncesi dönem, çocuğun gelecekteki yaşamını temsil ettiği için büyük bir öneme sahiptir. Baba eğitim programlarına ve buna benzer eğitimlere katılan babaların, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına cevap verebilecekleri düşünülmektedir. Okul öncesi dönemde baba ile çocuk arasında gelişen sağlıklı etkileşim, daha sağlıklı çocukların yetişmesini ve daha nitelikli toplumların oluşmasını da sağlayacaktır (Senemoğlu, 2008). Yukarıda yazılmış olan gerekçelere bağlı olarak bu çalışmanın problem cümlesi; "Babaların çocuk üzerindeki rolünü artırmaya yönelik hazırlanan baba psiko-eğitim programının baba çocuk etkileşimi üzerine etkileri nelerdir?" şeklinde belirtilmiştir.

1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Baba Eğitim Programına katılan deney grubuna uygulanan;
 - a- Ebeveyn-çocuk ilişki ölçeğinin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
 - b- Baba katılım ölçeğinin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
2. Deney grubu babaların demografik bilgileri ile uygulanan ölçekler arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Araştırmaya katılan kontrol grubuna uygulanan;
 - a- Ebeveyn-çocuk ilişki ölçeğinin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
 - b- Baba katılım ölçeğinin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
4. Kontrol grubu babaların demografik bilgileri ile uygulanan ölçekler arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Deney grubunun BAKÖ ve EÇİÖ ölçeklerinden aldıkları ön-test son-test sonuçları ile kontrol grubu BAKÖ ve EÇİÖ ölçeklerinin sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Baba psiko-eğitim programına katılan babaların çocukları ile birlikte geçirecekleri zamanın nasıl olması hakkındaki görüşleri nasıldır?
7. Baba psiko-eğitim programına katılan babaların çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve rolleri hakkındaki görüşleri nasıldır?
8. Baba psiko-eğitim programına katılan babaların, program hakkındaki görüşleri nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Babalar için hazırlanan psiko-eğitim programı ile babanın çocuğun gelişiminde daha etkin rol almasının sağlanması, çocuğu ile daha kaliteli zaman geçimesi ve babalık becerilerini geliştirmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Hazırlanan psiko – eğitim programı ile, babaların çocukları ile daha duyarlı ilişkiler içine girebilecekleri ve baba-çocuk etkileşimlerini geliştirebilecekleri düşünülmektedir. Bu görüşlerden hareketle araştırmanın önemi, hazırlanan baba psiko- eğitim programının baba çocuk etkileşimini güçlendirmesi ve geliştirmesidir.

Baba psiko - eğitim programı sonunda babaların, çocukların gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak, çocuklarını daha iyi tanımalarına yardımcı olmak, çocuklarına karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak, çocukları ile sağlıklı iletişim kurmaları ve ebeveynlik için gerekli bilgileri kazanmalarına yardımcı olmaktır. Bunun yanında, baba psiko- eğitim konusunda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara rehberlik etmesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışma çocukların eğitimine babaların katılımı konusunda sınırlı sayıda araştırma olması ve bu araştırma aile katılımının baba çocuk ilişkisini nasıl etkilediğinin ortaya konulacak olması açısından da önemlidir.

Psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında çok az deneysel olarak çalışılmış olan baba çocuk iletişimi konusuna ilişkin Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) veri tabanında tarama yapıldığında sınırlı sayıda araştırma bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özkan, 2014; Bolat, 2011; Kocayörük ve Sümer, 2009). Kuzey Kıbrıs'ta anne-baba eğitim programları olmasına rağmen sadece babalar için düzenlenen eğitimlerin olmaması ve yapılacak olan çalışmanın K.K.T.C.'de ilk olması bakımından bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın uygulama süreci; 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ile sınırlandırılmıştır.
2. Araştırmanın çalışma grubu okul öncesi kurumlarından rastgele seçilmiş babalar ile sınırlandırılmıştır.
3. Araştırma sekiz haftalık eğitim ile sınırlıdır.
4. Her bir oturum 120 dakika (bir saat teorik ve bir saat uygulama) olmak üzere sınırlandırılmıştır.
5. Araştırma nicel, nitel karma desen ve kontrol-deney grubu ile sınırlandırılmıştır.
6. Araştırmacı ve uygulamacının aynı kişi olması ile sınırlandırılmıştır.
7. Araştırma Baba Katılım Ölçeği, Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeği ve yarı yapılandırılmış görüşme sorularından elde edilen verilerle sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Psiko-Eğitim: Psiko-eğitim içerikli gruplar eğitimsel içerikli olup kişisel ve grup becerileri geliştirmeyi hedefleyen, bunun yanında bireylere kişisel farkındalık kazandırmanın yanısıra öğretici bir grup çeşididir (Hoffmann, 2006).

Anne Baba Eğitimi: Anne ve babaların aile kurumunu sağlıklı devam ettirebilmeleri ve çocuklarının sağlıklı, toplumun uyumlu ve topluma sorumlu büyümelerini ve gelişmelerini sağlamak için hazırlanan eğitim süreci olarak ifade edilmektedir (Şahin & Özyürek, 2016).

Baba Psiko-Eğitim Programı: 3-6 yaş grubunda çocuğu olan babalar için hazırlanmış, çocukların temel gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük hedefleri, eğitim ve sinama durumlarını içeren program.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Gelişim Süreçleri (0-6 yaş)

Gelişim anne karnında sperm ve yumurtanın birleşmesi ile başlayıp, ölüme kadar devam eden, bedensel, davranışsal, psikolojik değişimlerin meydana geldiği süreçtir. Gelişim düzenli ve sıralı olmakla birlikte bir bütündür. Ayrıca gelişim çok boyutlu ve yaşamın başlangıcı ile sonuna kadar devam eden bir süreçtir (Günalp, 2007). 0-6 yaş gelişimi insan yaşamı için en önemli dönemlerden biridir ve bu dönemin etkileri yaşam boyu devam etmektedir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2007). Diğer bir tanıma göre, gelişim, döllenme ile başlayan bilişsel, sosyal, duygusal fiziksel ve dil gelişimi açısından insanın hayatı boyunca uyumlu, düzenli bir ilerleme kaydeden, olgunlaşma, büyüme ve hazırbulunuşluğu da içeren değişme ve hareket örüntüsüdür (Güneş, 2017).

Araştırmacılar genel olarak çocuğun gelişiminde 0–2 yaş bebeklilik, 3–6 yaş erken çocukluk, 7–12 yaş geç çocukluk ve 13–17 yaşları arasındaki dönemi de ergenlik dönemi olarak kabul ederler (Çamlıbel, 2012). Gelişim genel anlamda 3 ana boyuttan oluşur; psikososyal, fiziksel ve bilişsel alanlar. Fiziksel alan, motor becerileri ve fiziksel özellikleri kapsar. Psikososyal alan ise kişisel özellikler ve sosyal becerilerle ilgilidir. Gelişimin ilk basamağı olan ve bebeklilik dönemi diye adlandırılan 0-2 yaş dönemi, bebeğin, zihinsel ve fiziksel yönden en hızlı geliştiği dönemdir. Bu dönemde çocuğun sadece fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması yeterli olmamasıyla birlikte, bu süreçte bakım verenle kurduğu birebir ilişki bebeğin sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimi için de son derece önemlidir (Özdemir ve Ramazan, 2012).

Erken çocukluk dönemi, gelişimin fiziksel, mental, sosyal boyutları ile beslenme, sağlık, zihin ve sosyal iletişim gereklidir. Gelişimin tüm boyutları ile ihtiyaçların karşılanması ve desteklenmesi oldukça önemlidir (Özmert, 2006). Gelişim kalıtım ve çevre gibi farklı faktörlerden etkilenmektedir (Ataman, 2004). Erken çocukluk dönemi, çocuğun aktif olarak çevresine yöneldiği, uyarıcılar ile dolu dış dünyayı keşfetmeye çalıştığı, insan yaşamının en temel becerilerinin kazanıldığı dönemdir. Bu dönemde çocuk etrafını tanımaya başlar, baba kavramı belirginleşir ve

çocuğun annesi ile olan etkileşimi artık çevresiyle olan etkileşime dönüşür. Çocuk bu evrede bene dönük (egosantrik) bir durumdan topluma dönük (sosyosantrik) bir duruma doğru hızla ilerler (Atak, 2011).

Çevresel faktörler yaşamın her aşamasında insanı etkilemektedir. Bu faktörler, davranışlarda değişiklikler meydana getirmektedir. Çevrenin davranışlar üzerinde yaptığı değişikliklere öğrenme denilmektedir (Bayhan ve Artan, 2009). Bebeklik, ilk çocukluk ve erken çocukluktan oluşan 0-6 yaş arasındaki gelişim dönemleri bireyin kendine bakamayacağı ve onun temel ihtiyaçlarının başka bireyler tarafından karşılanması gereken en önemli süreçtir. Yani birey bir kimsenin bakmakla yükümlü olduğu bir süreçtedir. Bireyin hayatta kalabilmesi ve sağlıklı bir gelişim sürecinden geçebilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçları vardır (Atay, 2012). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde, çocukların gelişim dönemlerinin her aşamasında yaşamın onlara sağlayabileceği imkanların en iyisini hak eden birer insan oldukları vurgulanır (Kolucki ve Lemish, 2011). Çocukların barınma, yiyecek, oyun oynama, güvenlik, hastalık önleme ve bakım, giyecek, sevgi ve şevkat, sosyalleşme fırsatı ve hastalık önleme ve bakım gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması daha fazla sağlıklı çocuklar yetiştirmek açısından önemlidir (<https://www.unicef.org/crc/>). Örneğin, bebeklik döneminden itibaren yetersiz beslenen çocukların bilişsel ve fiziksel gelişimlerinde gerilikler olmaktadır. Yetersiz ve dengesiz beslenme çocuk ölümlerine ya da engele neden olabilmektedir (Oral, Yaşar ve Tüzün, 2016). Yine çocukluk döneminde kaliteli bir yaşamı olmayan ve şiddet mağduru olmuş çocukların, şiddet mağduru olmayanlara göre işsizlik ve yoksulluk oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir (UNICEF, 2014).

İlk çocukluk döneminde çocuk, yürüme, konuşma, el-göz ve vucüt organları arasındaki koordinasyonunu sağlamaya başlar, kendi başına yemek yeme, tuvalete gitme ve giyinme gibi özbakım becerilerini öğrenir. Bunun yanında, cinsel farklılıkları öğrenerek cinsel kimliğini kazanmaya başlar. Toplumsal kurallara dair yanlış ve doğru davranışı ayırt etmeye ve toplumsal rolleri öğrenmeye başlar (Atak, 2011). Çocukların dil gelişimleri yaşamın ilk yıllarından itibaren ebeveynleri tarafından desteklenmelidir. Anne ve baba çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılarken, bir taraftan da çocuğun dil becerilerini geliştirmeli ve ona model olmalıdır (Ataman, 2004). Özellikle anne ve babanın çocuğa karşı tutumu, dil gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Bebeklerin mimiklerine, davranışlarına ve

gülümsemelerine karşılık vermek çocuklarda güven duygusunu geliştirmektedir (Ocak, 2007).

Tablo 1.

0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişim Özellikleri

Bilişsel	Sosyal/Duygusal	Fiziksel
• İlk karşılaşmalar: şekiller, renkler, insanlar, hayvanlar, sesler, ritimler, yerler • Dil gelişimi • Toplumsal cinsiyet, ırk, engellilikteki farklılıklara dair farkındalık ve hassasiyet gelişimi ve sosyal tutumların ilk oluşumu • Gerçeklik ve hayali ayırt etme zorluğu ve nedenselliği anlamada zorlanma. - Gerçekliğin somut yönlerine odaklanma (Görebildiklerim, duyabildiklerim ve dokunabildiklerim) • Televizyonun şifrelerini ve kurallarını anlamada zorlanma (Büyütme, tekrar oynatma, geriye dönme, düşünce baloncukları gibi) • Toplumsal cinsiyet ve diğer “farklılıklara” dair farkındalığın gelişmesi	• Yeni duyguları deneyimleme • Diğerlerine tam bir bağımlılıktan ayrılma ve özerklik gelişimi • Kendilerinin ve başkalarının duygularına dair farkındalığın evrimi • Başkalarının farklı düşünmesini ve hissetmesini anlamada büyüme • Başkalarıyla oynama, küçük çatışmaları çözme ve işbirliği yapma • Empati, sosyallik ve başkalarına yardım işaretleri gösterme	• Yaparak ve oynayarak öğrenme • Tekrar ve rutin aracılığıyla öğrenme • Motor becerilerin gelişimi – emeklemekten, yürümeye, koşmaya, çevreyi keşfetme ve kazalara-açık oluş • Bağımsızlığı ve öğrenmeyi artıran parmaklarla iyi motor becerileri geliştirme (Kesme, boyama, bağlama, yıkama gibi) • Duyguları kontrol ve ifade etmeyi öğrenme

2.2. Çocuk Gelişimi ile İlgili Kuramlar

Ebeveyn-çocuk ilişkisini ve kişiliğin gelişim sürecini temel alan birçok farklı kuram bulunmaktadır. Her bir kuram insan gelişiminin özellikle bir alanının odak noktası olduğuna dikkat çekerek, gelişimi diğer alanlarla da bütünleştirecek biçimde açıklamıştır (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012). Çocukların ilk yıllarındaki deneyimlerinde ebeveynlerin rollerinin büyük olduğu bilinmektedir. Erken aile deneyimlerinin, çocukluk ve ebeveyn özellikleri için bir temel oluşturduğu düşünülmüştür (Demir ve Şendil, 2007). Aşağıda çocuk gelişimi ile ilgili bazı kuramlardan bahsedilmiştir.

2.2.1. Ekolojik Yaklaşım

Urie Bronfenbrenner (1979) Gelişim bağlamları kuramı (Ekolojik Yaklaşım) ile birlikte gelişim sürecinde çevresel etkileri tanımlamıştır. Bu kurama göre, bireyi anlayabilmek için onun çevre ile etkileşimini incelemek gerekmektedir. Bunlar en yakın çevreden en geniş çevreye uzanmaktadır. Diğer bir deyişle, bireysel gelişimi anlamak için bireyin çevre ile ilişkisini anlamak gerekmektedir. Erken çocukluk, aile, akrabalar, bakıcılar, ev, sokak, okul, sosyal yaşam, devlet politikaları ve kültürü de içinde barındıran çok eksenli bir yapıdır. Çocuk, bu dönem içerisinde tüm bu faktörlerden etkilenen ayrıca içinde bulunulan zamandan da etkilenen çok kişili ve çok katmanlı bir yapılar bütünü içinde gelişmektedir. Çocukla etkileşimde bulunan her birey, kurum, hizmet ve politika çocuğun gelişimine doğrudan veya dolaylı dokunmuş olur. Bu kişi ve sistemler yalnızca çocukla değil, birbirleriyle de etkileşim halindedir ve çocuk bu ilişkilerden de etkilenmektedir. Bronfenbrenner, bu sistemler bütünü mikrosistem, mesosistem, egzosistem, makrosistem ve kronosistem olarak adlandırmış ve açıklamıştır.

Mikrosistem çocuğun en yakın çevresiyle olan etkileşimi ifade etmektedir. Bunlar, kişinin yakın ve günlük yaşam çevresidir. Bu çevredeki etkileşim kişinin tüm gelişimini etkiler. Bunlar anne, baba, kardeşler, bakıcılar, sınıf arkadaşları, ve öğretmenlerle olan ilişkileri içine alan günlük ev, okul, iş çevresidir (Bayhan, 2009). Mikrosistem yüz yüze ilişkileri içerir. Ancak bireyler arasında farklı etkileri olabilir. Aynı ailede her çocuğun etki düzeyi ve derecesi farklıdır (Atay, 2009). Bu katmanda ilişkiler çift yönlüdür. Çocuklar, anne, baba ve kardeşlerin davranışlarından etkilendiği gibi, çocuğun kapasitesi, kişilik özellikleri ya da fiziksel özellikleri de yetişkin

davranışlarını etkilemektedir. Örneğin, uyumlu çocuklar anne ve babalarından olumlu tepkiler alırken, huysuz çocuklar anne babalarından cezalandırıcı tepkiler alabilmektedirler. Bu etkileşim her iki taraf üzerinde etkili olmaktadır (Crockenberg ve Leerkes, 2003).

Mesosistem; gelişen çocuğun içerisinde yer aldığı, çeşitli mikrosistemlerin etkileşimidir. Mikrosistemler arasındaki bağlantılar bütünüdür (Muslugüme, 2016). Ev-okul, ev-iş, anne-baba öğretmen konferansları, ev ve okul bağlantıları mesosistemi oluşturmaktadır (Atay, 2009). Örneğin, çocuğun akademik başarısı sadece sınıftaki öğrenmesi ile ilgili değil, aynı zamanda ebeveynlerin çocuğun akademik başarısını desteklemesi ile de ilişkilidir (Gershoff ve Aber, 2006). Başka bir örnek verilecek olunursa, ebeveynlerin birbirleri ve çocukları ile olan ilişkisi, yeni okula başlayan bir çocuğun öğretmenleri ve arkadaşları ile ilişkisini etkiler.

Egzosistem; çocukları dolaylı yoldan etkileyen sosyal çevrenin bütünüdür. Bunlar, anne-babanın işi, okul, medya, devlet, sağlık imkanları gibi büyük kurumların oluşturduğu çevredir. Örneğin, uzun çalışma saatleri nedeni ile çocuğuna çok zaman ayıramayan anne ve babanın, çocuğunun duygusal ihtiyaçlarını yeterince doyuramaması bu sistem içerisinde yer almaktadır.

Makrosistem; sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri içeren ayrıca çocuğun çevresinde bulunan sosyal yapıları içermektedir. Çocuğun gelişimini destekleyecek çeşitli fırsatlar, maddi kaynaklar, yaşam tarzları makrosistem içerisinde yer almaktadır. Ayrıca, gelenek ve kültürel değerler yine bu sistem içerisinde değerlendirilmektedir (Bronfenbrenner, 1979).

Kronosistem; zaman boyutunu etkiler. Bu, aile yapısındaki yerleşme yeri ya da ebeveyn ilişkilerindeki değişimlerin yanı sıra savaşlar ve ekonomik döngüler gibi daha büyük çaplı kültürel değişimleri de içerir (Bayhan, 2009; Artan, 2009).

2.2.2. Psikoseksüel Gelişim

Sigmund Freud'un psikoseksüel gelişim yaklaşımı ile ebeveyn-çocuk ilişkileri alanına çok önemli katkılar sağlanmıştır. Freud, insan kişiliğinin 3 üç ana yapısından söz etmiştir. Bunlar, id, ego ve süper egodur (Freud, 1923). İd, insanın doğuştan beraberinde getirmiş olduğu tüm bilinçsiz dürtülerinin kaynağıdır. Freud'a göre insan saldırganlık ve cinsellik olmak üzere doğuştan getirdiği iki temel eğilime sahiptir

(Freud, 1923). Ego ise kişiliğin dengeleyici ve düzenleyici kısmını oluşturmaktadır. Kişinin yapmak istedikleri (id) ile yapması veya yapmaması gerekenler (süperego) arasındaki çatışmaları düzenleme görevi olan ego, görevini yerine getirirken mantığı ve yargılamayı kullanmaktadır. Süperego, vicdanı da içinde barındıran kişinin ahlaki yönünü oluşturan yanıdır. Kişinin tavır ve davranışlarının doğru olup olmadığını değerlendiren, özellikle toplum tarafından kabul edilen değerlere önem veren kişiliğin ahlaki yanıdır. Yeni doğmuş bir bebekte doğuştan getirdiği özellikleri ile kişiliğin id kısmını görmekteyiz. Bebekler bir davranışı ancak yetişkinler engellediği zaman durdurabilirler, bunun nedeni süperegolarının gelişmemiş olmasıdır (Bayhan ve Artan, 2009).

Bebek yaklaşık 6 aylıkken gelişmeye başlayan ego sayesinde ise bireyin gerçekçi başa çıkma davranışına yön verilmektedir. Süperego, bireye ailesi ve çevresi tarafından aktarılan geleneksel ve kültürel değerlerle gelişir ve bu üç yapı birbiri ile bütünleşerek kişiliği oluşturur (Şendil, 2007; Atay 2009; Özdemir ve Ramazan, 2012). Freud, dünyaya yeni gelen her bireyin beş farklı evrelerden geçerek kişiliklerinin geliştiğini belirtmiştir. Bu aşamalara, psikoseksüel aşamalar denilmektedir. Oral, anal, fallik, gizil ve genital olarak isimlendirilen evrelerin her biri bireyin seksüel enerjisinin odağını temsil etmektedir (Freud, 1997).

Oral dönem, 0-1,5 yaş aralığını kapsayan dönemdir. Freud'a göre bu dönemde en önemli organ ağızdır çünkü çocuk çevreyi ağız ile tanır (Freud, 1997). Bu dönemde hoşlanılan duyguların odağını ağız ve dudaklar oluşturmaktadır. Meme emmekten haz duyar, tatmin olur. Böylece anne ile çocuk arasında duygusal bir köprü oluşur; özellikle sevgi duygusunun kazanılması için oral dönem oldukça kritik bir dönemdir. Oral dönem, bebeğin annesine en bağımlı olduğu ve anne bakımına en muhtaç olduğu dönemdir. Annenin yetersiz yada aşırı emzirmesi sonucunda saplantılar oluşabilmekte ve alkol, madde kullanımı, fazla yemek yeme, obezite gibi istenmeyen sonuçlar yaşanabilmektedir (Can, 2018).

Anal dönem, 1,5- 3 yaş aralığını kapsayan dönemdir. Freud'a göre bu dönemde haz alma odağı rektumdur (Freud, 1997). Çocuk kakasını yapmaktan ya da tutmaktan hoşlanır. Çocuğun tuvaletini yapıp rahatlaması cinselliğin tatmini, çocuğun tuvaletini tutması saldırganlığın tatmini olarak adlandırılmaktadır. Bu evrede özellikle bağımsızlık duygusunun gelişmesi kritiktir. Bu kritik dönemde özellikle annesi tarafından tuvalet eğitimi süresince hırpalanan ya da aşırı rahat bırakılan çocuklarda

saplantı meydana gelebilir. Annenin bu dönemdeki tutumu ve dışkılama işlevine ilişkin kendi duyguları, çocuğun ileride sahip olacağı karakter özelliklerini önemli oranda etkiler (Yavuzer, 2005). Bunun sonucunda da, çocuğun ileriki hayatında aşırı titiz yada çok dağınık olması, cimrilik, düşmanlık yada obsesif kompulsif bozukluklar meydana gelebilir. Freud'a göre bu dönem başarıyla sonuçlandığında çocukta kişisel özerkliğin gelişmesini, bağımsızlığı, girişimcilik kapasitesini, utanma ve kuşkulama olmadan kendiliğin saptadığı davranış yeteneğini, zıtlıkların olmamasını inatçılık ve küçük görme hissi olmadan işbirliği kurma yeteneğini sağlar (Karakuş, 2013).

Fallik dönem, 3-6 yaş aralığını kapsayan dönemdir. Freud'a göre bu dönemde haz alma odağı cinsel organdır. Freud'a göre en önemli evre fallik dönemdir. Bu dönemde cinsel kimlik oluşmakta ve süperego gelişimini büyük oranda tamamlamaktadır. Buna bağlı olarak kişiliğin oluşumunun büyük ölçüde tamamlandığı evredir. Çocuk bu dönemde cinsel organlarını farkederek ve onlarla oynamaktan büyük haz alır. Çocuğun bedenini farketmesiyle birlikte kızlar ve erkekler iki ayrı kompleks yaşarlar. Bunlar; odipus ve elektra kompleksleridir. Odipus kompleksi; erkek çocuğunun anneye olan düşkünlüğüdür. Çocuk anneye olan duyguları için mücadele içinde olduğu bu dönemde babası ile kendisini rakip görür ve çocuk bu dönemde babayla kendisini özdeşleştirir. Böylece cinsel kimlik kazanılmış olur. Ayrıca baba ile özdeşleşirken ahlak kurallarını içselleştirir. Elektra kompleksi ise kız çocuğunun babaya olan yönelmesidir. Burada da anneye rakip olma isteği onun özelliklerine sahip olma isteği vardır. Buna bağlı olarak kız çocukları anneyi model alarak anne ile anneye özdeşleşir (Can, 2018).

Çocuklar bu dönemdeki ödipal çelişkilerini, kendi cinsiyetlerinden olan ebeveynlerin özelliklerini içeselleştirerek çözer (Freud, 1997). Erkek çocuklar babalarının, kız çocuklar ise annelerinin tavırları, davranışları, cinsel yönelimleri v.b gibi özelliklerini örnek alırlar. Böylece ebeveynlerinin değerlerini benimseyen çocukların süperegoları gelişmiş olur ve çocuklar bu özdeşleştikleri standartların dışına çıktıkları zaman suçluluk veya utanç hissedebilirler (Demir ve Şendil, 2007).

Yukarıda da belirtildiği gibi, Freud'un psikoseksüel kuramına göre, çocukluk döneminin özellikle ilk yıllarında, anne ve babanın çocuk gelişimi açısından eşsiz olduğu belirtilmiştir (Freud, 1997). Freud'a göre bireyin kişilik gelişimde özellikle ilk üç dönem büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında, özellikle bebeklik döneminde

anne - bebek ilişkisinin ilerideki yıllarda çocuğun çevresi ile kuracağı ilişkileri etkilediği vurgulanmıştır (Miller, 1983).

Latent dönem, 6-11 yaş aralığındaki dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde çocuk daha çok okul ve oyunla ilgilenmektedir. Freud'a göre oyun sayesinde çocuğun ruh sağlığı korunmuş olur (Can, 2018).

Genital dönem, psikoseksüel gelişim evrelerinin sonuncusudur. Ergenlik dönemini içeren bu dönem de yine kritik dönem olarak adlandırılmaktadır. Diğer dönemlerde yaşanan aksaklıklar bu dönemde alevlenebilmektedir (Yeşilyaprak, 2003).

2.2.3. Psiko-sosyal Gelişim

Erikson (1982), Freud'un psikanalitik teorisinden farklı olarak kişilik gelişimini yaşam boyu süren ve sosyal/duygusal gelişime önem veren bir kuram geliştirmiştir. Erikson'a (1982) göre her birey yaşam boyu potansiyelinin arttığı ya da savunmasızlığın bulunduğu bir dizi kriz ve dönüm noktasıyla karşılaşmaktadır. Erikson'a göre bu krizler çözüldüğü zaman bireyin kişilik gelişimi olumlu yönde etkilenecektir. Ayrıca, bireyin içinde bulunduğu her kriz ya da aşama, bireyin kişilik gelişimini şekillendiren daha önceki kriz ya da aşamaların üzerine kurulmaktadır (Arslan, 2008). Erikson, kişilik gelişimini sekiz dönemde açıklamaktadır. Bu dönemler aşağıda belirtildiği sırayla gerçekleşmektedir.

Temel güvene karşı güvensizlik: Bu dönem doğumdan başlayarak 12. ayın sonuna kadar devam eden süreyi kapsar. Yeni doğan bebekler anneleriyle bağımlılığa ve güvene dayanan ilişkiler kurarlar. Bebek için anne en önemli varlıktır. Bu dönemde annenin bebeğine vereceği duygusal besin ve etkileşim çok önemlidir. Temel ihtiyaçları sürekli olarak karşılandığı sürece, bebeğin yavaş yavaş güven duygusunu öğrenip geliştireceğini garanti eder. Çocuk annenin ona verdiği bakımın niteliklerine göre kendine, anneye ve anne aracılığı ile çevresindeki bireylere güvenmeyi ya da güvenmemeyi öğrenir. Bebeğin ihtiyaçlarına zamanında cevap veren anne ile bebek arasında güven duygusu oluşur ve bebek tarafından kazanılan bu duygu ile birlikte güvenin temelini oluşturur (Yavuzer, 2005).

Fakat, annenin bebeğe olan yaklaşımının tutarsız olduğu, bazen ilgi ve sevgiyle yaklaşırken bazen de duyarsız ve vurdumduymaz davrandığı durumlarda

anne ile bebek ilişkisi zedelenmekte ve genellikle ağlayan kaygılı ve stresli bebekler olduğu saptanmıştır (Bayhan ve Artan, 2009).

Bu dönemi başarı ile atlatan çocuklar kendilerini bir sonraki döneme hazırlayabilirler. Bu dönemde yaşanan güvensizlik ise diğer kişilere karşı olumsuz duygu ve düşüncelerin gelişmesine neden olur. Bu da kişinin olumsuz davranışlarının nedeni olarak kabul edilir (Arı, 2005).

Özerkliğe karşı utanç ve şüphe: Erikson bu dönemi bağımsızlık ve çocukluğun 2. evresi olarak kabul eder. Bu ikinci evre 1-3 yaşları arasını kapsar. Bu dönem, çocukların kişilik ve duygusal gelişimlerinin belirgin olarak hissedildiği dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde çocuklar anneye olan bağımlılıklarından uzaklaşıp bağımsızlık kazanmak için çaba gösterirler. Bağımsızlık çocuğun hareketlerinin yürümesi, koşması ve kendi başına beslenmesi olarak değerlendirilir. Bu dönem çocukların, çevrelerini keşfedebilecekleri bir dönemdir. Bu dönemde, ebeveyn tutum ve davranışlarının çocuk üzerindeki etkileri çok önemlidir. Sürekli olarak anneye bağımlı yaşayan, özgür bırakılmayan, cezalandırılan ve aşırı koruma altına alınan çocuklar, ailesine bağımlı, utangaç ve kendisine güvenmeyen bireyler olurlar (Özbay, 2003). Anne ve babası tarafından desteklenen çocuk, bağımsız olarak gelişecek ve sağlıklı güven duygusu kazanacaktır. Ebeveynler çocuklarının özerklik çabalarını desteklemediği zaman, çocukta bu dönemin olumsuz unsurları olan utanma ve şüphe duygusunun ortaya çıkmasına neden olurlar (Şendil ve Demir, 2007).

Girişimciliğe karşı suçluluk duygusu: 3-6 yaş aralığını kapsayan bu dönemde çocuk çevresindeki herşeyi büyük bir ilgi ve merakla inceler ve çeşitli eylemlerde bulunur. Bu dönemde çocuğun en önemli görevi oyun oynamaktır. Oyun oynarken çocuk en önemli rollerini keşfeder. Çocuğun dünyadaki rollerini belirlemesi ve üzerine düşünmesi gerekir. Bu yaştaki girişim, anne ve babası tarafından desteklenmelidir. Sürekli eleştirilen ya da alay edilen çocukta suçluluk duygusu gelişebilir. Çocuk bu dönemde ebeveynleri yardımıyla bir kimlik duygusu oluşturur (Atay, 2009).

Başarıya karşı aşağılık duygusu: 6- 11 yaş çocuğun yeni bilgi ve yetenekler kazanma dönemidir. Sosyal çevresi okul ve arkadaşlarıdır. Başka bir deyişle, üretken oldukları bir döneme gelirler. Ailesi ve öğretmenleri çocuğun çabalarını desteklemez ve eleştirirse çocuk aşağılık ve yetersizlik duygusuna kapılır (Özbay, 2003). Bu

dönemde öğretmenlerin ve okuldaki diğer bireylerin etkisi çok büyüktür (Bayhan ve Artan, 2009).

Kimlik kazanımına karşı rol karmaşası: Ergenlik dönemini kapsayan bu süreçte, ergen dış görünüşüne önem verir. Beğenilme arzusu içerisinde ve kimlik arayışı içindedir. Kimlik krizlerinin başarılı bir şekilde çözümlenmemesi bunalımlara neden olabilmektedir (Arslan, 2008).

Yakınlığa karşı yalıtılmışlık: Bir önceki dönemde, başarılı bir şekilde kimliğini kazanan bireyler, diğer insanlarla yakın ilişkiler kurabilirler. Bir önceki dönemde takılı kalan ve halen kimlik arayışında olan kişiler yakın ilişkilerden ürkerler (Yavuzer, 2005).

Üretkenliğe karşı durgunluk: Erikson'a göre insanlar yaşamın bu dönemine kadar paylaşmayı ve sevmeyi öğrenmişler, gelecek kuşakları yetiştirmede daha etkili olacaklardır (Bayhan ve Artan, 2009).

Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk: Kişi olgunluk dönemine ulaştığında, tüm yaşamını gözden geçirip değerlendirmektedir. Eğer kişi üretken bir yaşam geçirmişse bundan büyük bir haz duyacaktır. Yaşamının verimsiz geçtiğini düşünen birey umutsuzluğa kapılmaktadır (Bayhan ve Artan, 2009).

Yukarıda da belirtildiği gibi her bir gelişim kuramı, çocuğun büyüme ve gelişme sürecinde özellikle bir alanını odak noktası olarak kabul eder ve diğer alanlardaki bütünlükten gelişmeye devam eder (Demir ve Şendil, 2007). Gelişimi etkileyen yaklaşımlar bazında Ekolojik yaklaşım, Freud'un Psikoseksüel yaklaşımı ve Erikson'un psikososyal yaklaşımını çocuğun gelişimi üzerine anne-baba ve çevrenin etkilerine olan katkıları özetlenmiştir. Bunun yanında, anne-baba-çocuk ilişkisini konu alan birkaç kuramdan da kısaca bahsedilecektir.

Sosyal öğrenme kuramına bakıldığında zaman, çocuğun anne ve babasını taklit etmesi üzerine öğretildiği vurgulanmaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarına göstermiş olduğu sıcaklık ve sevginin ayrıca ihtiyaçlarının karşılanmasının sonucu olarak bizzat kendilerinin pekiştirici bir özellik kazandıkları ileri sürülmüştür (Miller, 1983).

Bowlby (1988), bağlanma kuramından ilk bahseden kişidir. Bağlanma terimi, bebek ile anne-baba arasında kurulan, duygusal olarak olumlu bir bağ olarak ifade edilir (Öztürk, 2002). Bebeğin bu dönemde duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını

karşılama için ihtiyaç duyacağı ilk kişi kendisiyle ilgilenen annesidir. Bowlby'e göre anne ve çocuk arasında kurulan güvenli bir bağlanma ilişkisi sonucunda çocuk psikolojik olarak sağlıklı gelişim olanağına sahip olur. Bowlby, güvensiz bağlanma ilişkilerinin zihinsel problemlere ve kişilik problemlerine neden olabileceğini saptamıştır (Arslan, 2008).

Maslow (1943), ihtiyaçlar piramidi teorisinde kişinin kendisini gerçekleştirmesine ilişkin insanın yaşamındaki gereksinimleri üzerinde durmuştur. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisine göre, en temel ihtiyaçlardan hareketle alt seviyedeki bir ihtiyaç karşılanmadan bir üst basamağa geçilemeyeceği belirtilmektedir (Kula ve Çakar, 2015). Birinci basamakta kişinin en temel ihtiyaçları fiziksel ihtiyaçlardır. Bir sonraki basamak, bireylerin güvenilebilir ortamda yaşama ihtiyaçları olarak belirtilmiştir. Üçüncü basamak ise, aitlik ve sevgi ihtiyacıdır. Bu basamakta özellikle sevilme ve bir yere ait olma isteği bulunmaktadır. Bir sonraki basamak, takdir edilme ve saygı görme ihtiyacı ve son basamak ise kişinin kendini gerçekleştirmesi olarak belirtilmiştir (Şişman ve Turan, 2004). Bu noktada, çocuğun büyümesi ve gelişmesi süresince üçüncü basamak “ait olma” ve “sevgi” ihtiyacı oldukça önemlidir. Çocuğun kendisini ait hissedebileceği, sevgi ve saygı göreceği bir ailesinin ve yakın çevresinin olması, onun yaşam kalitesinin gelişmesinde çok önemlidir (Özmete, 2010).

2.3. Aile Kavramı ve Önemi

En genel anlamda anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük birim olarak tanımlanan aile, toplumsal hayat açısından önemli işlevler yerine getirmektedir. Aile birbirlerine biyolojik ve/veya psikolojik, tarihsel, duygusal veya ekonomik bağlarla bağlanan ve kendilerini hanenin parçası olarak gören insanlardan oluşmaktadır (Gladding, 2006). Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri sözlüğüne göre aile, “evlilik ve kan bağına başka bir deyişle karı koca, ana-baba, çocuklar kardeşler v.b. arasındaki ilişkilere dayalı olan bir toplum çekirdeği” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009). Aile kurmanın ilk basamağı olan evlilik ise, bir kadınla bir erkeği, ‘karı-koca’ olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan, toplumsal yönden ‘devletin’ kontrol, hak ve yetkisi bulunan bir yasal ilişki biçimidir (Özgüven, 2000). Aile, çocuk açısından, sosyal yaşama katılmak için hazırlıkların yapıldığı ve deneyimlerin kazanıldığı bir ortam; yetişkinler açısından ise mutluluğun hâkim

olduğu, şiddetli gerilim ve sıkıntılar karşısında dayanışmanın en iyi şekilde elde edildiği bir sığınma yeri anlamlarını ifade etmektedir (Karataş, 2001).

Seligman ve Darling'e, (2017) göre ailenin yerine getirmesi gereken bazı temel fonksiyonlar bulunmaktadır. Bunlar, ekonomik işlevler, sosyalleşme, sevgi bağı, eğitim ve bakım gibi işlevlerdir. Galinsky'e (1994) göre, anne ve babalar çocuğun bakımından öncelikli olarak sorumlu kişilerdir ve çocuklarını sevip onlara değer vermeli, çocuğun işaretlerine tepkide bulunmalı, onlara olumlu bir disiplin uygulamalı, çocuğun eğitimine katkı koymalı ve onların yanında olmalıdırlar.

Doğumla birlikte dünyaya gözlerini açan çocuklar, içinde büyüyeceği kültüre ve topluma ait bilgileri aile içinde almakta ve sosyal çevreyle olan iletişimlerinin başlangıcını aile ortamında gerçekleştirmektedir (Gökçe, 1996). Ailenin bütünlüğünün boşanma, ölüm v.b. gibi nedenlerle bozulması veya aile içindeki iletişimin yetersiz olması nedeni ile çocuğun sosyalleşme sürecini önemli ölçüde etkilemektedir (Akbaba, 2011; Karakuş ve Tekin, 2012). Ailenin, çocuklar için koruyucu işlevi olduğundan, aile hayatının yokluğu ya da problemli oluşu çocukları çevre ile uyumsuzluğa daha sonra suça sürükleyebilmektedir (Acar, Demir, Görmez ve Keser, 2015).

Ebeveynler insan gelişimi için merkezi bir sosyal kaynaktır. Bireyin tüm yaşamını etkileyecek gelişimsel kazanımlarının bir çoğunu birey bu merkezde kazanacaktır. Özellikle erken yaşlarda, çocukların sosyal dünyaları ebeveynlerin çevresinde oldukça yoğundur (Ferreira, Cadima, Matias, Vieira, Leal, Verschueren ve Matos, 2017). Anne babası ile sağlıklı ve yeterli etkileşimleri olan bireyler aile dışındaki sosyal çevreleri ile daha kolay, istedik yönde ilişkiler kurabilmektedirler. Buna bağlı olarak, ebeveynlerin çocukları ile olan etkileşimleri ve onlara sergiledikleri tutum oldukça önemlidir (Sezer, 2010).

Anne-baba rolleri, yani ebeveyn rolleri çocuk gelişimi için önemli etkenlerdir. Çocuk ilk sosyal ortamı aile olduğundan dolayı ebeveyn rolleri de gelişimi etkileyecektir. Türk toplumunun ataerkil yapıdan gelmesi sonucu erkek egemen bir toplumdur. Ancak annelerin evde üstlendiği rollerin iktidar kurduğu görülmektedir. Türk toplumunda anne-baba rollerinde denge olduğu söylemek çok zordur. Rollerin, modern ve geleneksel roller arasında sıkışmış olduğunu söyleyebiliriz (Özensel, 2004).

Çocuk hayatında anne ön sırada yer almaktadır. Doğumla birlikte kurulmaya başlanan anne ile çocuk arasındaki ilişki, sağlıklı ve kendine güvenen bireylerin yetiştirilmesi açısından çok önemlidir. Anne sevgisinin ve ilgisinin bebeğe düzenli ve tutarlı bir şekilde verilebilmesi, bebeğin fizyolojik ihtiyaçları kadar önemlidir (Özensel, 2004).

Çocuk, doğduğu andan itibaren kendisine bakım veren annesinin tutum ve davranışlarını, hareketlerini, izleyerek nasıl davranılacağını ve nasıl tepki vereceğini öğrenmektedir. Yine annesinin etkisi altında çevresini ve çevresindeki insanları keşfetmektedir. Çocuk bu şekilde, çevreyi annesinin açıkladığı şekilde algılamamaktadır. Dünyayı annesinin tepkileri ile tanımakta ve öğrenmektedir. Ebeveynlerin, özellikle bebeklik döneminde etkisi çok büyük olan annenin çocuğun gelişimindeki bu etkisi düşünüldüğünde, annelerin aile fonksiyonlarının çocukların gelişiminde çok büyük rol oynadığı söylenilebilir (Güneş, 2017).

Annenin çocukla olan fiziksel teması duygusal gelişim bakımından büyük önem taşır. Özellikle 0-3 yaşlar anne-bebek ilişkisi temeldir. Özellikle bu dönemde anne yoksunluğu gelişimde sorunlara neden olabilmektedir. Bebek bu dönemde güvenmeyi öğrendiği için anne-bebek ilişkisinin temelini güven oluşturur. Bebeğin ihtiyaçlarına annenin yerinde ve zamanında yönelebilmesi, onun sıkıntılarının giderilmesi, anneye bebek arasında kurulan karşılıklı anlayış ve güvenin temelini oluşturur (Güenalp, 2007).

Ebeveyn rolleri yıllar içinde değişim göstermiştir. Sosyal ve ekonomik değişiklikler, annelerin iş hayatın aktif katılımı ile babanın rolünün de değiştiğini görmekteyiz. Bebek doğumundan kısa süre sonra annenin işe dönmesi, babanın çocuğun yaşamda önemli bir yer alır. Babaların geleneksel otoriter rolden daha fazla çocuk bakımına yardımcı olduğunu görmekteyiz. Babalar ekonomik ihtiyaçları karşılama rolünü daha fazla üstlenmektedir (Kuzucu, 2011). Batı toplumlarında son 10 yıl içinde kadınların işgücüne katılımının artması, cinsiyet eşitliği farkındalığının artması, yoğun ebeveynlik ideolojileri, sosyal-kültürel değişimlerle birlikte babalarında çocuk bakımına katılımı artmaya devam etmektedir (Ferreira, Cadima, Matias, Vieira, Leal, Verschueren, ve Matos, 2017).

Günümüzde ebeveynlik faaliyetlerinin ana sorumlusu olarak halen anneler olsa da, anneler ve babalar arasındaki farkların giderek azaldığını gösteren kanıtlar

bulunmaktadır (Lamb, 2000; Lareau, 2002). Çocuklarla birlikte olumlu faaliyetlerde bulunulması, ebeveynlerin işlerini ve aile rollerinin dengelenmesi ve annelerin ve babaların katılımlarıyla ilgili araştırmalar halen devam etmektedir (Meteyer ve Perry-Jenkins, 2010; Wood ve Repetti, 2004).

2.4. Babalık Rolü

Büyümenin en hızlı olduğu çocukluğun ilk yılları, çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel, kişisel ve sosyal gelişimi bakımından oldukça önemlidir. Literatür taraması yapıldığı zaman, zekanın, kişiliğin ve sosyal davranışların bu kritik yıllarda oluştuğunu ortaya koymuştur (Koçak, 2004). Özellikle çocukluk yıllarının ilk dönemlerinde çocuğun sağlıklı gelişebilmesi ve sosyalleşmesi için aileye büyük görevler düştüğü bilinmektedir. Ailenin öneminin altı çizildiğinde ilk akla gelen annedir (Koçak, 2004). Geleneksel babalık rolüne baktığımız zaman, babanın eve para getirmekle birlikte, çocuğuna disiplin uyguladığı ve çocuğu ile çok az oyun oynadığı bilinmektedir (Feldman, Nash ve Aschenbrenner, 1983). Geleneksel babalık rolünde babanın evi geçindirmesi ve ailenin parasal ihtiyacını karşılaması çocuk bakımı için yeterli bulunmaktaydı (Barnett ve Baruch, 1988). Fakat günümüzde kadının çalışma hayatına atılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha fazla benimsenmesi ile çocuk büyütmede baba daha aktif rol almaya başlamıştır (Kocayörük ve Sümer, 2009). Ekonomik, politik ve sosyal alanlardaki değişim ve gelişimlerin etkisiyle kadın ve erkek rolleri etkilenmiştir. Bununla birlikte baba olma kavramı değişerek, babanın çocuk gelişimindeki rolü artmıştır (Güenalp, 2007).

Lamb (1975) yılında babaların çocukların hayatında unutulmaması gereken ve onların gelişimlerine büyük etkisi olan kişiler olduğunu belirtmesi ile birlikte, birçok araştırmacı tarafından özellikle 1970’li yılların sonlarına doğru babaların çocuk ve eşleri ile olan etkileşimlerinin incelenmeye başladığı ve bu konuda araştırmalar yapıldığı belirtilmiştir (Day ve Lamb, 2004). Ardından 1980’li yılların başında baba katılımının yapısının tanımlanmasıyla (Pleck, 2010), babaların aile içi işlere ne düzeyde dahil oldukları, çocuk bakımında eşler arasında iş bölümü olup olmadığı gibi konular, baba katılımı ve çocuk bulgularına yönelik ilişkiler, araştırmacıların gündeminde yer almaya başlamıştır (Day ve Lamb, 2004).

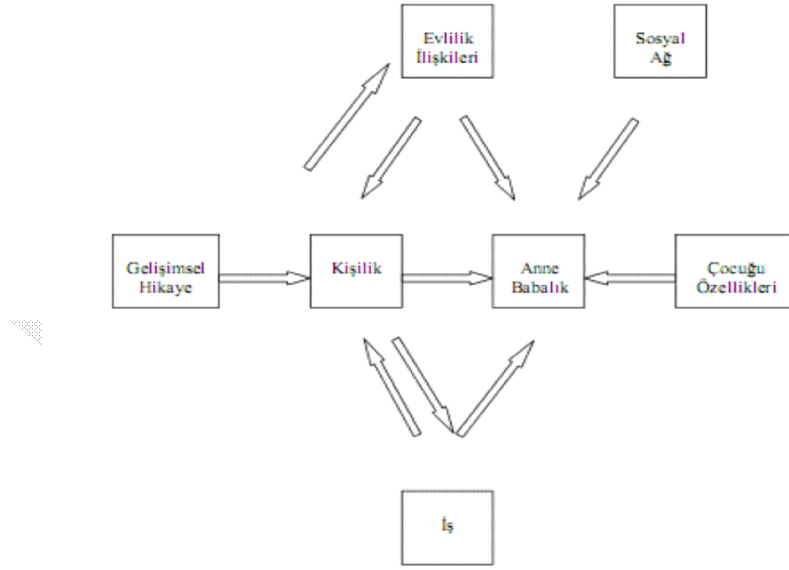
Babanın katılımına odaklanan geniş bir literatür, son birkaç on yılda, hızla değişen aile yaşamı ve aile yapısı, işgücüne katılan kadınları artırma ve cinsiyet eşitliği

ve iş bölümü ile ilgili söylemler zemininde hızla büyüyor (Cabrera, Fitzgerald, Bradley ve Roggman, 2014; McWayne, Downer, Campos ve Harris, 2013; Lamb 2010). Lamb'a (2000) göre, baba katılımı ve baba kavramları zaman içinde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bunun yanında, baba katılımı, çocuk ile baba arasındaki karşılıklı etkileşim ve iletişimi, babanın çocuğuna karşı sergilediği tutumu, babanın rolünü, sevgi ve sıcaklığını, çocuğuna sunmuş olduğu imkanlarıyla birlikte geniş bir kavram olarak ele alınmaktadır (Downer, Campos, Mcwayne ve Gartner 2008).

Çocuğun gelişiminde etkili olan bir baba faktörü, çocuğun bütüncül gelişimini de olumlu yönde etkilemektedir. Çocuğun özellikle kişilik gelişiminde, babası ile kurduğu iletişim oldukça önemlidir. Babasından ilgi ve sevgi gören çocukların arkadaşları ile ilişkilerinde daha uyumlu, liderlik özellikleri gelişmiş, yetenekleri artmış çocuklar olduğu gözlenmiştir. Anne ve babanın birbirine uyumlu ve dengeli olması, çocuğun yetistirilmesinde tüm gereksinimlerin karşılanmasında sorumluluk alması, çocuğun kendisiyle ve dünya ile barışık, mutlu bir birey olmasına katkıda bulunur (Downer, Campos, Mcwayne ve Gartner 2008). Yapılan bir çalışmaya göre, anneler ve babalar için ebeveynlik işlevlerinin çok benzer olduğu ve çocuklar üzerinde de etkilerinin çok benze olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cabrera , Fagan, Jay, Randal Day, Michael E. Lamb ve Natasha J.2014).

Son yıllarda, babalar ile ilgili çalışmalar yapılmasına rağmen, anne - çocuk çalışmalarının daha fazla yapıldığı ve babanın çocuk gelişimi üzerindeki etkisine yönelik sınırlı sayıda çalışma olduğu söylenmiştir (Beyazıt ve Mağden, 2015). Parke, Dennis, Flyr, Morris, Leidy ve Schofield (2005) babanın çocuk üzerine katılımını etkileyen birçok faktör olduğunu ve çok faktörlü bir yaklaşımla bu kavramı daha iyi anlayacağımızı belirtmişlerdir. Cabrera, Fitzgerald, Bradley ve Roggman'a göre (2014) babanın kültürel ve biyolojik geçmişi, babanın kişisel özellikleri ve babanın benimsediği ebeveyn tutumu baba katılımını etkileyen faktörlerdir. Kültür, babanın geçmişi ve babanın kişisel özellikleri gibi değişkenlerin yanında baba katılımını farklı modellerle inceleyen bazı kuramlar karşımıza çıkmaktadır (Özgündüz, 2015).

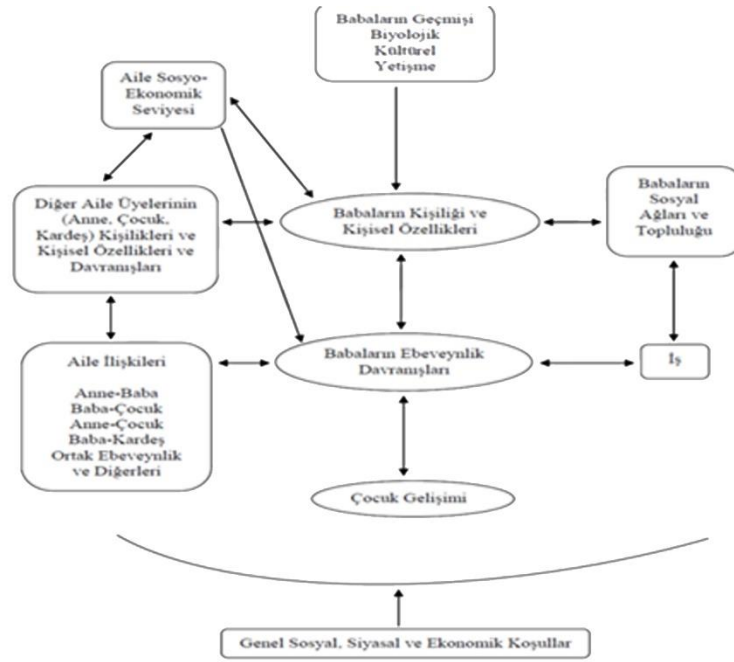
Belsky'nin (1984) yılında ortaya koyduğu modele göre anne - babalığı etkilenen faktörler ebeveynlerin kendi çocukluklarındaki hikayeleri, psikolojik durumları, karı-koca ilişkileri, meslekleri ve sosyal ilişkileridir.

Şekil 1. Belsky'nin (1984) Anne-Babalığı Etkileyen Süreçler Modeli

Önceki çalışmalara bakıldığı zaman Lamb'ın (1979; 1997) 'Baba Katılımı' tipolojisinin, baba katılımı ve babaların çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini belirlemek üzere yapılan çalışmalara model olduğu belirtilmektedir (Kocayörük, 2010). Lamb'ın (1979) geliştirdiği modele göre, baba katılımının üç farklı boyutu bulunmaktadır. Öncelikle 'etkileşim' olarak adlandırılan boyutu, babanın çocukla birlikte geçirdiği zamanı ifade etmektedir. 'Ulaşılabilirlik' boyutu, baba- çocuk arasında duygusal ve fiziksel yakınlık ve çocuğun ihtiyaçlarına karşılık verme olarak adlandırılmıştır. Son olarak, 'sorumluluk' boyutu ise çocuğun sağlıklı gelişimi ve mutluluğu için görevler üstlenme olarak açıklanmaktadır. Çocuğun bu yıllarda anne ve babası ile kurmuş olduğu iletişimi ve etkileşimi sonucunda çocuğun kazandığı davranışların önemli bir kısmının, yetişkinlikteki kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır (Kandır ve Alpan, 2008; Yalçın, 2013). Lamb (1996) motivasyon, destek, yetenek, meslek ve kendine güven gibi faktörlerin baba katılımı üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Barnett ve Baruch (1986), katılımı yüksek olan babaların, babalık konusunda kendilerini geliştirdiklerini ve daha becerikli olduklarını yaptıkları araştırmada vurgulamışlardır. Bunun yanında, anneler tarafından cesaretlendirilen ve desteklenen babaların da baba katılımlarında artış olduğu ifade edilmektedir (Levy-Shiff ve Israquashvilli, 1988; McBride, Bost, Shin, Vaughn ve Korth, 2005).

Cabrera ve ark. (2007), geliştirdikleri modelde, baba katılımını engelleyen farklı değişkenleri bir arada incelemişlerdir. Bu modele göre, babanın özellikleri ile yaşamında meydana gelen farklılıklar, aile özellikleri ve yetiştirme süreçleri, kültürel geçmişi ve babalık katılımları birbirlerinden etkilenmektedir. Cabrera ve Fitzgerald, Bradley ve Rogmann'ın (2014), ekolojik kuramı da ele alarak geliştirmiş oldukları yeni bir model ortaya atmışlardır. Bu modele göre, tüm sistemler (mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem) birbirlerinden etkilenmektedir.

Şekil 2. Caberra, Fitzgerald, Bradley ve Rogmann'ın (2014) Genişletilmiş Baba Katılım Modeli

2.4.1. Baba Çocuk Etkileşiminin Önemi

Anne ve baba, bebeğin anne karnına düştüğü andan itibaren başlayarak, çocuğun yaşamı süresince etkisini devam ettiren kişilerdir. Yaşamın ilk yıllarında anne-baba-çocuk etkileşimi sonucu elde edilen bilgi, beceri ve tutumların yetişkinlik yıllarında oynadığı önemli rol, günümüzde daha iyi anlaşılmaya başlamıştır. Ailede anne kadar babanın da çocuk üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Saporta, 2002; Yavuzer, 1993).

Babaların çocuklarının gelişimine ve yetiştirilme süreçlerine kalımlarının sağlanmasıyla, çocukların zihinsel gelişimlerine, sosyal gelişimlerine, çocukların psikolojik iyi oluşlarına, sağlıklı cinsel gelişimlerine, kişilik gelişimlerine, akademik başarılarına ve sosyal ilişkileri üzerinde büyük bir etkiye sahip oldukları belirtilmiştir (Cabrera ve Bradley, 2012; Kuzucu ve Özdemir, 2013; Zeybekoğlu, 2013, Yogman ve Garfield, 2016; Kim, 2018). Babanın aile içinde etkin rol alması özellikle erkek çocuklarının bilişsel gelişimini olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (Çağdaş, 2002) yırca olumlu baba-çocuk etkileşimi sonucu çocuğun dil gelişimi, akademik başarısı ve zekasının pozitif yönde geliştiği vurgulanmaktadır. (Tezel ve Özbey 2009). Babanın çocuk ile etkileşimi, çocuklarının cinsel gelişiminde büyük bir öneme sahiptir (Pontes, 2009). Erkek çocuğunda cinsiyet kavramının belirginleşmesinde, kız çocuğundaysa karşı cinse duyulan ilginin şekillenmesinde önemli bir faktördür (Pleck ve Masciadrelli, 2004).

Bazı araştırmalarda, erkek çocuğu olan babaların çocuklarına erkeksi davranışları kazandırmada rol modeli olduğu ve çocuğun erkeksi davranışları babasından öğrendiği belirtilmiştir (Çağdaş, 2002). Bunun yanında, anne ve babanın birbirleriyle kurdukları olumlu iletişim, anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi de güçlendirmektedir. Öte yandan, anne ve baba arasındaki ilişkinin sağlıklı ve zayıf olması, annenin çocuğa karşı tutum ve davranışlarının olumsuz yönde değişmesin, neden olabilmektedir (Özdal ve Aral, 2005).

2.4.2. Çocuğun Zihinsel Gelişiminde Babanın Önemi

Çocuğun yaşamının ilk yıllarında babası ile olan etkileşimi, çocuğun ilerleyen dönemlerdeki bilişsel işlevlerini etkilemektedir. Babanın çocuğu ile geçirdiği kaliteli zaman öğrenmeyi ve zekayı desteklemektedir (Bakınay, 2010). Baba, çocuğun bağımsız davranmasını, çevreyi keşfetmesini destekleyen, cesaretlendiren bir tutum içerisinde olduğunda, çocuğun zeka gelişimi olumlu yönde etkilenmektedir. Babanın çocuğa oyun arkadaşı olması, konuşması, kitap okuması, dokunması çocuğun zekasını olumlu yönde etkilemektedir (Özensel, 2004).

Yapılan bir çok çalışmaya göre, babaların çocuğunun yaşamına aktif katılımları, çocuğun akademik başarısını, zekasını, problem çözme becerisini ve dil gelişimini pozitif bir şekilde etkilemektedir (Bakanay, 2001; Taşkın ve Erkan 2009;

Volling, Mahoney ve Rauer, 2009; Sarkadi, Kristiansson, Oberklaid ve Bremberg, 2007).

2.4.3. Çocuğun Sosyal Gelişiminde Babanın Önemi

Bebeğin dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren sosyal ve duygusal gelişimi başlamaktadır. Çocuklar anneleri sayesinde güvenmeyi ve sevgiyi babaları ile de paylaşmayı, toplumsallaşmayı öğrenmektedirler. Çocuk annesini, baba ile paylaşmayı yaşamının ilk anlarından itibaren öğrenmektedir (Davidov ve Grusec, 2006). Bebeğin annesi ile birlikte kurmuş olduğu ilişkiye babasının da dahil olması ile, çocuğun belleğinde ‘sosyal çevre’ ve ‘başkası’ kavramları oluşmaktadır. Buna bağlı olarak, çocuk babasıyla da sosyal ve duygusal bir bağ kurmaya başlıyor. Babanın, çocuğu ile olan ilişkisinde göstermiş olduğu katılımı sayesinde çocuk, başkalarının da varlığını kabul ederek toplumsallaşmayı ve diğer insanları kabul etmeyi hızlıca öğrenebilmektedir (Sarkadi, Kristiansson, Oberklaid ve Bremberg 2007).

Özellikle yaşamın ilk yılı bebeğin temel güven duygusunu kazandığı kritik bir dönemdir. Çocuğun yaşamının ilk yıllarında kazandığı güven duygusu, ileride çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimi için etkili olacaktır. Sosyal ve duygusal gelişim, bireylerin birbirleri ile kurmuş oldukları iletişim ve etkileşimleri ile gelişmektedir. Anne ve babası tarafından yeterli sevgi ve ilgi gören çocukların öğrenmeye daha çok yatkın oldukları ayrıca olumlu benlik algısı geliştirmede daha başarılı oldukları bilinmektedir (Bakınay ve Çüntay, 2010).

Bir çocuğun olumlu benlik algısı geliştirebilmesi için ilk önce ailesi tarafından daha sonra ise yaşadığı çevre tarafından desteklenmesi ve kabul edilmesi gerekmektedir. Çocuğun özgüven gelişiminde babasından gelen geri bildirimlerin yapıcı ya da yıkıcı etkileri olabilir. Anne ve babası tarafından kabul edilen, desteklenen, sevilen, saygı duyulan bir çocuk en başta kendinin değerli ve sevilebilen bir birey olduğunu düşünür ve olumlu benlik algısı geliştirir. Babaların çocuğun sosyal ve duygusal gelişimindeki etkisi oldukça önemlidir. Babalar çocuğun dış dünya ile kurdukları ilişkide köprü rolü üstlenirler. Babanın onayı, kabulü çocuğa dış dünya tarafından da kabul edildiği ve beğenildiği mesajını verir (Bakanay, 2007).

Özgündüz (2015), ebeveyn katılımının çocukların sergileyeceği davranışlar üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Çocukların olumlu benlik algısı

geliştirmeleri, sosyal çevrelerine ve okullarına karşı benimsemiş oldukları tutumları, motivasyon ve istekleri, çocukların kendilerine ve geleceklerine ilişkin oluşturacakları beklentilerinde anne- baba katılımı önemlidir (Kefi ve Girgin, 2007).

2.4.4. Çocuğun Cinsel Kimlik Gelişiminde Babanın Önemi

Cinsel kimlik gelişimi, bebeğin doğumuyla birlikte başlayan ve yetiskinliğe kadar devam eden bir süreçtir. Çocuk cinsel kimlik gelişiminde sosyal rol olarak da anne babayı model alır. Anne ya da baba, kendi cinsiyetinden memnun değilse çocuk da bu cinsiyeti benimsemekte zorluk çekebilir. Örneğin, sürekli kadın olmanın zorluklarından yakınan, bir daha dünyaya erkek olarak gelmek istediğini söyleyen bir annenin kızının da kadınlık rolünden memnurluk duymayacağını söylenebilir. Çünkü cinsel kimlik, cinsel eylemi de içinde barındıran ancak bunun ötesinde kadınlık rolü ve erkeklik rolünü de içeren geniş bir kavramdır (Yeşilyaprak, 2003).

Çocuklar 3 yaşına geldikleri zaman cinsel rol ayrımının farkına varırlar. Erkek çocuğunun cinsel rol gelişimi için babanın önemi oldukça büyüktür. Erkek çocuk erkeksi davranışları babasını taklit ederek ve onu gözlemleyerek öğrenmektedir. Bu bağlamda, babanın çevrede olmaması erkek çocuğunun cinsel rol gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Bunun yanında, ilgisiz ve çocuk gelişimine katkısı olmayan babaların erkek çocukları da, zamanlarının çoğunu anneleri ile geçirmek durumunda kalmaktadırlar. Erkek çocuğun sürekli anneye birlikte olması, zaman içinde onunla bütünleşmesine ve özdeşim modeli olarak anneyi almasına sebep olabileceğinden, çocuk, annesi gibi olmak, onun gibi makyaj yapma arzusu hissetmekte ve girişimde bulunabilmektedir (Çetin, 2006).

Erkek çocuğunda olduğu gibi kız çocuğunun cinsel rol gelişiminde de babanın büyük bir önemi vardır. Erkek çocuklar babalarının davranışlarını taklit ederek ve onları gözlemleyerek erkeksi davranışları öğrenirler. Kız çocukları için ise babanın önemi farklıdır. Çünkü baba hayatlarında tanıdıkları ilk erkektir. Bu nedenle baba ile kurulan ilişki gelecekte karşı cinsle kurulacak ilişkilerin kalitesini ve şeklini belirler (Bakanay, 2007; Dodson 2000; Saygılı ve Çankırılı, 2003). Babası ile birlikte büyüyen kız çocuklarının babası olmayan kız çocuklarına oranla daha kadınsı davranışlar sergiledikleri bilinmektedir (Çağdaş, 2002). Cinsiyet rolü kuramcılarına göre, bu durum babanın erkek ve kız çocuğuna sergilediği farklı davranış ve tutumların, çocuğun cinsel rol gelişiminde etkili olduğu şeklindedir (Poyraz, 2007).

Psikoanalitik kuramcılar ise bu durumu, kız çocuklarının babaya, erkek çocuklarının da anneye düşkün olup, kız çocuklarının anne ile rekabete girerek, erkek çocuklarının da babaları ile rekabete girerek cinsiyet rollerini geliştirdiklerini savunmuşlardır. Sosyal öğrenme teoristlerinin görüşüne ise, kız ve erkek çocuğunun cinsel rol gelişiminde anneye oranla babanın daha büyük bir etkisi olduğu yönündedir (Çetin, 2006; Dodson 2000; Saygılı ve Çankırlı, 2003).

2.4.5. Çocuğun Duygusal Gelişiminde Babanın Önemi

Babanın çocuk üzerindeki etkisi, bebeğin anne rahminde olduğu dönemden itibaren başlamaktadır. Çocuğun zihinsel gelişiminde, problem çözme becerisinde, psikososyal ve duygusal gelişiminde babanın etkisi günümüzde açıkça ortaya konulmuştur. Babası ilgili olan çocuklar ile babasız büyüyen çocukların gelişimleri incelendiğinde, babanın çocuğun, zihinsel, sosyo duygusal gelişimine etkisi günümüzde açık bir şekilde fark edilmiştir (Poyraz, 2007). Bu konuda bebekler üzerinde yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, yapılan bir araştırmada, bebeğin sosyal ve duygusal gelişimine babanın etkisi incelenmiştir. Buna göre, bağlanmanın sadece anneye değil, babaya da güvenli bir şekilde olduğu zaman, bebeklerin sosyal ve duygusal olarak daha çok geliştiği bulunmuştur. Ayrıca babasına olan bağlılığın çocuğu, anneye güvensiz bağlanma durumunda oluşan zararlı sonuçlardan koruduğu ortaya çıkmıştır (Akende, 1999). Babası ile aktif bir iletişim ve paylaşım içinde olan çocuğun psiko-sosyal uyumu pozitif yönde gelişerek, çocuk daha çok içsel odaklı kontrol geliştirmekte ve daha olgun ve bağımsız davranışlar göstermektedir (Bekman, 2001).

Yapılan araştırmalara göre, bebeklikten itibaren baba ile çocuğun kurmuş olduğu iletişim ve güven duygusu ile birlikte, okul öncesi dönemde olan çocukların olumsuz duygu ve davranışlarını düzenlemede ve olumlu benlik algısı geliştirmelerinde, ayrıca akademik becerilerinde gelişmesinde olumlu baba- çocuk ilişkisinin etkili olduğu görülmektedir (Davidov ve Grusec, 2006; Amato, 1987; Ramirez-Valles, Zimmerman ve Juarez, 2002).

2.5. Ebeveyn Tutumları

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar, onların ileride nasıl bir kişiliğe sahip olacağının belirlenmesinde önemli bir yere

sahiptir. Pek çok araştırmacı kişinin yaşamındaki en önemli kişilerin annesi ve babası olduğunu, anne ve baba ile iyi bir ilişkinin genç ve erişkin ruh sağlığında belirleyici rol oynadığını belirtmiştir (Türker, 2012; Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Yavuzer (2005), ebeveynlerin çocuklarına karşı sergilemiş oldukları tutum ve davranışların nedenleri olduğunu vurgulamış ve bu nedenleri aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Doğumdan önce anne ve babanın zihinlerinde nasıl bir çocuk istedikeleri konusunda bir hayali canlandırma yapmaları ve çocuğun davranışlarının hayal ettikleri gibi olmaması durumunda, ebeveynlerde gelişen reddetme tavrı,
- Çocuğun dünyaya geldiği toplumun değerleri ve kültürel mirası,
- Çocuklarını yetiştirme konusunda kendine güvensiz ve yetersiz ebeveynlerin benimsediği tutumlar,
- Çocukların kişilik özelliklerinden ya da cinsiyetlerinden etkilenen anne ve babalar,
- Ebeveynlerin kendi çocukluklarında yaşadığı olumlu ya da olumsuz deneyimleri, anne babalık tutum ve davranışlarını etkilemektedir.

Anne-babası ile sağlıklı ve doyurucu ilişkileri olan kişiler aile dışındaki çevre ve arkadaşları ile daha kolay istedik yönde ilişkiler geliştirebilmektedirler. Bu nedenle anne-babaların çocukları ile olan ilişkileri ve onların nasıl davrandığı önemlidir (Türker, 2012; Sezer, 2010).

Sağlıklı ailelerde iletişim, açık ve dürüslüğe dayalı olmalıdır. Aile içinde dürüstlük ve güvenilir olma son derece önemli olup ev içerisinde belirlenen kurallar esnek ve duruma göre değişebilir olmalıdır (Satır, 2001). Gladding'e (2006) göre sosyal becerileri gelişmiş bireyler genellikle aile içiresinde iletişimi kuvvetli ve mutlu ailelerden gelmektedirler. Problem çözme becerileri gelişmiş çocuklar karşılarına çıkan sorunlarla baş edebilen ve yaşamlarında daha pozitif ve başarılı bireyler olabilmektedir. Sağlıklı bir aile ortamı içerisinde büyüyen ve gelişen kişilerin belirtilen becerilere daha kolay ulaşabildiğinden, olumlu aile tutumlarına sahip olmaları onlar için büyük bir avantaj olmaktadır.

Kişilik gelişiminin temelini çocukluk döneminde atıldığı düşünüldüğü zaman, ebeveynlerle birlikte çocuğun çevresinde bulunan diğer kişilerin de çocukla

olan iletişimi ve etkileşimi çocuğun aile ve toplum içindeki yerini belirlemede önemli bir faktördür.

Baldwin (1940), iki tür ebeveyn davranışından söz etmişlerdir. Birincisi demokratik; aile bireyleri arasında iletişimin fazla olduğu, bunun yanında kurallarının çocuğa önceden açıklandığı ayrıca çocuğun görüşlerine önem veren tutum ve davranışlar. İkincisi ise, aile içerisinde katı kuralların olan ve çocuğun sergilediği davranışların kısıtlandığı, daha çok kontrol içeren boyuttur (Maccoby, 1980).

Maccoby ve Martin (1983) anne babalık davranışlarını öncelikle iki boyutta ele almışlardır. Bunlar; ‘izin verici’ ve ‘ihmkar’ olarak değerlendirilmiştir (Maccoby, 1992). Her bir boyut farklı anne-baba davranışlarını ifade eder. İzin verici olarak değerlendirilen tutum, ailelerin çocuklarını kabul etmede ve talep etmede daha başarılı olduğu ve bu ailelerin daha demokratik olduğu boyuttur. İhmkar olarak adlandırılan tutuma göre, ebeveynler çocuklarını kabul etmede zorluk yaşarlar (Akt, Sarı ve Şahin-Acar, 2018).

2.5.1. Demokratik Aile Tutumu

Demokratik anne-baba tutumunu benimseyen ebeveynler, çocuklarına karşı ilgili ve sıcaktır. Ayrıca, çocuk anne ve babası tarafından saygı duyulan ve doğduğu andan itibaren bir birey olarak kabul edilen kişilerdir. Buna bağlı olarak ebeveynler çocuğun fikirlerini kolaylıkla dile getirmesini ve bağımsız bir kişilik geliştirmesini desteklemektedir (İkiz, 2015). Demokratik aile ortamında büyüyen çocukların genellikle, çevresine karşı duyarlı, arkadaş canlısı, iletişim becerileri gelişmiş, yetenekli, merhametli, özgüveni gelişmiş ve sorumluluk sahibi çocuklar oldukları vurgulanmaktadır (Derma ve Başal, 2013). Demokratik aile ortamında büyüyen bireyler özgüveni yüksek ve karar verebilen kişiler olurlar ve akademik başarıları genellikle yüksek olur (Palut, 2008).

2.5.2. Otoriter Aile Tutumu

Otoriter tutumu benimseyen anne ve babalar çocuklarının ayrı bir birey olduğu kabul etmede zorlanır ve çocuğun tüm davranışlarının kontrolünün kendilerinde olduğunu düşünürler. Bu tutumu benimseyen ebeveynler çocuğun davranışlarının kendi kuralları ve standartları doğrultusunda şekillendirmek için sürekli çaba harcamaktadırlar (İkiz, 2015). Bunun yanında, otoriter tutumu benimseyen aileler

çocukların istenmedik davranışları sonucunda, onların kişiliklerini eleştirerek çocuğa fiziksel ya da sözel ceza yöntemini uygulamaktadır. Ebeveynlerin çocuğa yönelik davranışları sevgi ve anlayıştan uzak, güç ve ceza içermektedir. Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuklarda özgüvenin gelişmemesi, kendisine ve çevresine güvensizlik, utangaçlık ve içine kapanıklık bir kişilik yapısı görülebilmektedir. Aileleri tarafından yeterince sevilmediğini düşünen çocukların akademik başarılarında düşüş ve sosyal çevrelerinde uyum problemleri yaşadığı ifade edilmektedir (Derma ve Başal, 2013; Kulaksızoğlu, 2000).

2.5.3. Aşırı Hoşgörülü Anne – Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü ebeveynler çocuklarına karşı bazen ilgisizken bazen sıcak ve ilgili olabilmektedirler. Bu tutumu benimseyen anne ve babalar genellikle çocuğunun her davranışını hoş karşılamakla birlikte çocuğa çok fazla özgürlük imkanı vermektedirler. Ayrıca, bu tip ebeveynler, ihmal olarak adlandırılacak davranışları bile hoş görü ile karşılamaktadırlar. Aşırı hoş görülü ebeveynler aile içerisinde ev kuralları koymamakla birlikte disipline önem vermemekte, aksine sınırsız özgürlük ve rahatlık sunmaktadırlar (Gülay ve Önder, 2011). Bu tutumu benimseyen ebeveynlerin ailesi içinde büyüyen ve gelişen çocuklar benmerkezci davranışlar sergileyebilmekte, ayrıca kendilerini güvensiz hissedebilmektedirler (Derma ve Başal, 2013; Palut, 2008). Aşırı hoşgörülü olan anne ve babalar, çocukları ile genellikle sıcak ve yakın ilişkiler kurmasına rağmen, çocukları üzerinde otorite kurmada başarısızdırlar (Erdoğan, 2009).

2.5.4. Aşırı Koruyucu Anne – Baba Tutumu

Aşırı koruyucu tutumu benimseyen anne ve babalara göre, çocukları hiçbir zaman kendi kendilerine yetemez ve sürekli onların koruması altında olmalıdır. Aşırı koruyucu anne ve babalar, sürekli olarak çocuğu kontrol eder ve onun her türlü ihtiyacını karşılar. Ayrıca, çocuğun ihtiyaç duymadığı durumlarda bile çocuğun davranışlarına müdahale ederler. Bu tutumu benimseyen ebeveynler çocuklarına sorumluluk vermekten kaçarlar ve çocuğun yapabileceği şeyleri, sırf çocukları yorulmasın, zarlanmasın ve üzülmesin inancıyla kendileri yapmayı tercih ederler.

Böyle bir ebeveyn tutumunda yetişen çocukların, mutsuz, içine kapanık, utangaç ve savunmasız bir kişilik geliştirmelerinin yanısıra, bu çocuklar kendi kararlarını vermekte zorluk yaşayabilmekte ve ileriki yıllarda bile kendilerini

koruyacak anne ve babasını arayabilmektedirler (Gültekin, 2006; Tuzcuoğlu, 2004; Dursun, 2010).

2.6. Psiko - Eğitim Ve Çalışmanın Dayandırıldığı Kuram

Grup Çalışmaları Uzmanları Derneği'ne (ASGW, 1991) göre, psiko-eğitsel grubun amacı, herhangi olası bir tehditin ya da gelişimsel hayat olayı ile karşılaşan kişileri eğitmek ve krizlerle nasıl baş edilebileceğini öğretmektir (DeLucia-Waack, 2006; Madrid ve Swanson, 1995). Psiko- eğitsel gruplar genellikle bir sorunun ortaya çıkmasını önlemeye yönelik olarak hazırlanmaktadır (Gazda, Ginter ve Horne, 2001). Psiko- eğitim grubuna katılan üyeler için önemli olan, kendilerine öğretilen bilgileri öğrenip benimsemeleri ve birbiriyle olan etkileşimlerinin güçlenmesidir (Brown, 2018). Psiko-eğitsel gruplar bir yada birden fazla oturumda gerçekleşmektedir, belli bir konuyu (Anne- baba, stress yönetimi, cinsel istismar, kariyer geliştirme, HIV, alkol, v.b.) önlemeye ya da o konuyu çözmeye odaklanmıştır. Örneğin, Morgan ve Hansel (1998) çalışan annelere yönelik bir psiko-eğitim programı hazırlamış ve bu grubu annelere sosyal destek sunmak ve stresi azaltmak için yürütmüştür.

Psiko- eğitim gruplarında liderler sadece bilgiyi sunan kişiler değil, bunun yanında; üyelerin davranışlarını yöneten ve öğrenmelerine yardımcı olan, yardımlaşmayı öğreten, üyelerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan, üyelerin farkındalık kazanmalarına neden olacak beceri ve teknikleri kullanan ve öğrendiklerini uygulamalarına olanak sağlayan kişilerdir (Brown, 2018). Grup liderinin planlı ve amaçlı çalışması, grubun amacına ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Psiko-eğitsel gruplarda genellikle Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) görüşünden yararlanılmaktadır. Bu gruplarda, problem çözme, karar verme, rol oynama gibi teknikler kullanılmaktadır (Brown, 2004; Geroski ve Kraus, 2002; Corey, 2005).

Bu çalışmada hazırlanan baba psiko- eğitim programı ile, baba katılımı ve baba- çocuk iletişimi ile eksik kalan ya da yanlış bilinen bilgilerin düzeltilmesi ve tutumların, düşünce ve davranışların bilişsel şemalardaki farklılaşmalarla birlikte istendik duruma gelmesi amaçlanmaktadır. Buna göre, hazırlanmış olan baba psiko- eğitim programı Bilişsel Davranışçı Yaklaşım'a (BDY) dayandırılmıştır.

Bilişsel davranışçı terapi, bilişsel ve davranışçı ilkeleri bir arada bulunduran kısa süreli müdahale yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel davranışçı terapinin

asıl amacı gerçek dışı düşünce, inanç, olumsuz benlik algısı ve olumsuz duyguların değiştirilerek bireyin yaşam becerilerinin gelişmesini sağlamaktır (Corey, 2005; Anderson, 2001). Bu amaçlarla, bilişsel-davranışçı terapi teknikleri, kişilerin problemlerle başa çıkma becerilerini geliştirerek, eğitim ortamlarında, psiko-eğitim gruplarında, ev çalışmalarında ve iş ortamında kullanılabilir (Stuart, 2001).

Bilişsel davranışçı terapinin en temel özellikleri yapısal olması, yani görüşmelerin mutlaka önceden planlanması, süreç boyunca danışan ve terapistin aktif olarak katılım göstermesi, kısa süreli ve soruna yönelik olması (Savaşır ve Batur, 2003) ve öğretici olması (bireyin düşünce, duygu ve davranışlar arasındaki bağlantının farkında olmalarını sağlamak) bunun yanında bilişsel (olumsuz düşüncelerin farkına varılması) ve davranışsal (rol oyunu, ev ödevi, v.b.) tekniklerin iyileştirme sürecinde kullanılmasıdır (Corey, 2005). Son yıllarda psiko-eğitim çalışmalarında genellikle bilişsel-davranışçı yaklaşım temel alınarak programlar hazırlanmakta ve bilişsel davranışçı yöntemler bu gruplarda sıklıkla kullanılmaktadır (Yılmazlı ve Duy, 2013).

BDT'nin, eğitime dayalı, problem çözme odaklı ve amaca yönelik olması nedeni ile psiko-eğitim programlarında rahatlıkla kullanıldığı vurgulanmıştır (Pehlivan, 2014). Yapılan psiko-eğitim programları incelendiği zaman, BDT'ye dayalı programların ebeveynlere birçok bilgi ve beceri kattığı, bununla birlikte, çocukları ve eşleri ile olan iletişim problemlerini azalttığı belirtilmiştir (Hahlweg ve Richter, 2010; Feinberg ve Kan, 2008; Malouff, Thorsteinsson ve Schutte, 2007; Schrupf, Crawford ve Bodine, 2007; Nuri, 2019). Otomatik düşünce, ev ödevleri, duyguyu tanıma, rol oynama, akılcı olmayan inançlar üzerinde tartışma, pekiştirme gibi teknikler, bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı psiko-eğitim programlarında kullanılmaktadır. Bireyin fonksiyonel olmayan duygu ve düşüncelerini fark edebilmesi için rol oynama, ev ödevi gibi tekniklerin kullanılması oldukça yararlıdır (Corey, 2005).

Freeman (2007) ev ödevini, kişilerin görüşme dışında duygu, düşünce ve davranışlarını çözmek için harcadıkları zaman olarak ifade etmiştir. Garland ve Scott, (2002) ev ödevlerinin birçok amaca hizmet ettiğini ve danışanın görüşme süresince öğrendiği becerileri günlük yaşamına aktarması için önemli bir etken olarak görmüştür. Bilişsel terapi süresince kullanılan 'olumsuz otomatik düşünceleri yakalama' tekniği, genellikle otomatik düşüncelerin danışan tarafından farkadilmesini sağlamak ve bu düşüncelerin duygu ve davranışları nasıl etkilediğini danışana göstermek içindir (Savaşır ve Batur, 2000). Olumsuz düşüncelerin yeniden

şekillendirilmesi ve yeni davranışların ortaya çıkması ile birlikte uyumsuz yapılar yeniden düzenlenmektedir (Flagg, 2013).

Hazırlanan baba psiko- eğitim programının bilişsel davranışçı yaklaşım kapsamında rol oynama, ev ödevleri, model olma, otomatik düşünceler ve pekiştirme teknikleri kullanılmıştır. Bunun yanında, baba psiko-eğitim program kapsamında, grup tartışması, beyin fırtınası, soru-cevap ve yaratıcı drama gibi yöntem ve tekniklerden de yararlanılmıştır.

2.6. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde anne-baba eğitimi ve baba katılımına ilişkin olarak ülkemizde ve dünyada yapılmış çalışmalar bulunmaktadır.

Özdemir (2018) yapmış olduğu araştırmada okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5 ile 6 yaş çocukların matematik becerileri ile baba katılımlarının farklı değişkenler bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Araştırmaya, Üsküdar ilçesine bağlı 8 değişik okulda okuyan 211 çocuk ve babaları katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak babalara baba katılım ölçeği ile demografik bilgi formu, çocuklara ise matematik becerilerinin ölçülmesi için Metropolitan Okul Olgunluğu testinin sayılar bölümü uygulanmıştır. Araştırma bulguları, 5-6 yaş çocukların okul öncesi matematik becerileri ile baba katılımı arasında anlamlı bir fark bulunmadığını fakat, babaların eğitim düzeyinin yükselmesinin, çocuğun matematik becerisine olumlu yönde etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Mutlu (2018) hazırlamış olduğu baba eğitim program ile, baba destek eğitim programının aile işlevleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma ön test ve son test , deney ve control gruplu deneysel bir çalışmadır. Araştırmaya 14 baba control ve 14 baba ise deney grubuna atanmıştır. Deney grubu babalar için hazırlanan baba destek program 13 hafta devam etmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve aile değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçları baba eğitim program sonrasında, deney grubu babaların ön-test ve son test puanlarının iletişim, duygusal tepki verebilme, problem çözme, babalık rolü ve davranış kontrolü gibi konularda anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermiştir.

Nuri (2018) dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğuna sahip olan çocukların anne ve babalarına yönelik destek eğitim programı hazırlamıştır. Araştırmaya Kuzey

Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan ve çocuğu DEHB tanısı almış 65 anne ve baba katılmıştır. Araştırmada deneysel desen kullanılarak, 33 anne-baba deney grubu, 32 anne-baba kontrol grubuna atanmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerle 17 oturum boyunca eğitim verilmiştir. Araştırma bulguları deney grubu ebeveynlerin stres düzeylerinin, duygusal tükenmişlik durumlarının ve duyarsızlaşma durumlarının kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğunu göstermektedir. Aile güçlendirme programının etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Atan ve Buluş (2018) anne ve babalara yönelik aile iletişim becerileri konusunu kapsayan bir Psiko-Eğitim Programı geliştirmiştir. Araştırmanın amacı aile iletişim becerilerinin, 5 ile 6 yaş arasında olan çocukların çocukların sosyal ve duygusal uyumlarına olan etkisini incelemektir. Araştırmada yarı deneysel desen kullanılarak, çalışmaya 24 ebeveyn ve onların çocukları katılmıştır. Araştırma bulguları, deney grubunda olan çocukların, kontrol grubunda olan çocuklara göre sosyal ve duygusal uyumlarında olumlu yönde farklılaştığını göstermektedir.

Ruiz-Ortiz, Carreras, Braza ve Munoz'un (2017) yaptıkları çalışmada çocuklardaki normal ve anti-sosyal davranışlar üzerindeki ebeveyn tutumları incelenmiştir. Araştırma sonuçları, anne ve babanın sergilemiş olduğu düşmanca davranışların, çocukların sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır. Bunun yanında ebeveynlerin sevgi dolu ve sıcak davranışları ve tutumları sonucunda, çocukların uyum becerilerinin geliştiği sonucuna varılmıştır.

Brown, Kogan ve Kım (2017) yılında genç babaların, kendi babaları ile olan iletişimlerinin çocukları ile iletişimlerini etkileme durumlarını incelemiştir. Araştırmaya 132 baba katılmıştır. Araştırma sonuçları, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde kendi babaları ile sıcak ve yakın ilişkide olan babaların, kendi çocukları ile olan etkileşimlerinde daha fazla katılımcı oldukları bulumıştır.

Yapılan araştırmalarda, aile katılımı programları içeren eğitim uygulamalarının çocukların gelişimleri üzerindeki olumlu etkileri çeşitli çalışmalarda ortaya koyulmuştur (Şahin ve Turla, 1996; Seçkin ve Koç, 1997; Can Yasar, 2001; Temel, 2001; Gürşimşek, 2003).

Özgündüz (2016), baba katılımı eğitiminin, 0-6 yaş çocukların sosyal becerilerine olan etkisine ve baba katılımına olan etkisini incelemiştir. Araştırma deneysel bir çalışma olup öntest-sontest, deney-kontrol gruplu olarak

gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 17 deney grubu ve 25 kontrol grubu olmak üzere 42 baba ve 0-6 yaş çocukları katılmıştır. Yapılan deneysel çalışma sonunda, baba katılımının ve çocukların sosyal becerilerinin (çekingenlik ve uyum altboyutlarından) anlamlı şekilde farklılaştığı belirtilmiştir.

Özel ve Zelyurt (2016) yılında, deneysel bir çalışma ile, 5-7 yaş aralığında çocuğu olan anne ve babalara yönelik verilen eğitimin aile-çocuk arasındaki ilişkiye olan etkisini incelemiştir. 100 anne-baba deney grubu ve 100 anne-baba kontrol grubu olarak çalışmaya katılmışlardır. Çalışmanın sonuçları, ebeveyn eğitimi sayesinde anne ve babanın çocuklarının gelişimsel özelliklerini daha iyi anlamalarına ve iletişimlerinin kuvvetlenmesine olanak sağladığı görülmüştür.

Özmen (2013) davranış problemleri yaşayan çocukların ebeveynlerine yönelik anne-baba eğitimi program düzenlemiştir. Araştırmanın amacı, çocuklardaki davranışsal problemlerinin ebeveynlerin depresyon düzeyleri üzerine etkisini incelemektir. Araştırmada deneysel araştırma modeli kullanılmış ve 7 hafta süre ile ebeveynlere eğitim program uygulanmıştır. Araştırmaya 8 deney ve 8 kontrol grubu olmak üzere toplam 16 ebeveyn katılmıştır. Araştırma bulguları, anne-baba eğitimi programına katılan ebeveynlerin çocuklarının davranışsal problemlerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir azalma olmuş ve bunun yanında ebeveynlerin depresyon düzeylerinin de istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düştüğü belirtilmiştir.

Kuzucu ve Özdemir'in (2013) yılında yapmış oldukları araştırmada, anne ve baba katılımının ergenlerin ruh sağlığı üzerine etkisi incelenmiştir. Çalışmaya, yaşları 15 ile 17 arasında değişen 401 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçları, ebeveyn katılımı ile depresyon ve saldırganlık puanları arasında negatif ilişki, benlik saygısı ve yaşam doyumu puanları arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Buna göre sonuçlar, ebeveyn katılımının ergenlerin ruh sağlığı üzerinde etkili olduğu üzerine yoğunlaşmıştır.

Jones ve Mosher (2013), çocuklarından ayrı yaşayan ve çocukları ile birlikte yaşayan babalarının baba katılımlarını ölçmek amacı ile bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya 0- 18 yaş çocuğu olan 3928 baba katılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen verilere göre, okul öncesi çocuğu olan babalardan, çocuğu ile birlikte yaşayanların çok büyük bir çoğunluğunun neredeyse hergün çocukları ile birlikte oyun oynadıklarını, yemek yediklerini ve çocuğun giyinme soyunma banyo gibi

aktivitelerine katkı koydukları sonucu ortaya çıkmıştır. Çocukları ile birlikte yaşamayan babaların ise ayrı yaşayan babaların ise birlikte yaşayanlara oranla baba katılımlarının düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Ersan (2013) okul öncesi dönemde herhangi bir kurumda eğitim görmeyen yaşları 3 ve 6 arasında olan çocukların babalarına yönelik Baba Dil Destek Programı hazırlamıştır. Çalışmanın amacı çocukların dil gelişimini desteklemek için babalara gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması olarak ifade edilmiştir. Araştırmaya, deneysel yöntemle yapılmış olup, 8 hafta süresince haftada bir kez olmak üzere babalara eğitim verilmiştir. Çalışmaya, 20 baba kontrol grubu 22 baba ise deney grubuna tesadüfi olarak atanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen verilere göre, babalara yönelik hazırlanmış eğitim programlarının çocukların dil gelişimine olan etkilerini incelemişler ve programların etkili olduğunu bulmuşlardır.

Bolat (2011), anne babalara yönelik çocuk gelişimi konusunda eğitim programı hazırlamıştır. Hazırlanan eğitim programının amacı, çocukların davranış özellikleri, gelişim süreçleri, ebeveyn tutumları ve iletişim konusunda ailelere bilgiler verilerek ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde ihtiyaç duydukları gerekli ilgi ve becerileri öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Araştırmaya 50 anne-baba deney grubu, 50 anne-baba ise kontrol grubu olarak dahil edilmiştir. Eğitim program 12 hafta süre ile devam edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, anne-baba eğitim programının, çocuklarına sergiledikleri doğru tutum ve davranışları üzerinde ayrıca iletişim becerileri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Buckley, Sullivan ve Schoppe (2010) oyun ve bakım konularına yönelik, işbirliğine dayalı ebeveynlik davranışı ile baba katılımı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya 0-6 yaş arası çocuğu olan 80 aile katılmıştır. Araştırmanın sonuçları, hem annenin hem de babanın çalıştığı ailelelerde babaların çocuk bakımına daha çok katılım gösterdikleri yönünde olarak saptanmıştır.

Ünlü (2010), 528 baba ile gerçekleştirdiği araştırmada baba katılımını etkileyen etmenleri incelemiştir. Araştırmada çıkan bulgulara göre, babaların kendi çocukluk dönemlerinde babaları ile kurmuş olduğu iletişimin, kendi çocukları ile kurmuş oldukları iletişimi etkilediği yönünde çıkmıştır.

Ünüvar ve Senemoğlu 2010 yılında 30 gönüllü baba ile bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada; babaların, 3-6 yaş grubundaki çocukları ile geçirdikleri

zamanın niteliğinin geliştirilmesi için babalara baba eğitim program uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, uygulanan Baba Eğitimi Programının, babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini olumlu düzeyde artırdığı ortaya konmuştur.

Taşkın ve Erkan (2009), baba eğitiminin, babaların 2–9 yaş arası çocuklarıyla iletişim düzeylerine olan etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini 14 baba olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçları baba eğitim programının baba-çocuk iletişimini ve babaların çocuklarına olan ilgisini artırdığı yönünde çıkmıştır.

Yakın (2009) tarafından zihinsel engelli çocuğu olan annelere “Doğal Dil Sağaltım Tekniklerini” eğitimi verilmiştir. Araştırmaya zihinsel engeli bulunan iki öğrenci ve anneleri katılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, annelerin çocukları ile daha kolay iletişim halinde oldukları saptanmıştır.

Taşkın ve Erkan (2009), yaşları 2 ile 9 yaş arasında değişen çocukların babalarına yönelik bir eğitim program geliştirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı babaların çocukları ile ilgilenme düzeylerini geliştirmektir. 10 hafta süren eğitimlerin ardından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, babalara verilen eğitimin ardından babaların çocukları ile daha kolay etkileşime girmiş olmaları ve çocuklarına bakma sıklıklarının artması şeklindedir.

Nkwake (2009) yapmış olduğu araştırmada babanın çocuk üzerindeki rolünü etkileyen etmenler araştırılmıştır. Araştırmaya okul öncesi dönemde çocuğu olan 222 baba ve 246 anne katılmıştır. Araştırma sonuçları, baba katılımı düşük babaların, çocuk bakımıyla ilgili konularda yetersiz bilgiye sahip olduğu ve üniversite mezunu babaların babalık rolüne ilişkin algılarının, üniversite mezunu olmayanlara kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte, annenin çalışma durumunun da baba katılımı üzerinde olumsuz etkisi olduğu saptanmıştır.

Şahin (2009) yapmış olduğu çalışmada, okul öncesi dönemde aile ve çocuk arasında pozitif iletişim kurmak ve okul öncesinde eğitimde başarıyı arttırmak aile katılımının ve ebeveyn eğitim programlarının çok önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamıştır.

Kocayörük ve Sümer (2009) yapmış oldukları deneysel çalışmada baba katılımının ergenlerde akran ilişkisine ve aile işlevlerine olan etkisini incelemişlerdir. Araştırmaya, 26 gönüllü baba olarak lise 9. Sınıfa devam eden ergenlerin babaları

katılmıştır. Araştırmada İletişim Ölçeği Ebeveyn Formu ile Anne-baba Becerileri Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, baba katılımı eğitiminin, babanın aile işlevlerine yönelik anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir. Fakat, altı sonra eğitimin etkililiğini görmek için yine babalardan ölçekler doldurmaları istenmiş ve bunun sonucunda, babaların gelişme gösterdikleri alanları koruyamadıkları görülmüştür.

Şahin, (2009) ve Ersan, (2013) anne ve babalara yönelik hazırlanmış eğitim programlarının çocukların dil gelişimine olan etkilerinin incelemişler ve programların etkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, okul öncesi eğitimi kurumlarında uygulanan öğretmenlere yönelik de destekleyici eğitim programlarının etkileri de araştırılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerine uygulanan destekleyici eğitim programının çocukların dil gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğu bulunmuştur (Ünüvar, 2006; Yayla, 2003).

Köksal (2008), okul öncesi kurumda çocuğu olan ebeveynlerin aile eğitimlerine katılım durumlarını incelemiştir. Araştırmaya 250 veli ve 25 öğretmen katılmıştır. Araştırmada aneket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, ailelerin ebeveyn katılımlarının düşük olduğu yönünde çıkmıştır.

Gürşimşek, Kefi ve Girgin (2007) babaların çeşitli değişkenler açısından, çocuklarının eğitime olan katılımlarını incelemişlerdir. Yapılan çalışma sonucunda, babaların çocukları ile birlikte geçirdiği süre ve onların eğitim süreçlerine katılmaları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir.

Aral ve Özdal'ın 2005 yılında anne-babası ile yaşayan ve baba yoksunu olan toplam 300 çocuk ile yapmış oldukları çalışmada, çocukların kaygı düzeylerini incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda, baba yoksunu olan çocukların, babası ile birlikte yaşayan çocuklara oranla kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Kuday (2007) tarafından yapılan araştırmada, aile eğitimlerinin okul öncesi çocukların gelişimine olan etkileri 2 yıl süreyle araştırılmıştır. Çalışmaya, daha öne okul öncesi kurumuna gitmeyen 3 ile 6 yaş arasında 56 çocuk ve okul öncesi kurumda eğitim gören 3 ile 6 yaş arasında 58 çocuk ve aile destekli okul öncesi eğitime devam eden 59 çocuk dahil olmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, aile destekli eğitim alan çocukların bilişsel gelişimleri daha iyi bulunmuştur.

Jacobs ve Kelley (2006) iş, aile ve baba katılımı arasındaki bazı değişkenleri incelemişlerdir. Çalışmaya 0-6 yaş arası çocuğu olan ve çalışan 119 anne baba katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, babaların daha az çocuk bakımına katkı koydukları, annelerin çalışma saati ve babaların katılımıyla pozitif yönde ilişkisinin olduğu ve babaların daha özgürlükçü ebeveynlik rolleri olduğu saptanmıştır.

Fox, Duffy ve Keller'in (2006) yapmış oldukları araştırmada, anne babaların çocuklarının sergilemiş olduğu problemleri davranışlarıyla baş edebilmeleri için bir eğitim programına tabi tutulmuşlardır. Araştırmaya sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan 28 aile katılmıştır. Araştırma bulguları, ailelerin ebeveynlik becerilerinin gelişmiş olduğunu ve çocuklarının sergilemiş olduğu problemleri davranışlarla daha kolay baş edebildiklerini göstermektedir.

Vural (2006), tarafından sosyal ve duygusal becerileri artırmaya yönelik aile katımlı sosyal beceri eğitimi hazırlamıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 6 yaşında 40 çocuk ve aileleri oluşturmuştur. Program sonunda, aile eğitiminin çocukların sosyal becerileri üzerinde etkisine bakılmıştır. Araştırma deney ve kontrol grublu ön-test ve son-test olarak belirlenmiştir. Araştırma sonunda aile katımlı sosyal beceri eğitiminin, aile katılımını ve çocukların duygusal ve sosyal becerilerini artırdığı saptanmıştır.

Aral ve Özdal'ın (2005) yılında anne-babası ile yaşayan ve baba yoksunu olan toplam 300 çocuk ile yapmış oldukları çalışmada, çocukların kaygı düzeylerini incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda, baba yoksunu olan çocukların, babası ile birlikte yaşayan çocuklara oranla kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Anne-babaya yönelik düzenlenen eğitimlerin genellikle annelerin katılımı ile gerçekleştiği bilinmektedir. Buna rağmen, 1997 yılından itibaren Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından geliştirilen ve sadece babalara yönelik olan Baba Destek Programı (BADEP) düzenlenmektedir. Yaşları 3 ile 11 arasında değişen çocukların babalarına yönelik düzenlenen bu programa, kendisini babalık becerileri konusunda geliştirmek isteyen babaların katılımı olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar sonunda, bu eğitime katılan katılan babaların, çocukları ile geçirdikleri zamanın ve etkinliğinin arttığı bulunmuştur (Kimmet, 2004).

Tuijl ve Leseman (2004) yılında risk altında olan okul öncesi çocukların annelerine yönelik ev merkezli bir program hazırlamıştır. Araştırmanın amacı, risk altında olan çocukların dil gelişimlerini ve bilişsel gelişimlerini destekleyerek anneleri ile olan iletişimlerini güçlendirmektir. Araştırma sonuçlarına göre, ev merkezli müdahale programının anne- çocuk etkileşimi üzerinde olumlu etkileri olduğuna ve bu program sayesinde çocukların bilişsel ve dil gelişimlerinin desteklendiği ortaya çıkmıştır.

Koçak (2004) çocuk gelişimi üzerinde baba rolünün önemi ve babaların aile tutumları hakkında bilgi sahibi olmalarına yönelik “Baba Destek Programı” hazırlamıştır. Araştırmanın nicel verileri araştırmacı tarafından geliştirilen, tutum envanteri ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, hazırlanan Baba Destek programının, babaların çocuk gelişimi konusunda sergiledikleri tutumların olumlu yönde değiştiği ortaya konulmuştur.

Bushfield (2004) cezaevindeki babalara yönelik hazırlamış olduğu eğitim programında babalara bir ay süreyle ebeveynlik eğitimi vermiştir. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmış ve araştırma sonucunda, verilen eğitimin babaların çocuklarına karşı sergilemiş olduğu tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin ve Turla (2003), çocukları okul öncesi kurumuna devam ebeveynlerin aile katılımı çalışmalarını incelediler. Araştırma sonuçlarına göre, anne ve babaların aile toplantılarına katıldığı fakat ebeveynler için hazırlanan çocuk programlarına katılımlarının olmadığı saptanmıştır.

Aydın (2003) yeni bebek sahibi olan babaların araştırmaya alındığı bir eğitim programı hazırladı ve eğitim program sonrasında, araştırmaya katılan babaların babalık roller hakkında farkındalıklarının arttığı ve çocuk büyüme sürecinde etkili olan ebeveyn tutum ve yöntemlerini öğrenmelerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi’nce 1988 yılında başlatılan Erken Çocukluk Eğitimi projesinin devamı olarak “0-4 Yaş Anne-Çocuk Eğitimi Programı” geliştirilmiştir. Uygulanan bu program; ebeveynlere, çocuğa uygun ev ortamının düzenlenmesi ve böylece gelişiminin desteklenmesi konusunda katkı sağlamıştır (Çağdaş, 2003).

Dinçer (2003), okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların, çocuğun yetiştirilmesi süresinde katılım durumlarını incelemiştir. Araştırmaya 3-6 yaş çocuğu olan 290 baba katılmıştır. Araştırma bulgularına göre, uzun çalışma saatleri yüzünden istemelerine rağmen çocuk bakımına yeterince katılamadığı saptanmıştır.

Hamamcı ve Akyol (2003), 3-6 yaş çocuğu olan 139 anne ve baba ile yapmış oldukları çalışmada, ebeveynlerin çocuk gelişimi konusunda ilgi ve yeterlilik alanlarını incelemişler. Araştırma bulguları ebeveynlerin, fiziksel gelişim, beslenme, iletişim, sağlık bilgisi ve oyun önemi farklılığa neden olduğunu göstermiştir.

Nicholson, Anderson, Fox ve Brenner (2002), okul öncesi 1-5 yaş çocuğa sahip düşük gelirli ailelere, ana baba davranış tutumlarına yönelik eğitim programı hazırladı. 10 hafta süren eğitim, grup görüşmelerinin yanısıra bireysel görüşmeler halinde de gerçekleşti. Araştırma sonucu, eğitim programının etkili olduğunu göstermiştir.

McBride, Rane ve Bea (2001), okul öncesi dönemde risk altında çocukların babalarına yönelik, baba katılımını arttırmak amacı ile bir eğitim hazırlamışlardır. Araştırmaya, yaşları 3 ile 6 arasında değişen 175 çocuğun babası katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, eğitim sonunda babaların istekli ve başarılı olduğu saptanmıştır.

Feldman (2000), bir yaşından küçük bebeğe sahip olan 60 İsrailli anne- baba ile yapmış olduğu çalışma sonucunda, anne ve babanın evlilik doyumlarının baba ile çocuk arasındaki ilişkinin kalitesiyle ilişkili olduğunu saptamıştır. Çocuk yetiştirmedeki sorumluluklarının paylaşımı ve ev içerisinde iş bölümünün yapılması anne ile babanın evlilik doyumunu olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Jacobson ve Engelbrecht (2000) okul öncesi dönemde çocuğu olan 740 ebeveyn ile çalışmışlardır. Araştırmanın amacı, ebeveynlerin okul öncesi kurumuna devam eden çocuklarının eğitim ve öğrenmelerine olan ihtiyaçlarını belirlemektir. Araştırma bulguları, lisans muzenu olan ve olmayan ebeveynlerin çocuk eğitimi konusunda ihtiyaçlarının benzer olduğu fakat lisans mezunu anne ve babaların öğrenme stratejileri açısından daha bilgili olduğu saptanmıştır.

Ömeroğlu, Turan, Şahin, Turla ve Can (1999), Annelere yönelik olarak “Anne Çocuk Eğitim Programı” geliştirmiştir. Araştırmanın amacı, annelerin çocuk eğitimi ve gelişimi konularına yönelik bilgi ve becerilerini geliştirmektir. Yaklaşık 6 ay süren anne eğitim program sonucunda, deney grubu annelerinin çocuk eğitimi ve gelişimi

konularında daha yeterli oldukları ve öğrendiklerini de uygulamaya geçirdikleri yönünde olmuştur.

Satır'ın (1996) yapmış olduğu çalışmaya göre, çocuğu ile yakın ilişkiler kuran, çocuğunun okul başarısını desteklemek için evde uygun ortamlar hazırlayan ve çocuğunun başarılarını takdir ederek çocuğuna övgü dolu sözler söyleyen ebeveynlerin çocuklarının akademik başarılarının tersi durumda olan çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucu vurgulanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması, baba psiko-eğitim programı ve verilerin çözümlenmesi hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada nicel ve nitel yöntemlerin beraber kullanıldığı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma yöntem, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada ve bütünleştirilerek kullanılmasıdır. Karma araştırma yöntemini kullanan araştırmacılar, kendi çalışmalarını derinlemesine analiz etme şansı yakalar (Creswell, 2008). Bu araştırmada karma araştırma yöntemlerinden gömülü desen kullanılmıştır. Gömülü karma yönteme göre araştırma sırasında veriler eş zamanlı olarak toplanmakta, fakat bir veri biçimi destekleyici rol oynamaktadır (Hunt, 2007). Bu çalışmanın baskın boyutunu nicel araştırma yöntemi, destekleyici boyutu ise nitel araştırma yöntemi oluşturmaktadır.

Araştırma deneysel desen ile ele alınmıştır. Belli bir müdahalenin kontrol altına alındığı koşullarda, sistematik bir yöntem kullanarak belli bir sorunun çözümündeki etki derecesini görmek amacıyla araştırmacı tarafından yapılan çalışmalara deneysel desen denilmektedir (Büyüköztürk, 2007). Deneysel araştırma yöntemini diğer yöntemlerden ayıran özellik, olaydaki değişkenin sonuca etkilerinin gözlenebilmesine ve sebep-sonuç ilişkisini test etmesine imkan vermesidir (Metin, 2014). Ön test-son test kontrol gruplu deneysel desenin sosyal bilimlerde sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir (Hunt, 2007).

Bu çalışmada da babalar için hazırlanan eğitimin baba çocuk etkileşimini güçlendirmeye yönelik etkilerini görmek amacıyla deneysel desen seçilmiştir. Bu çalışma, deney-kontrol gruplu ön test-son test şeklinde uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ön test sonucunda elde edilen puanlar karşılaştırılarak her iki grubun benzer niteliğe sahip olması ile bağımsız değişkenin etkisi incelenmektedir (Kıncal, 2013). Yapılan araştırmanın bağımlı değişkenleri, baba-çocuk iletişimi ve baba katılım düzeyleridir. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise araştırmacı tarafından geliştirilen baba-psiko eğitim programıdır.

3.2. Evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan ve 3-6 yaş çocuğu olan babalar oluşturmaktadır. Örneklem ise, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir örneklem çeşitlemesi kullanılarak belirlenmiştir. Ön test uygulamasından önce her iki grubun da benzer demografik yapıya sahip olması özellikle araştırmacı tarafından tercih edilmiştir. Buna göre araştırmaya, 3-6 yaş arası çocuğu olan 10 baba deney grubuna, 9 baba ise kontrol grubuna olmak üzere toplam 19 baba katılmıştır. Çalışmanın boyutunun değişmemesi bakımından, araştırmaya katılacak deney grubu ve kontrol grubu babaların, demografik bilgiler kapsamında evli olmaları ve özel eğitime gereksinim duymayan çocuğa sahip olmaları belirlenen kriterler arasında yer almıştır. Çalışmaya katılan babaların demografik özellikleri Tablo 2 ve Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 2.

Deney Grubunda Yer Alan Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken		N
Yaş	28-32	4
	33 ve üzeri	6
	Toplam	10
Eğitim Durumu	Lise	2
	Üniversite	5
	Yüksek lisans/Doktora	3
	Toplam	10
Eş Eğitim Durumu	Lise	2
	Üniversite	5
	Yükseklisans/Doktora	3
	Toplam	10
Çocuk Sayısı	Tek çocuk	6
	2 çocuk	4
	Toplam	10
İlk Babalık Yaşı	27-30	7
	31 ve üzeri	3
	Toplam	10

Tablo 3.

Kontrol Grubunda Yer Alan Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken		N
Yaş	28-32	4
	33 ve üzeri	5
	Toplam	10
Eğitim Durumu	Lise	3
	Üniversite	3
	Yükseklisans/Doktora	3
	Toplam	9
Eş Eğitim Durumu	Lise	3
	Üniversite	3
	Yükseklisans/Doktora	3
	Toplam	9
Çocuk Sayısı	Tek çocuk	3
	2 çocuk	5
	3 çocuk	1
	Toplam	9
İlk Babalık Yaşı	27-30	7
	31 ve üzeri	2
	Toplam	9

3.3. Araştırma Sürecinde Kullanılan Ölçme Araçları

Araştırmanın nicel verilerinin toplanmasında, babalarla ilgili genel bilgileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, baba çocuk ilişkisini ölçmek amacıyla Pianta tarafından (1992) orijinal olarak geliştirilen Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği, babaların çocuklarıyla ne tür etkinliklere ne kadar sıklıkla katılım sağladıklarını ölçmek için ise Baba Katılım Ölçeği kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan babalar hakkında bilgi almak amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Formda babaların yaşları, babalık yaşları, öğrenim düzeyleri, meslekleri, sahip oldukları çocuk sayıları ile eşlerinin meslekleri gibi bilgiler yer almaktadır. Kişisel Bilgi Formu Ek-1'de verilmiştir.

3.3.2. Baba Katılım Ölçeği

Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ) Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından 3-6 yaş arasında çocuğu olan babaların çocuklarıyla birlikte ne tür etkinliklere ne sıklıkta katılım sağladıklarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. BAKÖ, Toplam 37 maddeden ve üç bölümden oluşmaktadır. 17 maddeden oluşan birinci bölüm, babanın çocuğu ile bir arada olacağı serbest zaman aktivitelerini ve oyunları kapsadığı için ‘keyfi meşguliyet’ (KM) olarak adlandırılmaktadır. 12 maddeden oluşan ikincibölüm, çocuğuna karşı ilgili ve duyarlı olmakla birlikte, çocuğa karşı fiziksel veya sözel sevgi ve ilgi aktivitelerini kapsadığından ‘ilgi ve yakınlık’ (İY) olarak adlandırılmıştır. Son olarak 8 maddeden oluşan temel bakım bölümü (TB) ise çocuğun fiziksel bakımının yapılması ve günlük ihtiyaçlarının giderilmesi olarak belirlenmiştir.

BAKÖ’de maddeler davranış biçimleri şeklinde olup, beşli likert tipi ölçek üzerinden yanıtlanmaktadır. “Her zaman böyledir” seçeneği 5 puan, “Çoğunlukla böyledir” seçeneği 4 puan, “Bazen böyledir” seçeneği 3 puan, “Nadiren böyledir” seçeneği 2 puan, “Hiçbir zaman böyle değildir” seçeneği 1 puan almaktadır. Hem toplam puan hem de her boyut için ayrı puan elde edilmektedir. Babaların ölçekten yüksek puan alması, baba katılım düzeylerinin de yüksek olduğuna işaret etmektedir. BAKÖ alt boyutlarının güvenirliklerini belirlemek amacıyla iç tutarlık katsayıları incelenmiş, her bir alt boyutun Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Alt boyutların Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları, keyfi meşguliyet boyutu için .89; temel Bakım boyutu için .83; ilgi ve yakınlık boyutu için .85 ve BAKÖ Toplam puanı için .92 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada Baba Katılım Ölçeği için iç tutarlılık katsayısı Cronbach alfa değeri .92 olarak hesaplanmıştır. BAKÖ Ek-3'de verilmiştir.

3.3.3. Ebeveyn- Çocuk İlişki Ölçeği

Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeği (Child Parent Relationship Scale), Pianta (1992) tarafından bağlanma teorisinden ve Bağlanma Q-Set (Akgün & Yeşilyaprak, 2010)

ölçeğinden yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçek 30 maddeden oluşmaktadır ve 5’li likert tipindedir. Toplam puan en yüksek 120 ve en düşük 24’tür (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010). Ölçek, Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışması, 4-6 yaş çocuğu olan 234 anneye uygulanmıştır.

Uyarlama çalışmalarında orijinal ölçekten yedi madde çıkarılmış ve ölçeğin Türkçe formu 24 maddeden oluşmuştur. Ölçeğin Türkçe versiyonu iki faktörlü bir yapı göstermektedir. Faktörlerin isimleri ölçeğin orijinali dikkate alınarak birinci faktör ‘Çatışma’ boyutu ve ikinci faktör ‘Olumlu İlişki’ boyutu olarak tanımlanmıştır. Çatışma boyutundaki maddeler anne ve çocuk arasındaki olumsuz ilişkiyi (madde 2: “Çocuğumla ben sürekli olarak birbirimizle çatışma halinde gibiyiz”), Olumlu İlişki boyutu anne ve çocuk arasındaki yakın ve sıcak ilişkiyi (madde 1: “Çocuğumla sıcak ve şefkatli bir ilişki paylaşıyorum”) belirlemeye çalışmaktadır. Birinci faktörde yer alan 14 maddenin yük değeri .38 ile .72 arasında değişmektedir. Aynı değerler, ikinci faktörde yer alan 10 madde için .42 ile .72 arasındadır. Ölçeğin alt boyutlara ilişkin iç tutarlık katsayıları (Cronbach alfa) Çatışma Boyutu alt ölçeği için .85; Olumlu İlişki Boyutu alt ölçeği için .73 ve toplam için .73 olarak bulunmuştur (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010).

Ölçeğin olumlu ilişkiler boyutunda puanların yüksek olması ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin olumlu olmasını, çatışma puanlarının yüksek olması ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkide çatışmanın ön planda olduğunu göstermektedir. EÇİÖ Türkçe uyarlama çalışmalarında çalışma grubu olarak annelere uygulanmıştır. Bunun yanında, Özkan 2014 tarafından yapılan çalışmada, babalara uygulanan baba eğitim programının çocuk-baba ilişkisi üzerinde etkisini incelemek için EÇİÖ kullanılmıştır. Bu çalışmada Ebeveyn- Çocuk İlişki Ölçeği için iç tutarlılık katsayısı Cronbach alfa katsayı değeri .84 olarak hesaplanmıştır. EÇİÖ Ek-2' de verilmiştir.

3.3.4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Uygulanan baba eğitim programının etkililiğini nitel boyutta tespit etmek için çalışma kapsamında geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmadan önce alan yazın taranmış ve sorular hazırlanmıştır. Ardından, ikisi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, biri Klinik Psikoloji, biri Türk Dili ve Edebiyatı ve biri Eğitim Programları ve Öğretim

olmak üzere toplamda 5 öğretim üyesinden uzman görüşü alınarak yarı yapılandırılmış görüşme soruları oluşturulmuştur (örnek uzman görüşü, Ek 10.). Babaların çocukları ile geçirecekleri zamana dair görüşlerini öğrenmek ve babaların çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve babalık rolleri hakkında ayrıntılı veri elde edebilmek için yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları Ek 4 ve Ek 5’ de verilmiştir.

3.4. Baba Psiko-Eğitim Programının Geliştirilmesi

Okulöncesi dönem, çocukların potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilecekleri ve yeni bilgiler öğrenebilecekleri en kritik dönemdir. Bu dönemde, çocukların gelişimlerinin çok hızlı olduğu ve kişilik yapısının büyük oranda şekillenmeye başladığı, temel alışkanlıkların çocuğa kazandırıldığı önemli bir dönemdir (Yavuzer, 2003). Özellikle bu dönemde anne ve baba ile kurulan sağlıklı ilişkiler, ileride çocukların çevreleri ile kurdukları ilişkileri etkilemektedir. Çocukların ilk eğitimlerini aldıkları kişilerin genellikle anne ve babaları olduğu düşünüldüğü zaman, erken çocukluk döneminde ebeveynlerin kendilerini çocuk yetiştirme konusunda geliştirmeleri, çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimleri için büyük önem taşımaktadır.

Aile eğitim programlarının amacı, anne ve babalara çocuk eğitimi ve gelişimi konusunda destek vermek, doğru tutumu öğrenmelerini sağlamak ve çocukları ile doğru iletişimi kurmalarına yardımcı olmaktır. Baba Psiko- eğitim Programı’nın hazırlanması için öncelikle, aile eğitimi, aile katılımı, baba katılımı ve babalık rolü ile ilgili konularda alan yazın incelenmiş ve daha önce uygulanmış olan programlar incelenmiştir (Mutlu,2018; Atan ve Buluş 2018; Özgündüz 2016; Ersan 2013). Buna bağlı olarak, Baba psiko-eğitim programının, 3- 6 yaş çocuğu olan babaların, çocukları ile olan iletişimlerinin güçleneceği, onlarla geçirecekleri zamanın niteliğini artıracakları, çocuklarına karşı sergileyecekleri doğru tutumu öğrenecekleri, çocuklarının gelişim dönemleri ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olacakları ve onların eğitimlerine olumlu yönde katkı sağlayacakları düşünülmektedir.

Bu çalışmada konu olarak seçilen baba psiko-eğitim programı yukarıda belirtilen bilgiler doğrultusunda, 8 haftalık bir süre kapsamında olan bir eğitim döneminden oluşur. Hazırlanan psiko- eğitim programı, biri teorik biri uygulamalı

haftada iki saat olmak üzere 8 hafta devam etmiştir. Deney grubu babalarına uygulanan 8 haftalık Baba psiko- eğitim programının oturumları aşağıda anlatılmıştır.

3.4.1. Baba Psiko – Eğitim Programının Amacı ve Program İçeriği

Amaç: Bu çalışmanın amacı baba – çocuk etkileşimini güçlendirmektir.

Hedef Grup: Çalışmanın hedef grubu 3- 6 yaş çocuğu olan babalar.

Katılımcı Sayısı: 10 kişi.

Süre: Program her biri 120 dakika süren 8 oturumdan oluşmaktadır.

Yöntem: Çalışmada anlatım, soru-cevap, canlandırma, öykü oluşturma, tartışma, beyin fırtınası, rol oyunu ve yaratıcı drama teknikleri kullanılarak aktif katılımlı bir süreç yürütülmektedir. Ayrıca, bireyler kendi kendilerini değerlendirebilir.

Kazanımlar:

- Toplumun, eşin, çocuğun ve kendisinin babadan beklentilerini fark eder .
- Çocuklarının farklı gelişim alanlarını (zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal) nasıl destekleyebileceklerini fark eder.
- Babaların, çocuklar üzerindeki etkisini fark eder .
- Babalık rolünü tanımlar.
- İletişim engellerini bilir.
- Etkili iletişimin, karşılıklı ihtiyaçları dikkate alarak sağlanabileceğini bilir.
- Çocuğu ile etkili iletişim kurmanın yollarını öğrenir.
- Duygularını tanıır ve öfke kontrolünü/yöntemini bilir ve uygular.
- Çocuğu ile kaliteli zaman geçirebilmesi için gerekli becerileri öğrenir.

Değerlendirme: Program uygulaması, katılımcılara uygulanacak ön test-son test uygulaması ve yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile değerlendirilecektir.

OTURUM 1

Amaç: 1. Oturumun amacı, katılımcılar ve uygulayıcının tanışması, programın tanıtılması, grubun kuralları, amaç ve beklentiler hakkında bilgilendirme, baba olmak ve babalık rolü konuları hakkında bilgi verme ve uygulamalar yapmaktır.

Süre: 120 dk. (bir saat teorik, bir saat uygulama)

Materyaller:

- Bilgisayar,
- Projeksiyon cihazı,
- Power point sunum,
- Renkli Kağıtlar
- Kalem
- Mikrofon
- Top

Oturum yöntem ve etkinlikleri: Anlatma, soru- cevap, tartışma, tanışma etkinliği, yaratıcı drama etkinliği, ev ödevi

Süreç: Öncelikle araştırmacı kendini tanıtarak, programın içeriği, amaçları ve gruptan beklentiler ve grup kuralları hakkında katılımcı babalara gerekli bilgilendirmeyi yapmıştır. Grup kuralları şu şekilde belirlenmiştir; dinlemek (kimsenin sözünü kesmemek) ve gizlilik (grup içerisinde konuşulan konuların dışarıya çıkmaması). Ardından katılımcıların birbirlerini daha iyi tanıyabilmeleri için, kendilerini tanıtmaları istenir ve grup üyelerinin birbirini daha iyi tanıyabilmesi için “eşini tanı” isimli etkinlik yapılmıştır. Eşini tanı isimli etkinlik kapsamında önce babaların daire şeklini alması istenerek ardından topu istedikleri kişiye atmaları ve o kişinin kendisini tanıtmaları istenmiştir. Topu alan her katılımcı kendi adını soyadını yaşını ve yaşadığı yeri söylemiştir. Top herkese ulaştıktan sonra etkinliğe şu şekilde devam edilmiştir; her katılımcıdan sol tarafında duran katılımcının adını soyadını yaşını ve yaşadığı yeri söylemesi beklenir. Böylece katılımcıların birbirlerini tanıması sağlanmıştır. Tanışma etkinliğinin ardından katılımcılara baba olmak ve babalık rolü algılarına yönelik bir etkinlik daha uygulanmıştır. Bu etkinliğin temel amacı katılımcıların babalık rolü algılarına ilişkin yanlış bilgilerin farkına varılması ve yerine doğru bilgilerin

aktarılmasıdır. Etkinlik sırasında katılımcılardan “babalık rolü” ile ilgili aklıklarına gelen düşünceleri yazmaları istenmiştir. Ardından katılımcılardan kendi çocukluklarında babaları ile ilgili hatırladıkları olumlu ve olumsuz durumları (duygu, olay, anı) yazmaları istenmiştir. Katılımcıların süresi dolduktan sonra yazdıklarını ifade etmeleri istenerek etkinlik grup tartışması şeklinde edevam etmiştir. Etkinlik sırasında katılımcıların yanlış inançları belirlenerek bir kağıda yazılmıştır. Daha sonra, araştırmacı tarafından power point sunusu yapılarak baba olmak ve babalık rolü konularına yönelik bilgiler aktarılmış ve video izletisi yapılarak babalık rolü ile ilgili farkındalık kazanılması amaçlanmıştır. Katılımcılar babalık rollerinin sadece evdeki disiplin ve çocukla oyun oynama olmadığını, çocuğun ana rahmine düşmesiyle babalık rolünün başladığını ve çocuğun büyüme süresinde de babanın çocuğun temel bakımına ve eğitimine katkı koymasının önemi hakkında farkındalık kazanmıştır. Son olarak çocuk ile etkileşimde göz temasının önemine değinilerek drama etkinliği yapılmıştır. Bu etkinliğin amacı çocukla iletişim kurulabilmesi için öncelikle göz temasının olması gerektiğini ve göz temasının iletişimi güçlendiren en önemli etken olduğunu katılımcılara öğretmektir. Katılımcılardan 2 şerli olarak eşleşmeleri ve telefonlarından çocuklarının resimlerini açmaları istenmiştir, sırası ile her katılımcının (eşler telefonda çocuğun resmini göstermekle yükümlüdür) müzik eşliğinde çocuğunun gözlerine bakarak (eşlerin yönlendirdiği biçimde) hareket ve dans etmeleri istenmiştir. Ardından eşler değişerek aynı drama etkinliği devam etmiştir. Son olarak katılımcılardan, çocukları ile daha çok hangi zamanlarda göz teması kurduklarını ve o anlarda ne hissettiklerini bir kağıda yazıp bir sonraki oturuma getirmeleri istenmiştir. Etkinlikler sonrasında bu oturum ile ilgili olarak grup üyelerinin duygu ve düşünceleri sorularak her katılımcının kendini ifade etmesi için gerekli zaman verilmiştir. Etkinlik sonunda araştırmacı ilk oturumun bittiğini ifade ederek oturumu sonlandırılmıştır.

OTURUM II ve III

Amaç: Katılımcılara aile tutumları ve 3- 6 yaş dönemi çocukların gelişim özellikleri ve aile faktörü” hakkında temel bilgiler verilerek, katılımcıların çocuklarının duygusal ve sosyal gelişimlerine olan etkileri hakkında farkındalık sahibi olmalarını sağlamak.

Süre: 120 dk. (bir saat teorik, bir saat uygulama)

Materyaller:

- Bilgisayar,
- Projeksiyon cihazı,
- Power point sunum,
- Renkli Kağıtlar
- Kalem
- Mikrofon
- Çeşitli gazete ve dergiler

Oturum yöntem ve etkinlikleri: Anlatma, soru- cevap, beyin fırtınası tekniği, rol model oyunu, tartışma

Süreç: Öncelikle, bir önceki oturumun özeti yapılarak katılımcılara hatırlatılmış olup, ödevleri gözden geçirilerek grup tartışması etkinliği yapılmıştır. Katılımcı babalar çocukları ile hangi zamanlarda daha çok göz teması kurduklarını ve o anlarda ne hissettiklerini birbirleri ile paylaymışlar ve göz temasının önemi hakkında farkındalık kazanmışlardır. Ardından, “Çocuk gelişimi ve aile faktörü” hakkında babalara temel bilgiler verilerek, konu ile ilgili power point sunusu ve video izletisi yapılmıştır. Okul öncesi dönemin en kritik yıllar olduğu ve bu dönemde ailenin çocuk üzerinde çok büyük bir rol oynadığı babalara anlatılmıştır. Çocuk gelişiminde zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimin ne kadar önemli olduğu ve bu dönemlerde baba faktörünün önemi babalara anlatılmıştır. Özellikle, çocuğun sosyal ve duygusal ihtiyaçları üzerinde durulmuş ve çocuğun sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için neler yapılabileceği tartışılmıştır. Çocuğun sosyal ortamlarda (park, tiyatro, sinema, v.b) olmasını sağlayarak sosyalleşmesini desteklemek ayrıca, çocuğun duygusal gelişimi için “dokunma”nın ne kadar önemli olduğu ve sevgiyi ifade edebilmenin farklı yolları üzerinde konuşulmuştur. Oturum beyin fırtınası etkinliği ile devam etmiştir. “Çocuklarımıza karşı sevgimizi gösterme yollarını nasıl artırabiliriz?”

sorusuna farklı cevaplar bulmak için katılımcılara 5 dakikalık süre verilmiştir, katılımcılar renkli kağıtlar kullanarak yanıtlarını yazmışlar ve beyin fırtınası çalışması yapılmıştır. Etkinlik sonunda, babalar birçok sevgiyi gösterme yollarını farkına varmışlardır. Bu çalışmanın ardından, Babalara çocukların erken çocukluk döneminde hissedebilecekleri coşku, acı, mutluluk, sevinç, korku, endişe, yalnızlık, hüznün, vb duyguların hatırlattığı kartlar dağıtılarak, kartlardaki duygu durumu ile ilgili bir canlandırma yapmaları istenmiştir ve etkinlik sonrasında konu ile ilgili tartışma ve beyin fırtınası teknikleri kullanılmıştır. Daha sonra araştırmacı II. Oturumun bittiğini ifade ederek oturumu sonlandırmıştır. Bu etkinlik sonunda babalar çocuklarının hangi durumlarda hangi duyguları hissedebileceklerine dair fikir üretmişlerdir. III. oturum bir önceki oturumun özetlenmesi ile başlamış ve okul öncesi dönemde zihinsel ve dil gelişimin önemi hakkında katılımcılara power sunusu yapılarak konu hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcılara, zihinsel gelişim ve dil gelişiminin ebeveynler tarafından desteklenebileceğini ve uygun uyarıcılarla birlikte çocuğun gelişimine katkıda bulunulacağı hakkında bilgiler verilerek, konu ile ilgili video gösterimi yapılmıştır. Ardından beyin fırtınası tekniği kullanılarak “Çocuklarının zihinsel ve dil gelişimini nasıl destekleyebiliriz?” sorusu sorularak grup tartışma ortamı yaratılmıştır. Katılımcılar kendi fikirlerini birbirleri ile paylaşmıştır. Daha sonra, araştırmacı tarafından çocukların zihinsel ve dil gelişimlerini desteklemek amacı ile evde babaların çocukları ile birlikte yapacakları etkinlikler hakkında birkaç öneride bulunmuştur. Öncelikle “ne gördüğünü anlat” etkinliği ile gazete ve dergi temin edilerek, gazete ve dergilerde seçilen uygun fotoğrafları çeşitli sorular sorarak çocuğun fotoğraflara ilişkin duygu ve düşüncelerini açıklamasını isteme etkinliği önerilmiştir. Ardından, katılımcılara anlatılan etkinlik uygulanmıştır. Bunun dışında katılımcıların evde çocukları ile birlikte yapacakları çeşitli boya etkinlikleri, kitap okuma, öykü anlatma ve çeşitli mantık oyunları hakkında önerilerde bulunulmuştur. Etkinlikler sonrasında bu oturum ile ilgili olarak grup üyelerinin duygu ve düşünceleri sorularak her katılımcının kendini ifade etmesi için gerekli zaman verilmiştir. Araştırmacı tarafından oturum özetlenerek sonlandırılmıştır. Oturumlar sonunda babalar, çocukluk döneminde zihinsel, duygusal, sosyal ve cinsel gelişim alanlarını öğrenmiş olup çocuklarının gelişim özellikleri hakkında farkındalık kazanmışlardır. Ayrıca, çocuk gelişimde baba faktörünün ne kadar önemli olduğu hakkında farkındalık kazanmışlardır.

OTURUM IV

Amaç: Baba Psiko - Eğitim programının 4. haftası kapsamında “Çocuk hakları ve ebeveyn davranış modelleri” konuları işlenerek katılımcı babaların çocuk hakları ve anne- baba tutumları hakkında farkındalık sahibi olmalarını sağlama.

Süre: 120 dk. (1 saat teorik, 1 saat uygulama)

Materyaller:

- Bilgisayar,
- Projeksiyon cihazı,
- Power point sunum,
- Kalem
- Mikrofon
- Çeşitli gazete ve dergi haberleri

Oturum yöntem ve etkinlikleri: Anlatma, soru- cevap, beyin fırtınası tekniği, rol playing, grup tartışması

Süreç: Baba Psiko - Eğitim Programının 4. Oturumu kapsamında bir önceki haftanın özetlemesi yapılmıştır. Ardından “Çocuk Hakları” konusu ile ilgili Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kaynak gösterilip power point sunusu yapılmış ve konu ile ilgili video gösterimi yapılmıştır. Daha sonra, araştırmacı tarafından katılımcılar 2 şerli guruplar halinde ayrılmıştır. Katılımcılara “Çocuk Hakları” konusu ile ilgili olan gazete ve internet haberleri dağıtılmış ve bu haberleri incelemeleri istenmiştir. İlgili haberleri izlemeleri için katılımcılara belirli bir süre verilmiştir. İlgili haberler inceledikten sonra katılımcılardan kendilerini en çok etkileyen haber yada haberler hakkında konuşmaları istenmiş ve grup tartışması ortamı oluşturulmuştur. Dergi ve gazete haberleri, katılımcıların çocuk hakları konusunun ne denli önemli olduğunu fark etmelerine yardımcı olmuştur. Ardından çocuk hakları konusu ile ilgili olarak grup üyelerinin duygu ve düşünceleri sorularak her katılımcının kendini ifade etmesi için gerekli zaman verilmiştir. III. oturumda “Ebeveyn Tutumları” konusu power point sunusu eşliğinde işlenmiştir. ve sunu üzerinde grup tartışması yapılarak katılımcıların kendi evlerinde sergilemiş oldukları ebeveyn tutumlarını bulmaları istenmiştir. Ardından, babaların 2 şerli şekilde ayrılması istenmiş ve araştırmacı tarafından önceden hazırlanan, ebeveyn tutumlarının yazılı olduğu kartlar, kapalı

zarflar içerisinde her gruba dağıtılmıştır. Katılımcılardan kartlarda çıkan ebeveyn tutumunu canlandırmaları istenmiştir. Her grup sırası ile canlandırma etkinliğini tamamlamış ve yanlış tutumların çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri hakkında konuşmaya devam etmişlerdir. Böylece katılımcıların önceden benimsedikleri kalıp yargıların farkında olmaları sağlanmıştır. Ev ödevi olarak, her katılımcıdan çevrelerindeki 2 kişi ile “Ebeveyn Tutumları” hakkında konuşmaları istenmiş ve bu konuda kişilerin kalıp yargılarını ve düşüncelerini not alarak bir sonraki oturuma getirmeleri istenmiştir. Oturum sonunda babalar, aile tutumlarını öğrenir, çocukların şiddetten korunmasına ilişkin yasalar olduğunu bilir, çocuğun gelişim özelliklerine göre davranış sergilediğini öğrenir. Çocuk yetiştirmede uygulanması gereken doğru tutumun önemini anlar.

Oturum V ve VI

Amaç: “Çocukla etkili iletişim” konusu kapsamında katılımcı babaların, çocukları ile etkili iletişim kurabilmelerine yönelik gerekli olan iletişim becerileri hakkında farkındalık sahibi olmalarını sağlamak.

Süre: 120 dk. (1 saat teorik, 1 saat uygulama)

Materyaller:

- Bilgisayar,
- Projeksiyon cihazı,
- Power point sunum,
- Kalem
- Mikrofon
- Boya
- Karton
- Renkli Kağıt

Oturum yöntem ve etkinlikleri: Anlatma, soru- cevap, tartışma beyin fırtınası tekniği, rol playing, grup tartışması

Süreç: Baba psiko - eğitim programının V. haftası kapsamında öncelikle bir önceki haftanın özeti yapılarak ısınma çalışmaları yapılmıştır. Ardından geçen hafta verilen ev ödevleri ile katılımcıların grupta öğrendikleri ile yaşam arasında nasıl bağ kurduklarına ilişkin tartışma ortamı oluşturulmuştur. Daha sonra katılımcılara, görüşme yaptıkları kişilerin benimsedikleri ebeveyn tutumları hakkında sorular sorulmuştur. Katılımcılara “otoriter anne baba tutumuna sahip bir çocuk olsanız nasıl

hiddederdiniz?”, Demokratik anne baba tutumuna sahip bir çocuk olsanız nasıl hiddederdiniz?”, İlgisiz anne baba tutumuna sahip bir çocuk olsanız nasıl hiddederdiniz?”, Aşırı Mükemmeliyetçi anne baba tutumuna sahip bir çocuk olsanız nasıl hiddederdiniz?” soruları sorularak tartışma devam etti. Ardından, V. haftanın konusu kapsamında “aynı dili mi konuşuyoruz” isimli etkinliği yapmak üzere babalar bilgilendirilmiştir. Öncelikle babaların ikiye ayrılmaları ve her grupta bir kişinin A, bir kişinin B olması istenmiştir. A grubu babaların dışarıya çıkması, B grubu babaların içeride kalması ve daha önceden araştırmacı tarafından düzenlenen sandalyelere oturmaları istenmiştir. A grubu (dışarıya çıkan) babalardan araştırmacı tarafından dağıtılan karton ve boyaları kullanarak bir ev resmi çizmeleri istenmiş ve 5 dk zaman verilmiştir. İçeride kalan babalara, birazdan dışarıdaki babaların içeriye gireceği ve arkaları dönük bir biçimde hazırlanan sandalyelere oturacakları, araştırmacı tarafından verilen karton ve boyaları kullanarak A grubu babaların vereceği konutlara uyarak çizim yapacakları bilgisi verilmiştir. Bunun yanında, komut alacak olan babaların soru sorma haklarının olmadığı, sadece aldıkları komutun tekrarlanmasını isteyebilecekleri ve arkalarına bakmalarının kesinlikle yasak olduğu anlatılmıştır. A grubu babaların ise komutları sadece geometrik şekillerin isimlerini kullanarak verebilecekleri anlatılmıştır. Ardından dışarıdaki katılımcılar çizmiş oldukları resimlerle içeriye girmiş ve arkaları dönük bir şekilde eşlerinin karşısına oturmuşlardır. Uygulama sırasında sadece geometrik şekillerin isimlerini kullanarak eşlerine konut vermiş ve kendi çizdikleri resmin aynısını çizdirmeye çalışmışlardır. Süre dolduktan sonra her grup ellerindeki kalemleri bırakmış ve çizmiş oldukları resimleri incelenmiştir. A grubundaki katılımcıların ve B grubundaki katılımcıların resimlerinin büyük oranda birbirlerinden farklı olduğu görülmüştür. Ardından önce A grubu babalara, “komut verirken ne hissettiniz, neler yaşadınız?” sorusu sorularak herkesten yanıtlar alınmıştır. Katılımcılar, genel olarak çok kolay görünen birşeyi bile sadece geometrik şekilleri anlatarak çizdirmenin zor olduğunu ifade etmişlerdir. Daha sonra B grubu babalara, “komut alıp çizmeye çalışırken ne hissettiniz neler yaşadınız?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar, soru sorma hakları olmadan ve arkaları dönük şekilde sadece komut alarak tarif edileni çizmenin oldukça zor olduğunu ifade etmişlerdir. Etkinlik sonunda araştırmacı etkinliğin amacını anlatarak, iletişimde göz kontağının, çocuğun bakış açısının, yaratıcılığın ve iletişimin önemine değinerek beyin fırtınası tekniği kullanmıştır. Ardından “Çocukla etkili iletişim” konusu power point sunumuyla işlenmiştir. Babalara, empati, etkin dinleme,

sen dili, ben dili ve iletişim engellerinden bahsedilmiştir. Daha sonra babalara iletişim engellerini içinde barındıran bazı öyküler okmuştur. Babaların okunan öykülerdeki iletişim engellerine çözüm önerileri bulmalarına yönelik etkinlik yapılmıştır. Etkinlik sırasında babalara araştırmacı tarafından bazı öyküler okunmuş ve katılımcılara renkli kağıtlar ve kalemler dağıtılarak öykülerin içerisindeki iletişim engellerini ve o engellere karşı buldukları çözüm önerilerini yazmaları istenmiştir. Etkinlik sonunda babalar çözüm önerilerini birbirleri ile paylaşarak iletişim engelleri ve çözüm önerilerine karşı farkındalık kazanmışlardır.VI. oturumla birlikte iletişim konusu devam etmiştir. İletişimde ses tonunu uygun şekilde ayarlayabilme, jest ve mimiklerini etkili kullanma, sen dili ve ben dili ile ilgili konular power sunusu ile anlatılmıştır. Özellikle, iletişim sırasında ben dili mesajlarının nasıl olduğunu ve ne hissettirdiği, sen dili mesajlarının neler olduğu ve ne hissettirdiği konularına değinilerek grup tartışma ortamı oluşturulmuştur. Bu oturumla ilgili olarak grup üyelerinin duygu ve düşünceleri sorularak kendilerini ifade etmelerine zaman tanınmıştır. Oturum sonunda, babalar aile içi iletişimin önemini öğrenmiştir ayrıca empati kavramının tanımını yaparak, iletişim engellerini, çözüm yollarını ben dili ve sen dili kavramları hakkında farkındalık sahibi olmuşlardır.

OTURUM VII

Amaç: Baba Psiko - Eğitim programının 7. haftası kapsamında “Duyguları tanıma ve kontrol etme” konuları işlenmiştir. Katılımcı babaların duyguları tanımlayabilmeleri ve duygularını nasıl kontrol edebileceklerine dair farkındalıklarının artması amaçlanmıştır.

Süre: 120 dk. (1 saat teorik, 1 saat uygulama)

Materyaller:

- Bilgisayar,
- Projeksiyon cihazı,
- Power point sunum,
- Kalem
- Mikrofon
- Çeşitli Fotoğraflar

- Duygu levhaları
- Kağıt

Oturum yöntem ve etkinlikleri: Anlatma, soru- cevap, tartışma beyin fırtınası tekniği, rol playing, grup tartışması

Süreç: Baba psiko - eğitim programının 7. haftası kapsamında “Duyguları tanıma ve kontrol etme” ve “Öfke Kontrolü” konuları işlenmiştir. Bu oturumda öncelikle Duygular ile ilgili power point sunusu ile bilgi aktarımı yapılmış ve konu ile ilgili video gösterimi yapılmıştır. Ardından babalarla birlikte “duygularla tanışalım” etkinliği yapılmıştır. Etkinlik sırasında çeşitli fotoğraflar kullanarak, fotoğraftaki kişilerin hangi duygu içerisinde olabilecekleri babalar tarafından tahmin edilmiştir. Farklı duygu durumlarını içeren fotoğrafların incelenmesinin ardında bu duygulara ilişkin çeşitli yorumlar alınmış ve katılımcılara “Duygular değişir mi? sorusunun yöneltmiştir. Alınan cevapların ardından, babalardan fotoğrafta gördükleri duygu durumları sırasında nasıl davrandıklarını canlandırmaları istenmiştir. Babalar, 2 şerli grublara ayrılarak, fotoğraflarda yer alan “öfke”, “mutluluk” ve “korku” duygu durumlarını dikkate alarak canlandırma yapmaları istenmiştir. Katılımcılara hazırlık yapmaları için 15 dk verilmiştir. Sürenin dolması ile birlikte her grup canlandırma etkinliğini yapmıştır. Ardından her gruba “bu duyguları canlandırırken ne hissettiniz?” “Çocuğunuz böyle bir duygu durumu içindeyken nasıl bir tepki verirsiniz?” soruları sorulmuştur. Daha sonra, babaların duygu durumlarına göre verdikleri tepkilerin çocukları nasıl etkilemiş olabileceğine ve bu duyguları yok etmek yada azaltmak için neler yapılabileceğien ilişkin grup tartışması düzenlenmiştir. Katılımcılardan 2’şerli grublara ayrılarak görüşlerini listelemeleri istenmiştir. Sürenin dolması ile birlikte grup tartışması ve beyin fırtınası etkinlikleri başlatılmıştır. Etkinlik sonunda babalar çeşitli duyguların ayrımını yapabilmekte ve kalıp yargılarının farkına varmışlardır. Daha sonra özellikle “öfke” duygusu üzerinde durulmuş ve öfkenin tanımı, öfkenin sonuçları ve öfke ile başetme yolları anlatılmıştır. Ardından, konu ile ilgili video izletimi yapılmıştır. Babalar, öfkenin tanımını ve türlerini öğrenmiştir. Ayrıca, öfke kontrolü ve çatışma çözmek için gerekli yöntemleri öğrenerek davranış değişikliği yapmak için farkındalık kazanmışlardır. Bu oturumla ilgili olarak grup üyelerinin duygu ve düşünceleri sorularak kendilerini ifade etmelerine zaman tanınmıştır. Oturum sonunda babalara bir hafta süresince yaşadıkları olumsuz duyguları ve bu duygularla nasıl başettiklerini yazıp listelemeleri ev ödevi olarak verilmiştir.

OTURUM VIII

Amaç: Baba Psiko - Eğitim programının 8. haftası kapsamında “Kaliteli zaman ve oyun” konuları işlenmiştir. Katılımcı babaların çocukları ile kaliteli zaman geçirmelerinin önemi ve oyunun çocuk için önemi hakkında farkındalık sahibi olmaları amaçlanmıştır.

Süre: 120 dk. (1 saat teorik, 1 saat uygulama)

Materyaller:

- Bilgisayar,
- Projeksiyon cihazı,
- Power point sunum,
- Kalem
- Mikrofon
- Kağıt

Oturum yöntem ve etkinlikleri: Anlatma, soru- cevap, tartışma beyin fırtınası tekniği, rol playing, grup tartışması

Süreç: Baba psiko - eğitim programının 8. haftası kapsamında “Kaliteli Zaman” ve “Oyun” konuları işlenmiştir. Öncelikle konu ile ilgili power point sunusu yapılarak, çocuğun anne ve babası ile zaman geçirme ihtiyacını olduğu, çocuğun hayatında ve gelişiminde oyunun en önemli faktör olduğu, çocuğun oyun oynaması için uygun desteğin yakın çevresi tarafından karşılanmasının önemli olduğu, çocukların oyun ile birçok güzel duyguyu, sevgiyi, merhameti, paylaşmayı, affetmeyi, v.b. duyguları öğrendiği, oyunun çocuğun bilişsel, sosyal, zihinsel ve dil gelişiminde etkili oldu konuları anlatılmıştır. Ardından babalara “çocuğunuz ile birlikte zaman geçirirken neler yaparsınız?” sorusu sorularak grup tartışma ortamı yaratılmıştır. Tüm üyeler kendilerini ifade ettikten sonra bilgisayar, telefon, tablet, televizyon ve internetin çocuğun gelişimine olumlu ve olumsuz etkileri hakkında tartışılmıştır. Ardından, babalara çocuklarla birlikte kaliteli zaman geçirebilecekleri ve eğlenebilecekleri çeşitli oyun örnekler (Doğa oyunları, evde oynanabilecek oyunlar, çeşitli materyallerle hazırlanabilecek oyunlar, mantık oyunları, boyama, öykü anlatma, yaratıcı drama, spor etkinlikleri v.b) verilmiş ve konu ile ilgili video gösterimi yapılmıştır. Daha sonra

power point sunusuyla çocukla kaliteli zaman geçirmek kapsamında, babaların çocuklarının öz bakım becerilerinin gelişmesine katkı koymalarının öneminden de bahsedilmiştir. Çocuk bakımına babalarında katılmasının, çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyeceği bunun yanında babanın çocuk bakımına ve eğitimine katılımının çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi için çok önemli olduğuna değinilmiştir. Ardından, grup üyelerinden baba psiko-eğitim programının ilk haftasından son haftasına kadar hatırlanması ve değerlendirilmesi için gözlerini kapatmaları ve geçmişi hatırlamaları istenmiştir. Üyelere yeterli zaman verildikten sonra, gözlerini açmaları istenerek şu sorular sorulmuştur: İlk oturuma kendinizi nasıl hissetmişsiniz? Program süresince yaşadığınız deneyimleri nasıl değerlendirirsiniz? Neler değişti? Sizi en çok etkileyen ne oldu? Amaçlarınıza ulaştınız mı? tüm grup üyeleri sorularla ilgili olarak duygu ve düşüncelerini kendilerini ifade etmişlerdir. Oturum sonunda araştırmacı Baba- Psiko Eğitim programına katılan babalara teşekkür ederek katılım sertifikalarını vermiştir (Ek 11. Katılım Belgesi Örneği).

3.5. Uygulama Süreci

Öncelikle, çalışmada kullanılması düşünülen ölçekler için ölçek sahiplerinde gerekli izinler alınmış (Ek 7 ve Ek 8) ve uygulama için Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve izin alınmıştır (Ek 9.). Daha sonra çalışmanın kriterlerine uygun olan çocukların babaların her biri ile yüzyüze görüşülerek çalışmanın amacını belirten yazı verilerek onam formunu okuyup çalışmaya katılmak için gönüllü olanların onay imzalamaları istenmiştir (Ek 6.). Ardından, babalara uygun belirlenen gün ve saatte babalarla teker teker görüşülmüş ve çalışmada kullanılacak ölçeklerin “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği” ve “Baba Katılım Ölçeği” ön-testleri uygulanmıştır. Bunun yanında, uygulama öncesinde babalara araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları da sorulmuş ve yanıtları yazılı olarak alınmıştır. Hazırlanan Baba Psiko-Eğitim Programının uygulaması 16 Nisan 2018- 16 Haziran 2018 tarihleri arasında, Yakın Doğu Üniversitesi Hastanesi salonlarından birinde, biri teorik biri uygulamalı haftada iki saat olmak üzere 8 hafta devam etmiştir. Uygulama sonucunda, yarı yapılandırılmış görüşme soruları ve ölçeklerin son-test uygulamaları katılımcılar tarafından tekrar doldurulmuştur.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen tüm veriler SPSS programı kullanılarak bilgisayara aktarılıp yine aynı program kullanılarak istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Örneklem sayısı 30'un altında olduğu için araştırmada non-parametrik testler kullanılmıştır. Veriler non- parametrik olarak değerlendirilmiş ön test-son test, kontrol-deney gruplarının farklılıklarını analiz edebilmek için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, Mann Whitney-U Testi ve Kuruskal- Wallis Testi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubu babaların baba psiko-eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası baba-çocuk iletişim ve baba katılım düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Deney ve Kontrol grubundaki babaların yaşları, babalık yaşları ve çocuk sayıları ile baba katılımları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Mann-Whitney U-Testi testi ile test edilmiştir. Deney ve Kontrol grubundaki babaların eğitim durumları ve eş eğitim durumları ile baba katılımları arasında ilişki olup olmadığına dair Kuruskal- Wallis Testi uygulanmıştır. Deney grubunun BAKÖ ve EÇİÖ ölçeklerinden aldıkları ön-test son-test sonuçları ile kontrol grubu BAKÖ ve EÇİÖ ölçeklerinin sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır.

Araştırmanın nitel kısmında, veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi yapılırken görüşmeler öncelikle yazıya dökülmüş ve araştırmacı tarafından çözümlenmek üzere hazır edilmiştir. Çalışmanın nitel boyutunda kullanılacak olan, içerik analizi yöntemi, verilerin araştırmacı tarafından bağımsız olarak ayrı ayrı kodlanması ve temalar altında toplanmasına dayanmaktadır. Daha sonra temalar karşılaştırılarak kodların kavramsal temaları temsil edip etmediği kontrol edilir. Son aşamada, elde edilen ortak temalar düzenlenerek gruplandırılmakta ve elde edilen bulgular yorumlanmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.7. Araştırma Etiği

Uygulama öncesinde, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve etik izin alınmıştır. Araştırmaya katılan babalar, baba psiko-eğitim program öncesinde program hakkında, araştırma süresince onları tehlikeye sokacak herhangi bir durumla karşılaşmayacakları ve kimlik bilgilerinin gizli

tutulacağı yönünde ayrıca diledikleri zaman araştırmadan çıkabilecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdir. Ardından, babalar için hazırlanan onam formlarını imzalanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde nicel ve nitel veriler analiz edilerek bulgular elde edilmiş ve yorumlanarak açıklanmıştır. Aşağıda öncelikle nicel sonuçlar sunulmuş ve ardından nitel verilere yer verilmiştir.

4.1. Deney Grubu Babaların Ebeveyn–Çocuk İlişki Ölçeği Öntest ve Sontest Puan Karşılaştırmaları

Baba Psiko-Eğitim Programına katılan deney grubu babaların eğitim programı öncesi ve sonrasında baba-çocuk ilişki düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına Tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4 .

Deney grubu babaların ebeveyn-çocuk ilişki ölçeği öntest ve sontest puanlarının karşılaştırılması

Boyutlar	Sontest- Öntest	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Çatışma	Negatif Sıralar	10	5.00	55 .00	-2.807*	.005
	Pozitif Sıralar	0	.00	.00		
	Ties	0				
Olumlu ilişki	Negatif Sıralar	10	5.50	55.00	-2.842*	.004
	Positif Sıralar	0	.00	.00		
	Ties	0				
Toplam	Negatif Sıralar	10	5.50	55.00	-2.809*	.005
	Positif Sıralar	0	.00	.00		
	Ties	0				

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 4’te belirtilen analiz sonuçları, araştırmaya katılan babaların Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği alt boyutlarından çatışma ve olumlu ilişki boyutlarından aldıkları eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($Z=-2.807$, $p< 0.04$, $Z=-2.842$, $p< 0.05$). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanı lehinde olduğu görülmektedir. Ebeveyn-

Çocuk İletişim Ölçeği'nden elde edilen toplam puanları göz önünde bulundurulduğu zaman, deney grubu babaların ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($Z=-2.809$, $p<0.05$). Buna göre, baba psiko-eğitim programının, baba- çocuk iletişimini anlamlı düzeyde geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. Deney Grubu Babaların Baba Katılım Ölçeği Öntest ve Sontest Puan Karşılaştırmaları

Baba Psiko-Eğitim Programına katılan babaların baba psiko-eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası baba katılım düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5.

Deney grubu Babaların baba katılım ölçeği öntest ve sontest puanlarının karşılaştırılması

Boyutlar	Sontest- Öntes	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Keyfi						
Meşguliyet	Negatif Sıralar	0	.00	.00	-2.803*	.005
	Positive Sıralar	10	5.50	55.00		
	Ties	0				
İlgi ve						
Yakınlık	Negatif Sıralar	1	4.00	4.00	-2.417*	.016
	Positif Sıralar	9	5.67	51.00		
	Ties	0				
Temel Bakım	Negatif Sıralar	2	9.50	19.00	-.869*	.385
	Positif Sıralar	8	4.50	36.00		
	Ties	0				
Toplam	Negatif Sıralar	0	.00	.00	-.2.80*	.005
	Positif Sıralar	10	5.50	55.00		
	Ties	0				

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçları, araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet ve ilgi ve yakınlık boyutlarından aldıkları deney öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. ($Z=-2.803$, $p<0.05$, $Z=-2.417$, $p<0.05$). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamaları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani son-test puanı lehinde

olduğu görülmektedir. Bunun yanında, araştırmaya katılan babaların Baba Katılım Ölçeği alt boyutlarından olan temel bakım boyutundan aldıkları deney öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($Z=-869$, $p>0.05$). Baba katılım ölçeğinden elde edilen toplam puanları göz önünde bulundurulduğu zaman, deney grubu babaların ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. ($Z=-2.80$, $p<0.05$). Buna göre, baba psiko-eğitim programına katılan babaların keyfi meşguliyet ve ilgi ve yakınlık düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür.

4.3. Deney Grubu Babaların Baba Katılımları İle Babalık Yaşları Arasındaki İlişki

Deney grubu babaların ilk baba oldukları yaşları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar arasındaki farklara ilişkin Mann-Whitney U-Testi Sonuçlarına Tablo 6'de yer verilmiştir.

Tablo 6.

Baba katılım ölçeği alt boyutlarının babalık yaş gruplarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	Babalık Yaşı	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Keyfi meşguliyet	27-30	7	5.29	37.00	9.000	.732
	31 ve üzeri	3	6.00	18.00		
İlgi ve yakınlık	27-30	7	5.79	40.50	8.500	.642
	31 ve üzeri	3	4.83	14.50		
Temel bakım	27-30	7	5.79	40.50	8.500	.645
	31 ve üzeri	3	4.83	14.50		
Toplam	27-30	7	5.64	39.50	9.500	.819
	31 ve üzeri	3	5.17	15.50		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçlarına göre, Tablo 6'da gösterildiği gibi baba psiko- eğitim programına katılan babaların BAKÖ aldıkları puanları ile baba oldukları yaş arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve babalık yaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$). Babaların ilk baba oldukları yaşın, baba katılımı üzerinde etkili olmadığı sonucu bulunmuştur.

4.4. Deney Grubu Babaların Baba Katılımları ile Çocuk Sayıları Arasındaki İlişki

Deney grubu babaların çocuk sayıları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar arasındaki farklara ilişkin Mann-Whitney U-Testi sonuçlarına Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7.

Baba katılım ölçeği alt boyutlarının çocuk sayısına göre karşılaştırılması

Boyutlar	çocuk sayısı	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Keyfi meşguliyet	1	6	4.83	29.00	8.000	.394
	2	4	6.50	26.00		
İlgi ve yakınlık	1	6	5.58	33.50	11.500	.914
	2	4	5.38	21.50		
Temel bakım	1	6	5.33	32.00	11.000	.830
	2	4	5.75	23.00		
Toplam	1	6	5.00	30.00	9.000	.250
	2	4	6.25	25.00		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 7’de görüldüğü üzere, baba psiko- eğitim programına katılan babaların BAKÖ aldıkları puanları ile çocuk sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Baba psiko-eğitim programına katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve çocuk sayıları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$). Buna göre, babaların çocuk sayılarının, baba katılımı üzerinde etkili olmadığı sonucu bulunmuştur.

4.5. Deney Grubu Babaların Baba Katılımları İle Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

Baba psiko-eğitim programına katılan deney grubu babaların eğitim durumları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar arasındaki farklara ilişkin Kuruskal- Wallis Testi sonuçlarına Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8.

Baba katılım ölçeği alt boyutlarının eğitim durumlarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	Eğitim durumları	N	Sıra ortalaması	sd	x	P
Keyfi meşguliyet	lise	2	8.00	2	1.815	.404
	lisans	5	4.60			
	yldoktora	3	5.33			
İlgi ve yakınlık	lise	2	7.25	2	1.039	.595
	lisans	5	5.40			
	yldoktora	3	4.50			
Temel bakım	lise	2	4.50	2	.578	.749
	lisans	5	6.20			
	yldoktora	3	5.00			
Toplam	lise	2	7.25	2	.929	.629
	Lisans	5	5.30			
	yldoktora	3	4.67			

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 8’ de görüldüğü üzere, baba psiko eğitim programına katılan babaların BAKÖ aldıkları puanları ile babaların eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$). Buna göre, babaların eğitim durumlarının, baba katılımı üzerinde etkili olmadığı sonucu bulunmuştur.

4.6. Deney Grubu Babaların Baba Katılımları İle Eş Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

Baba psiko-eğitim programına katılan deney grubu babaların eş eğitim durumları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar arasındaki farklara ilişkin Kuruskal- Wallis Testi Sonuçlarına Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9.

Baba katılım ölçeği alt boyutlarının eş eğitim durumlarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	Eğitim durumları	N	Sıra ortalaması	sd	x	P
Keyfi meşguliyet	lise	3	8.67	2	5.513	.064
	lisans	2	2.50			
	yldoktora	5	4.80			
İlgi ve yakınlık	lise	3	7.83	2	2.820	.244
	lisans	2	3.75			
	yldoktora	5	4.80			
Temel bakım	lise	3	6.17	2	.670	.715
	lisans	2	4.00			
	yldoktora	5	5.70			
Toplam	lise	3	8.17	2	4.164	.125
	Lisans	2	2.75			
	yldoktora	5	5.00			

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçlarına göre, baba psiko eğitim programına katılan babaların BAKÖ aldıkları puan ile eşlerinin eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve eşlerinin eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$). Buna göre, babaların eş eğitim durumlarının, baba katılımı üzerinde etkili olmadığı sonucu bulunmuştur.

4.7. Deney Grubu Babaların Baba Katılımları İle Yaşları Arasındaki İlişki

Deney grubu babaların yaşları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanları arasındaki farklara ilişkin Mann-Whitney U-Testi Sonuçlarına tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10.

Baba katılım ölçeği alt boyutlarının yaş gruplarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	yaş	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Keyfi meşguliyet	28-32	4	6.25	25.00	9.000	.522
	33 ve üzeri	6	5.00	30.00		
İlgi ve yakınlık	28-32	4	6.25	25.00	9.000	.515
	33 ve üzeri	6	5.00	30.00		
Temel bakım	28-32	4	6.63	25.50	7.500	.333
	33 ve üzeri	6	4.75	28.50		
Toplam	28-32	4	6.88	27.50	6.500	.238
	33 ve üzeri	6	4.58	27.50		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 10’da görüldüğü üzere, baba psiko- eğitim programına katılan babaların BAKÖ aldıkları puanları ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve yaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$). Buna göre, babaların yaşlarının, baba katılımı üzerinde etkili olmadığı sonucu bulunmuştur.

4.8.Kontrol Grubu Babaların Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği Öntest ve Sontest Puan Karşılaştırmaları

Kontrol grubu babaların baba psiko-eğitimi öncesi ve baba psiko-eğitimi sonrası baba katılım düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11.

Kontrol grubu babaların ebeveyn-çocuk iletişim ölçeği öntest ve sontest puanlarının karşılaştırılması

Boyutlar	Sontest- Öntest	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Çatışma	Negatif Sıralar	2	6.50	13.00	-171*	.865
	Positif Sıralar	5	3.00	15.00		
	Ties	2				
Olumlu ilişki	Negatif Sıralar	6	5.08	30.50	-979*	.327
	Positif Sıralar	3	4 .83	14.50		
	Ties	0				
Toplam	Negatif Sıralar	3	3.83	11.50	-213*	.832
	Positif Sıralar	3	3.17	9.50		
	Ties	3				

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan kontrol grubu babaların baba psiko-eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası ebeveyn-çocuk iletişim ölçeği alt boyutlarından çatışma ve olumlu ilişki boyutlarından aldıkları deney öncesi ve sonrası puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p > 0.05$).

4.9. Kontrol Grubu Babaların Baba Katılım Ölçeği Öntest ve Sontest Puan Karşılaştırmaları

Kontrol grubu babaların baba psiko-eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası baba katılım düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12.

Kontrol grubu babaların baba katılım ölçeği öntest ve sontest puanlarının karşılaştırılması

Boyutlar	Sontest- Öntest	N	Mean Rank	Sum of Ranks	z	p
Keyfi Meşguliyet	Negative Ranks	4	4.75	19.00	-,416*	.678
	Positive Ranks	5	5.20	26.00		
	Ties	0				
İlgi ve Yakınlık	Negative Ranks	3	3.33	10.00	-680*	.497
	Positive Ranks	4	4.50	18.00		
	Ties	2				
Temel Bakım	Negative Ranks	3	5.00	15.00	-.170*	.865
	Positive Ranks	4	3.25	13.00		
	Ties	2				
Toplam	Negative Ranks	4	3.50	14.00	-.560*	.575
	Positive Ranks	4	5.50	22.00		
	Ties	1				

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 12’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan kontrol grubu babaların baba psiko-eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası baba katılım ölçeği alt boyutlarından ilgi ve yakınlık boyutu, keyfi meşguliyet boyutu ve temel bakım boyutlarından aldıkları baba psiko-eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası puanları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p > 0.05$).

4.10. Kontrol Grubu Babaların Baba Katılımları İle Yaşları Arasındaki İlişki

Kontrol grubu babaların yaşları ile BAKÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Toplam Puanlar Arasındaki Farklara ilişkin Mann-Whitney U-Testi Sonuçlarına Tablo 13’te yer verilmiştir.

Tablo 13.

Kontrol grubu Baba katılım ölçeği alt boyutlarının yaş gruplarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	yaş	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Keyfi meşguliyet	28-32	4	5.00	20.00	10.000	1.000
	33 ve üzeri	5	5.00	25.00		
İlgi ve yakınlık	28-32	4	4.88	19.50	9.500	.901
	33 ve üzeri	5	5.10	25.50		
Temel bakım	28-32	4	5.13	20.50	9.500	.902
	33 ve üzeri	5	4.90	24.50		
Toplam	28-32	4	5.00	20.00	10.000	.1000
	33 ve üzeri	5	5.00	25.00		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 13'te görüldüğü üzere, kontrol grubu babaların BAKÖ aldıkları puanları ile yaşları arasında istatistiksel bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve yaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$).

4.11. Kontrol Grubu Babaların Baba Katılımları ile Çocuk Sayıları Arasındaki İlişki

Kontrol grubu babaların çocuk sayıları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar arasındaki farklara ilişkin Mann-Whitney U-Testi Sonuçlarına Tablo 14'te yer verilmiştir

Tablo 14.

Kontrol grubu Baba katılım ölçeği alt boyutlarının çocuk sayılarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	Çocuk sayısı	N	Sıra ortalaması	sd	x	P
Keyfi meşguliyet	1.00	3	6.33	2	1.147	.563
	2.00	5	4.20			
	3.00	1	5.00			
İlgi ve yakınlık	1.00	3	4.67	2	2.275	.321
	2.00	5	5.90			
	3.00	1	1.50			
Temel bakım	1.00	3	6.50	2	1.627	.443
	2.00	5	4.00			
	3.00	1	5.50			
Toplam	1.00			2	1.138	.566
	2.00	3	6.33			
	3.00	5	4.20			
		1	5.00			

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçları, Tablo 14'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan kontrol grubu babaların BKAÖ aldıkları puanları ile çocuk sayıları arasında istatistiksel bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve çocuk sayıları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$).

4.12. Kontrol Grubu Babaların Baba Katılımları İle Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

Araştırmaya katılan kontrol grubu babaların eğitim durumları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar arasındaki farklara ilişkin Kuruskal- Wallis Testi sonuçlarına Tablo 15' te yer verilmiştir.

Tablo 15.

Kontrol grubu Baba katılım ölçeği alt boyutlarının eğitim durumlarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	Eğitim durumları	N	Sıra ortalaması	sd	x	P
Keyfi meşguliyet	lise	3	3.33	2	5.468	.065
	lisans	3	3.67			
	yldoktora	3	8.00			
İlgi ve yakınlık	lise	3	2.83	2	5.903	.052
	lisans	3	4.17			
	yldoktora	3	8.00			
Temel bakım	lise	3	3.83	2	3.322	.190
	lisans	3	3.83			
	yldoktora	3	7.33			
Toplam	lise	3	3.33	2	5.422	.066
	Lisans	3	3.67			
	yldoktora	3	8.00			

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 15'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan kontrol grubu babaların BAKÖ aldıkları puanları ile eğitim durumları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$).

4.13. Kontrol Grubu Babaların Baba Katılımları İle Eş Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

Araştırmaya katılan kontrol grubu babaların eş eğitim durumları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar arasındaki farklara ilişkin Kuruskal- Wallis Testi Sonuçlarına Tablo 16'da yer verilmiştir

Tablo 16.

Kontrol grubu Baba katılım ölçeği alt boyutlarının eş eğitim durumlarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	Eğitim durumları	N	Sıra ortalaması	sd	x	P
Keyfi meşguliyet	lise	3	6.33	2	5.468	.065
	lisans	3	2.00			
	yldoktora	3	6.67			
İlgi ve yakınlık	lise	3	4.67	2	,889	.641
	lisans	3	4.17			
	yldoktora	3	6.17			
Temel bakım	lise	3	6.50	2	4,362	.113
	lisans	3	2.33			
	yldoktora	3	6.17			
Toplam	lise	3	6.33	2	5.422	.066
	Lisans	3	2.00			
	yldoktora	3	6.67			

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan kontrol grubu babaların BAKÖ aldıkları puan ile eşlerinin eğitim durumları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve eşlerinin eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$).

4.14. Kontrol Grubu Babaların Baba Katılımları İle Babalık Yaşları Arasındaki İlişki

Araştırmaya katılan kontrol grubu babaların ilk baba oldukları yaşları ile BAKÖ alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar arasındaki farklara ilişkin Mann-Whitney U-Testi Sonuçlarına Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17.

Kontrol grubu Baba katılım ölçeği alt boyutlarının babalık yaş gruplarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	babalık yaşı	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Keyfi meşguliyet	27-30	7	5.71	40.00	2.000	.142
	31 ve üzeri	2	2.50	5.00		
İlgi ve yakınlık	27-30	7	5.43	38.00	4.000	.374
	31 ve üzeri	2	3.50	7.00		
Temel bakım	27-30	7	5.57	39.00	3.000	.238
	31 ve üzeri	2	3.00	6.00		
Toplam	27-30	7	5.71	40.00	2.000	.143
	31 ve üzeri	2	2.50	5.00		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçlarına göre, Tablo 17’de gösterildiği gibi araştırmaya katılan kontrol grubu babaların BKAÖ aldıkları puanları ile baba oldukları yaş arasında istatistiksel bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$). Araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutundan aldıkları puanlar ve babalık yaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$).

4.15. Baba Katılım Ölçeğinin Deney ve Kontrol Gruplarındaki Ön-Test Puanlarının Karşılaştırılması

Baba psiko-eğitim programına katılan ve böyle bir eğitim programına katılmayan babaların uygulanan psiko-eğitim öncesindeki baba katılım ölçeğinden aldıkları puanlar Mann Whitney U-Testi ile karşılaştırılmış ve sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18.

Baba katılım ölçeği alt boyutlarının ön test deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	grup	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Keyfi meşguliyet	deney	10	11.05	110.50	34.500	.390
	kontrol	9	8.83	79.00		
İlgi ve yakınlık	deney	10	11.80	118.00	27.000	.140
	kontrol	9	8.00	72.00		
Temel bakım	deney	10	11.95	119.50	25.500	.111
	kontrol	9	7.83	70.50		
Toplam	deney	10	10.80	108.00	37.000	.513
	kontrol	9	9.11	82.00		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçlarına göre, baba psiko-eğitim programına katılacak olan babalar ile böyle bir eğitime katılmayan babaların baba katılımları arasında anlamlı bir fark olduğuna rastlanmamıştır ($U=37.000$, $p<.05$). Baba katılım ölçeğinin alt boyutları, keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutlarına bakıldığında zaman baba psiko eğitim programına katılan ve katılmayan babaların baba katılımları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=34.500$, $p>.05$; $U=27.000$, $p>.05$; $U=25.500$ $p>.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, baba psiko eğitim programına katılan babaların öntest sonuçları ile baba psiko eğitim programına katılmayan babaların öntest sonuçları arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Bu bulgu, çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu babaların baba katılım düzeylerinin baba psiko-eğitim programı öncesinde benzerlik gösterdiği yönündedir.

4.16. Baba Katılım Ölçeğinin Deney ve Kontrol Gruplarındaki Son-Test Puanlarının Karşılaştırılması

Baba psiko-eğitim programına katılan ve böyle bir eğitim programına katılmayan babaların uygulanan psiko-eğitim sonrasındaki baba katılım ölçeğinden aldıkları puanlar Mann Whitney U-testi ile karşılaştırılmış ve sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19.

Baba katılım ölçeği alt boyutlarının son test deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	grup	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Keyfi meşguliyet	deney	10	12.65	126.50	18.500	.030
	kontrol	9	7.06	63.50		
İlgi ve yakınlık	deney	10	14.20	142.00	3.000	.001
	kontrol	9	5.33	48.00		
Temel bakım	deney	10	13.75	137.50	7.500	.002
	kontrol	9	5.83	52.50		
Toplam	deney	10	13.60	136.00	9.000	.003
	kontrol	9	6.00	54.00		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 19' a göre, 8 haftalık bir deneysel çalışma sonunda, baba psiko-eğitim programına katılan babalar ile böyle bir eğitime katılmayan babaların baba katılım puanları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($U=9.000$, $p<.05$). Baba katılım ölçeği alt boyutlarına sırası ile bakıldığında zaman keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. ($U=18.500$, $p<.05$; $U=3000$, $p<.005$; $U=7.500$, $p<.005$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, baba psiko eğitim programına katılan babaların, baba psiko eğitim programına katılmayan babalara göre baba katılımının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, baba psiko – eğitim programının, baba çocuk etkileşimlerini güçlendirmede etkili olduğunu gösterir.

4.17. Ebeveyn- Çocuk İletişim Ölçeğinin Ön Test Deney ve Ön Test Kontrol Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Baba psiko-eğitim programına katılacak olan ve böyle bir eğitim programına katılmayan babaların uygulanan psiko-eğitim öncesindeki baba katılım ölçeğinden aldıkları ön test puanları Mann Whitney U-Testi ile karşılaştırılmış ve sonuçları Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20.

Ebeveyn- Çocuk iletişim ölçeğinin alt boyutlarının ön test deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	grup	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Çatışma	deney	10	9.40	94.00	39.000	.623
	kontrol	9	10.67	96.00		
Olumlu iletişim	deney	10	8.05	80.50	25.500	.110
	kontrol	9	12.17	109.50		
Toplam	deney	10	8.90	89.00	34.000	.368
	kontrol	9	11.22	101.00		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçlarına göre, baba psiko-eğitim programına katılacak olan babalar ile böyle bir eğitime katılmayan babaların baba katılımları arasında anlamlı bir fark olduğuna rastlanmamıştır ($U=34.000, p<.05$). Ebeveyn- Çocuk İletişim Ölçeği alt boyutları, çatışma ve olumlu iletişim boyutlarına bakıldığı zaman baba psiko eğitim programına katılacak olan ve katılmayan babaların ebeveyn – çocuk iletişimleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. ($U=39.000, p >.05$; $U=25.500 p>.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, baba psiko eğitim programına katılan babaların öntest sonuçları ile baba psiko eğitim programına katılmayan babaların öntest sonuçları arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Bu bulgu, çalışmaya katılan deney ve kontrol grubu babaların baba katılım düzeylerinin baba psiko-eğitim programı öncesinde benzerlik gösterdiği yönündedir.

4.18. Ebeveyn- Çocuk İletişim Ölçeğinin Son Test Deney ve Kontrol Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Baba psiko-eğitim programına katılan ve böyle bir eğitim programına katılmayan babaların uygulanan psiko-eğitim sonrasındaki Ebeveyn- Çocuk iletişim ölçeğinden aldıkları puanlar Mann Whitney U-testi ile karşılaştırılmış ve sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21.

Ebeveyn- Çocuk iletişim ölçeğinin alt boyutlarının son test deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması

Boyutlar	grup	N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Çatışma	deney	10	6.65	66.50	11.500	.006
	kontrol	9	13.72	123.50		
Olumlu iletişim	deney	10	6.00	60.00	5.000	.001
	kontrol	9	14.44	130.00		
Toplam	deney	10	5.85	58.50	3.500	.001
	kontrol	9	14.61	131.50		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçlarına göre, 8 haftalık bir deneysel çalışma sonunda , baba psiko-eğitim programına katılan babalar ile böyle bir eğitime katılmayan babaların baba katılımları arasında anlamlı bir fark olduğuna rastlanmıştır.(U=3.500,p<.05). Ebeveyn- Çocuk iletişim ölçeğinin alt boyutlarına sırası ile bakıldığı zaman çatışma ve olumlu iletişim boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür.(U=11.500, p<.05; U=5.000,p<.005). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, baba psiko eğitim programına katılan babaların, baba psiko eğitim programına katılmayan babalara göre baba katılımlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, baba psiko – eğitim programının, baba çocuk iletişimini güçlendirmede etkili olduğunu gösterir.

4.19. Baba Psiko – Eğitim Programına Katılan Deney Grubu Babaların Çocukları İle Birlikte Geçirdikleri Zamana İlişkin Görüşleri

Araştırmanın amaçları doğrultusunda deney grubu babaların çocukları ile birlikte geçirdikleri zamana ilişkin görüşleri incelenmiştir. Baba psiko – eğitim programına katılan deney grubu babaların çocukları ile birlikte geçirdikleri zamana ilişkin baba psiko-eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası görüşleri Tablo 22’ de verilmiştir.

Tablo 22.

Deney grubu babaların çocukları ile birlikte geçirdikleri zamanın nasıl olduğuna ilişkin ön-test-son-test görüşleri.

Tema	Kodlar	f (ön-test)	f (son-test)
Babaların çocukları ile kaliteli zaman geçirme durumları	Keyfi Meşguliyet	5	3
	Keyfi Meşguliyet ve Eğitici Etkinlikler	3	0
	Keyfi Meşguliyet, Eğitici Etkinlikler ve Temel Bakım (hepsi)	2	7

Araştırmaya katılan 10 babaya yöneltilen; “Çocuğunuzla birlikte geçirdiğiniz kaliteli zaman nasıldır?” sorusuna ilişkin 10 yanıt alınmıştır (Tablo 22). Araştırmaya katılan ve deney öncesinde görüşme yapılan babaların 5’i “Keyfi meşguliyet”, 3’ü “Keyfi Meşguliyet ve Eğitici Etkinlikler”, babaların 2’si “hepsi ” şeklinde yanıt vermiştir. Keyi Meşguliyet yanıtı veren babalar, çocukları ile oyun oynadıklarını, sosyal aktivitelerde (sinema,yemek,gezi,park,havuz,deniz v.b.) bulunduklarını, tv ve tablet ve telefonda zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Eğitici etkinlikler yanıtı veren babalar ise, çocuklarına kitap okuduklarını, eğitici oyunlar oynadıklarını, birlikte resim yada boyama yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Hepsi yanıtı veren babaların ise çocuklarının mutlu olacağı tüm aktiviteleri birlikte yaptıklarını ve çocuklarının temel bakımlarına (beslenme, yıkanma, tuvalet, giydirme, uyutma v.b.) da katkı koyduklarını belirtmişlerdir. Araştırma sonrasında babalara yine aynı soru yöneltilmiş ve babaların verdiği cevapların farklılaştığı bulunmuştur. Deney sonrasında görüşme yapılan babaların 3’i “Keyfi meşguliyet”, babaların 7’si “hepsi ” şeklinde yanıt vermiştir.

Bu bulgu düzenlenen baba- psiko eğitim programının babaların çocukları ile kaliteli zaman algılarını ve çocukları için üstlenmiş oldukları sorumlulukları olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Babaların verdikleri yanıtlar doğrultusunda, verilen eğitimler sonrasında, babaların çocukları ile daha fazla etkileşim halinde oldukları ve baba katılımlarının geliştiği görülmektedir. Babaların çocuklarının bilişsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişimleri konusunda farkındalık kazandıkları ve bu doğrultuda çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğinin geliştiğini belirtmişlerdir.

Baba psiko-eğitim programı öncesinde, “hepsi” genel yanıtı ile ilgili babaların ayrıntılı yanıtları aşağıda sunulmuştur:

“Çocuğumula evde yada dışarıda eğitici, öğretici aktiviteler yaparız, bunun dışında tırnaklarını keserim, yemeğini yediririm, yıkıyorum, kitap okuruz, oyun oynarız, birlikte sosyal ortamlarda bulunuruz...Annesi ile iş bölümü yaparak vakit geçiriyoruz....”(K10)

“Çocuğumun mutlu olcağı herşeyi yapmaya çalışırım. Örneğin eve geldiği zaman çıkıp birlikte köpeğimizi gezdiririz, hem spor yapmış oluruz hemde kaliteli zaman geçiririz, eve gelince mutlaka banyosunu ben yaptırırım ve gece uyuyacağı zaman bir gece annesi bir gece ise benim ona kitap okumamı ister..böylece onunla kaliteli zaman geçirmeye çalışıyorum...(K3)

Baba psiko-eğitim programı sonrasında“hepsi” genel yanıtı ile ilgili bir babanın ayrıntılı yanıtları aşağıda sunulmuştur:

“.....Daha önceleri çocuğumla birlikte zaman geçirirken yararlı olmadığının farkına vardım. Yani sadece tv de çizgi film izlemek yada günde 10 dk istediği oyunu oynamanın yetersiz olduğunu anladım. Aldığımız eğitimde çocuğun zihinsel gelişimine olan etkimizin büyük olduğunu öğrendik. Eğitimlerde öğrendiğimiz etkinlikleri yapmaya başladık, daha fazla kitap okumaya başladık en önemlisi onun istediklerine saygı duymayı öğrendim.”(K4)

“.....Babalar kahramandır ama ben kahraman değil ona iyi örnek olmayı tercih ederim, bu eğitimle birlikte çocuğumla nasıl iletişim kuracağımı öğrendim, kendi hatalarımın farkına vardım ve eski çatışmalarımıza bir son verdik, onu bir birey olarak kabul ederim ve saygı duyarım, evet kararlı bir duruşum var ama inatlaşmıyoruz ve bu sayede artık daha kaliteli zamanlar geçiriyoruz. Özellikle eğitici oyunla oynamaya başladık ve doğada zaman geçirmekten keyif alırık. Tabi bunun yanında çocuğumun önünde tavır ve davranışlarıma daha da dikkat ediyorum..(K5)

“.....Kaliteli zamanın ne kadar önemli olduğunun farkına vardım. Çocuğumun büyüme sürecinde onunla sadece oyun oynamanın yeterli olmadığını biliyorum...artık işten yorgun gelsemde mutlaka birlikte kitap okuyoruz yada boyama yapıyoruz. (K2)

“.....Ben ve eşimin birlikte aldığımız kararla akşam evde toplanınca artık telefonları kaldırıyoruz ve bu şekilde daha güzel iletişim kuruyoruz.. tabiki bu şekilde kızımıza daha çok zaman ayırıyoruz ve o ne isterse o gece onu oynuyoruz, bazen

saklambaç, bazen sinema keyfi, ardından birlikte sofrayı hazırlayıp yemeğimizi yiyoruz.(K7)

.....”Kızım ve oğlumla artık daha fazla vakit geçiriyorum. Her Cumartesi günü ikisiyle birlikte ebeveyn- çocuk etkinliklerine katılıyorum, daha önceleri buna zaman ayıramıyordum fakat onlara bu zamanı ayırmanın ne kadar önemli olduğunun farkındayım. Çocuklarımla zaman geçirdiğimde onların ilgi ve ihtiyaçlarını daha iyi görebiliyorum ve sadece onlara ayırdığım zamanlarda çocuklarımı daha iyi tanıdığımı düşünüyorum....(K8)

Baba psiko eğitim programı öncesinde, “keyfi meşguliyet” genel yanıtı ile ilgili deney grubu 2 babanın ayrıntılı yanıtı aşağıda sunulmuştur:

.....”Çocuğumla ben de ilgileniyorum ama ben akşamları yorgun geliyorum, çoğunlukla annesi ile vakit geçirip oyun oynarlar.”.... (K5)

“.....Akşam saatlerine kadar işediğim için eve geç gelirim ve ailece yemek yeriz ardından kızım ile televizyon izleriz, yada kızım ile oyun oynarız, genellikle pazar günleri çocuğum ve eşimle vakit geçiririm, doğa yürüyüşleri, dışarda yemek, bazen sinema v.b gibi aktiviteler”....(K7)

Baba psiko-eğitim programı sonrasında, “keyfi meşguliyet” genel yanıtı ile ilgili 1 babanın ayrıntılı yanıtı aşağıda sunulmuştur:

“....Çocukla zaman geçirirken, ona hem sevgi vermen gerekir hemde çocuğun ihtiyaç duyduğu “gizli karakter” olman gerekir. Önemli olan çocuğun çocuk olduğunu unutmaman.Önceleri bunun genellikle uuttuyordum. Onunla daha fazla oyun oynamaya başladım, dışarıda bisiklet sürmek, dağ gezintisi yapmak ve top oynamak sevdığımız şeyler oldu. Onun mutluluğu için çocuk gibi oluyorum bende...ama diğer sorumluluklarını annesi üstlenmeye devam ediyor,biz daha çok eğlence kısmındayız” (K1)

4.20. Baba Eğitim Programına Katılan Deney Grubu Babaların Çocuk Yetiştirmedeki Sorumluluk ve Rollerine İlişkin Görüşleri

Araştırmanın amaçları doğrultusunda deney grubu babaların çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve rollerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Baba psiko-eğitim programına katılan deney grubu babaların çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve rollerine ilişkin baba psiko-eğitim programı öncesi ve baba psiko-eğitim programı sonrası görüşleri tablo 23’ de verilmiştir.

Tablo 23.

Deney grubu babaların çocuk yetiştirirken almış oldukları sorumluluk ve rollere ilişkin ön-test-son-test görüşleri.

Tema	Kodlar	f (ön -test)	f (son -test)
Babaların çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve rolleri	Oyun ve Eğlence	6	3
	Disiplin	2	
	Temel bakım, oyun eğlence, disiplin (Hepsi)	2	7

Tablo 23'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan 10 babaya yöneltilen; “Sizce babaların çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve roller ne olmalıdır? ” sorusuna ilişkin 10 yanıt alınmıştır. Araştırmaya katılan ve deney öncesinde görüşme yapılan babaların 6’sı “oyun ve eğlence”, 2’si “disiplin ” ve 2’ si ise “ Hepsi” yanıtını vermişlerdir. Temel bakım yanıtı veren babalar çocuğun doğumuyla birlikte temel bakımında rol üstlendiğini belirtmiştir, keyfi meşguliyet yanıtını veren babalar çocukları ile oyun oynadıklarını, sosyal aktivitelerde bulunduklarını, birlite gezdiklerin tv ve tabletle zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Disiplin yanıtını veren babalar ise evdeki otoritenin sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Baba psiko- eğitim programı sonrasında görüşme yapılan babaların 3’ü “Oyun ve Eğlence”, babaların 7’si “hepsi ” şeklinde yanıt vermiştir. Buna göre baba psiko- eğitim program sonrasında babaların çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve rollerine ilişkin görüşleri farklılaşmıştır. Daha önceleri, temel bakımın annelerin sorumluluğunda olduğu ve babaların daha çok oyun ve eğlence ayrıca evdeki otorite ile ilgili sorumluluk alması gerektiğini düşünen babaların görüşleri eğitim program sonucunda değişmiştir. Bu bulgu düzenlenen baba- psiko eğitim programının babalık algılarını ve çocukları için üstlenmiş oldukları sorumlulukları olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Baba psiko-eğitim programı öncesinde “hepsi” genel yanıtı ile ilgili bir babanın ayrıntılı yanıtı aşağıda sunulmuştur.

“.....Annenin çocuk üzerindeki sorumluluğu neyse babanında öyle olmalıdır, ben bebekten altınıda değiştim mamasınıda yedirdim, hasta olduğunda başında da sabahladım, halen daha da yaparım. Hem bakımına hem eğitimine katkı koyup çocuğu yönlendirmek desteklemek önemli...(K3)

Baba psiko-eğitim programı sonrasında “hepsi” genel yanıtı ile ilgili babaların ayrıntılı yanıtları aşağıda sunulmuştur.

“Annelerde doğal bir içgüdü olduğu için çocuk yetiştirmede birçok sorumluluğun ve kontrolün annede olduğunu düşünmekteydim. Kısacası çocuğuma 0-3 yaş döneminde sadece sevgimi hissettireceğim 4 yaşından sonrada sorumluluğunu paylaşılabileceğimi düşünürdüm, ama baba eğitimi sonunda doğumla birlikte sorumluluklarım ve rollerim olması gerektiğini öğrendim.Çocuğun beni özellikle sosyal anlamda taklik ettiğini farkettim. Konuşmamı, yürümemi, iş yapmamı v.b... işte bu yüzden ona doğru rol model olmam gerekir. Ayrıca, çocukla iletişim ile ilgili yeni bilgiler öğrendim. İnşallah 2.çocuğumda bunu yapacağım.”(K7)

“.....Önceleri çocuğumla sadece oyun oynayıp sosyal anlamda gelişimine katkı sağlardım, ama artık çocuğun tüm sorumluluğunu eşimle paylaşmam gerektiğinin farkındayım, ikimizde çalışan insanlarız, çocuğumun beslenmesi,yıkanması,taranması, eğitimini, hastalığı v.b durumlarına aktif katılmam gerekir. Çocuğuma onu sevdiğimi hissettirip ona zaman ayırmak ve birlikte keyifli oyunlar oynayarak ve, kitaplar okuyarak iletişimimiz güçlenmekte... “(K4)”

“..... İlk işim artık baba olmaktır. Ona iyi örnek olursam iyi bir insan olacak bu yüzden sorumluluğum oldukça büyüktür. Gerek ev içinde gerekse dışarıda tavır ve davranışlarıma çok dikkat etmem gerekir ve oğlumu desteklemem gerekir, bu çok önemli...tabi bunu yanında bu eğitim sonunda birçok şey öğrendim özellikle iletişim ile ilgili olarak...Bağırarak kızarak bişey olmayacağını biliyordum ama bazen elde değil sınırlar önemli, karşılıklı anlayışla daha etkili iletişim kuruyoruz....” (K5)

“.....Oğluma göstereceğim sevgi saygı çok önemli , onun gelişmesinde baba faktörü çok önemli, örnek bir baba olmaya gayret ediyorum, eğitimi, sağlığı ve mutluluğu ile ilgili sorumluluk almak önemli,mesela önceleri çok basit görünebilir ama oğlumu hiç tuvalete götürmemiştim...çocuğun her ihtiyacı ile ilgili sorumluluk almak gerekir. Artık hem annesi hem de ben bakımını üstleniyoruz.Ama en önemlisi çocuğuma zaman ayırıyorum (K2).

.....”Eğer bir baba çocuğun tüm ihtiyaçlarına karşılık verirse, o çocuk her anlamda istenildiği gibi yetişir, mesala otutur çocuğu ile sohbet eder ona masallar anlatırsa çocuk duygusal ve zihinsel olarak gelişir. İşte ben bunu yapmaya çalışıyorum, çocuğun

sorumluluğu doğumuyla birlikte başlar ve hem anne hemde bana çocukta sorumludur”.....(K10)

Baba psiko eğitim programı öncesinde, “keyfi meşguliyet” genel yanıtı ile ilgili babaların ayrıntılı yanıtı aşağıda sunulmuştur:

.....”5 yaşındaki oğlumla neredeyse hergün evde top oynarız. Çok mutlu olur.....play-station da maç yaparız, annesi ise ev işi yapar ve çocuğun diğer sorumlulukları ile ilgilenir, yıkama yedirme,giydirmeye, uyku gibi işleri annesi yapar....” (K7)

“ Çocuğun çorbasını yedirme, altını değiştirme, uyutma, çamaşırlarını yıkama v.b sorumlulukları ile genellikle anneler ilgilenir, en azından bizde böyle, zaten 1 yaşına kadar çocuğumun anneanneside genellikle eşime yardım etti. Ben daha çok işin oyun oynama, oyalama tarafındayım....”(K2)

Baba psiko eğitim programı sonrasında, “keyfi meşguliyet” genel yanıtı ile ilgili bir babanın ayrıntılı yanıtı aşağıda sunulmuştur:

“...Annelerin besleme, giydirmeye,uyutma v.s gibi sorumlulukları daha fazladır,tabi bunları baba yapamaz diye birşey yok ama bizim evde genellikle anne bu görevlerle ilgilerin, ben çocukları gezdirmeye , eğlendirmeye, onlarla aktivite yaparım. Eğitimlerden öğrendiğim ve evde oynadığımız keyifli oyunlar var.....Ve kızım bundan son derece mutlu..... uykuya dalacağı zaman tercihi annesi ile uyumak olur..”(K1)

4.21. Baba Psiko- Eğitim Programına Katılan Deney Grubu Babaların Programın Etkililiğine ilişkin Görüşleri

Araştırmanın amaçları doğrultusunda deney grubu babaların Baba-Psiko Eğitim Programının Etkililiğine İlişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan 10 babaya yöneltilen; “Baba-psiko eğitim programının size katkısı oldu mu ? Bu programın çocuğunuz ile ilişkinize katkısı oldu mu? sorusuna ilişkin 10 yanıt alınmıştır. Deney grubu babaların Baba-Psiko Eğitim Programının Etkililiğine İlişkin ayrıntılı yanıtları aşağıda sunulmuştur. Baba-Psiko Eğitim Programının Etkililiğine İlişkin Görüşleri analiz edilmiş ve babaların programı etkili bulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Baba psiko eğitim programı sonrasında baba psiko- eğitim programını etkili bulduğunu ifade eden yanıtlarla ilgili 10 babanın ayrıntılı yanıtları aşağıda sunulmuştur:

“Baba-psiko eğitim programı çok faydalı oldu. Daha önce babalığı daha farklı anlamlandırırdım. Tıpkı benim babam gibi bir babaydım. Şu an çocuğumla daha iyi iletişim halindeyim. Bu eğitim sayesinde çocuğuma nasıl yaklaşmam gerektiğini öğrendim.(K1)

“ 8 hafta boyunca eğitimlerden çok keyif aldım. Yoğun iş temposunun arasında terapi gibi geldi. Çocuklarımla daha fazla oyun oynamam gerektiğini farkettim. Mesela önceleri daha çok tablette zaman geçirirken artık doğa oyun oynamanın çok önemli olduğunu öğrendim. Zihinsel gelişimi için bulmacalar, kitaplar, ve kart oyunlarından ikimizde keyif alırız. Ama en önemlisi çocuukları besleme uyutma yıkama gibi aktivitelerde eşime destek olmayı öğrendim. Herşey için çok teşekkürler. (K5)

“ Çok etkili bir programdı. Çocuğumuzun sorumluluğunu almak ve onunla kaliteli zaman geçirmenin ne kadar önemli olduğunu birkere daha anladım. Oyun oynamak bazen işkence gibi gelirdi, farklı etkinlikleri öğrenmek çok iyi oldu. Tabi bunun yanında anne ile iş bölümü yaparak paylaşmayı öğrendik önemli olan bunları yaşamda devam ettirmek”(K4)

.....“Bu program sayesinde babalık ile ilgili çok şey öğrendim. Tabikide çocuğumla ilişkiye çok büyük katkıları oldu. Özellikle çocuk yetiştirirken dikkat etmemiz gerekenleri öğrenmek, kaliteli zaman ve doğru iletişim konuları çok iyiydi. Ayrıca grupta olan babalarla etkinler sırasında çok keyif aldık. arkadaş olduk. Çocuğun bir birey olduğunu Kabul etmek ve ona göre davranmak çok önemli.....”(K2)

““Babalık” sözcüğünün içinin dolduğu çok etkili bir program oldu. Daha önceleri ben iki çocuk babasıyım derdim. Artık ben iki çocuk babasıyım darken bunu dolu dolu hissedebilip, söyleyebiliyorum. Nasıl etkili bir baba olabileceğim konusunda farkındalığım artmış durumdadır.....artık daha nitelikli zaman geçirmek için neler yapmam gerektiğinin farkındayım, çocukların gelişimini her yönden desteklemek önemli” (K8)

..... “Bu eğitim programı babalık ile ilgili bilmediklerimi öğrenmeme yardımcı oldu. Çocuğum ile birlikte zaman geçirdiğim anlarda onu dikkatli dinlemenin, onun düşüncelerine saygı duymamın iletişimimizi güçlendirdiğini farkettim.(K10)”

.....Çok etkili ve keyifli bir eğitim oldu, zaman zaman güldük, eğlendik ama en önemlisi ortak yanlarımızı gördük ve yalnız olmadığımızı anladık. Artık kızım ile nasıl kaliteli zaman geçirebilirim biliyorum, zaman geçirmenin tablet ve tv ile alakası olmadığını zaten biliyordum ama bunun için harekete geçmemiştim. Bu eğitimle birlikte bir başlangıç yaptım ve iletişimimiz daha da güçlendi. Çocuğumla zaman geçirirken bazen eski günlerime döndüğümü ve çocuk olduğumu hissedirim... (K7).

..... “Çok güzel ve yararlı bir eğitim programı oldu artık akıllı telefonları, tablet ve televizyondan bağımsız, birbirimize daha çok zaman ayırmanın önemli olduğunu anladık, iletişim kurarken çocuğun anlayabileceği dilden konuşmanın önemini anladım, ve bu şekilde daha az çatışmaya girdiğimizi farkettim. Gün içinde birkaç saat birlikte zaman geçiriyoruz ama kaliteli zaman geçiriyoruz. Bunun yanında benim baba olarak daha fazla sorumluluk almam aile içi ilişkilerimizin daha iyi olmasına yaradı, artık eşime çocuk konusunda daha çok destek çıkmam gerektiğinin farkındayım”(K6)

.....Tabiki çok güzel ve anlamlı bir eğitim programı oldu, ben çocuğum için yaşarım,işlerim...ve bu eğitimde çocuğum için birşeyler öğrenebilmek için katıldım. İyikide katılmışım çok güzel bilgiler öğrendim. Zaman hızla akıp gider çocuklarımız büyür..onlar için birşeyler yapabilmek, hayatlarına dokunabilmek çok önemli (K3).

“Bu program sayesinde çocuk gelişimi ile ilgili birçok bilgi öğrendik, ama en önemlisi “babalık” ile ilgili bilmediklerimiz oldu. Örneğin ben hiçbir zaman oğlu babamdan gördüğüm öğrendiğim gibi davranmadım ama bilmediğim de pek çok şey varmış, yada cesaret edemediğim, ama artık çocuğun temizliği, beslenmesi, uyutması, tuvalet gibi ihtiyaçlarının da karşılamaya çalışıyorum, en azından eşime destek olmaya çalışıyorum. (K9).

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu bölümde, 3-6 yaş çocuğu olan babaların çocuklarıyla olan etkileşimleri üzerinde etkililiğini ortaya çıkarmak amacı ile gerçekleşen baba psiko-eğitim programının, araştırmanın alt problemleri ile ilgili bulgular tek tek ele alınarak literatür ışığında tartışılmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı, baba psiko- eğitim programının, baba çocuk etkileşimi üzerinde etkililiğini incelemektir. Araştırmada, babalara uygulanan programın deney grubu babaların iletişim becerilerinin ve baba katılımlarının anlamlı düzeyde arttırdığı, sonucuna ulaşılmıştır. Deney grubuna uygulanan; İletişim becerisi ölçeğinin ön test ve son test puanları arasında istatistik olarak anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmış ve sonuç baba psiko-eğitim programının, baba- çocuk iletişiminin anlamlı düzeyde geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, “Baba psiko-eğitim Programı” deney grubu babalara uygulandıktan sonra, deney grubu babaların EÇİÖ’den aldıkları puanlarda artış olmuştur. Uygulama öncesinde ve uygulama sonunda, araştırmaya katılan babaların çocukları ile olumlu ilişki düzeyleri artmışken, çatışma durumlarındada azalma olduğu saptanmıştır. Bunun nedeninin, hazırlanan baba psiko-eğitim programında Bilişsel Davranışçı Yaklaşım’ a dayalı olarak babalara verilen “iletişim” ve “ebeveyn-çocuk ilişkisi” konuları ile birlikte babaların bilgilendirilmiş olmaları ve farkındalık kazanmalarının bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Baba-psiko eğitim program kapsamında, özellikle babaların çocukları ile etkileşimlerini arttırmaya yönelik bilgilendirme ve bununla birlikte etkinliklere sıkça yer verilmiştir. Özellikle, babalara verilen anne-baba davranış tutumları konusu ve iletişim engelleri konusunda yapılan uygulamalar sonucunda babaların çocukları ile daha etkili iletişim kurmalarına odaklanılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bu bulgu, Özkan’ın (2014) yılında, babalar için hazırlanan Baba Katılım Programı’nın baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi olumlu yönde etkilediği sonucununu da desteklemektedir. Ayrıca, Hancock ve arkadaşları (2002) yapmış olduğu araştırmada, anne babalara çocukların davranış problemleri ve ebeveynlerin iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim verilmiş ve verilen eğitim sonucunda ebeveynlerin çocukları ile iletişim

kurarken davranış değişikliğinde bulundukları ve bunun da bir buçuk ay sonra halen devam ettiği araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Bunun yanında, Şimşek (2017) tarafından elde edilen; aile eğitim programının, aile ve çocuk yetiştirme tutumlarına ve iletişimlerine olan olumlu etkisi bulgusu ile paralellik göstermektedir. Benzer bir çalışmada, Mutlu (2018) tarafından yapılan çalışmada da Baba Destek Eğitim Programı'nın aile içerisinde, iletişim, problem çözme, roller, ilgi ve sevgi, davranış şekli gibi değişkenler üzerinde etkili olduğu bulgusu ile desteklenmektedir.

Ayrıca Kuzucu (1999) yapmış olduğu araştırmada, gençlerin iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik danışmanlık program hazırlamıştır, program sonunda araştırmanın bulguları; gençlere uygulanan, bilgi verici danışmanlık programının, ergen ile baba arasındaki çatışma düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu bulmuştur ve bu bulgu araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir. Ebeveynlerin çocuklarının sergilemiş olduğu problemleri davranışlarıyla başedebilmeleri için anne ve babalara yönelik eğitim program hazırlayan Fox, Duffy ve Keller'in (2006), eğitim program kapsamında özellikle çocuklarının davranış problemleri ile kolay başa çıkmalarına yönelik anne ve babalara iletişim becerileri hakkında bilgilendirme yapmışlardır. Araştırma bulguları, ailelerin ebeveynlik becerilerinin eğitim program sonrasında gelişmiş olduğunu ve çocuklarının sergilemiş olduğu problemleri davranışlarla daha kolay başedebildiklerini göstermektedir.

Bu bulgunun yanında, Bolat'ın (2011) yılında yapmış olduğu araştırmadan elde edilen, anne-baba eğitim programının, çocuklarına sergiledikleri doğru tutum ve davranışları üzerinde ayrıca iletişim becerileri üzerinde etkili olduğu bulgusu da araştırmanın bulgusunu desteklemektedir. Literatür taraması yapıldığı zaman, iletişim becerileri ile ilgili birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların bireylerde etkili iletişim becerilerini kazandırmaya yönelik olduğu ve özellikle empati, etkin dinleme, ben dili ve sen dili ayrıca kendini tanıma konularında bireylerde gelişim olduğu sonucuna ulaşılan araştırmalar bulunmaktadır (Atan ve Buluş, 2018; Karahan, Sarıdoğan, Güven, Özkamalı ve Dicle, 2006; Deniz, 2003; Akgün ve Polat Uluocak, 2010). Elde edilen bu bulgular etkili iletişim yollarının eğitimler aracılığı ile öğrenilebildiğini ve bireylerin iletişim çatışmalarını ve iletişim problemlerinden kaynaklanan sıkıntıları çözmelerinde etkili olduğu bakımından önemlidir.

Araştırmada deney grubuna uygulanan; baba katılım ölçeğinin ön test ve son test puanları arasında istatistik olarak anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmış ve sonuç baba psiko-eğitim programının, baba katılımını anlamlı düzeyde geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, “Baba psiko-eğitim Programı” deney grubu babalara uygulandıktan sonra, deney grubu babaların baba katılım ölçeğinden aldıkları puanlarda artış olmuştur.

Uygulama sonucunda, araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık düzeylerinin artmış olduğu saptanmıştır. Baba psiko- eğitim programı öncesinde ve sonrasında araştırmaya katılan babaların çocukları ile birlikte geçirecekleri zamanın nasıl olması hakkındaki görüşleri ve çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve rolleri hakkındaki görüşlerinde de farklılıklar olmuştur. Deney sonrası Baba görüşmelerinden elde edilen bulgular, babaların tutum, davranış ve babalık algılarında değişiklikler olduğunu ortaya koymuştur. Babalar çocukları ile daha etkili iletişim kurabildiklerini, daha hoşgörülü tavır sergilediklerini ve çocukları ile daha etkili zaman geçirdiklerini dile getirmişlerdir.

Bunun nedeninin, hazırlanan baba psiko-eğitim programında BDY’ a dayalı olarak babalara verilen baba olmak, babalık rolü, sorumluluklar, çocuk gelişimi, oyun ve çocuk, olumlu babalık becerileri ve kaliteli zaman konuları ile birlikte babaların bilgilendirilmiş olmaları ve farkındalık kazanmalarının bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bu bulgu Fox ve arkadaşlarının (2004) çocuklarının gelişimlerini desteklemeye yönelik anne ve babalara verilen eğitim programının baba ile çocuk arasındaki etkileşimi olumlu yönde etkilediği ve araştırmaya katılan katılımcıların ana-babalık becerilerinin geliştiği sonucuyla da desteklenmektedir.

Taşkın ve Erkan (2009) baba eğitim programından elde edilen; eğitim programına katılan babaların, baba eğitimi programı sonrasında çocukları ile daha fazla oyun oynadıkları, eğitici etkinlikler yaptıkları, çocukları ile daha fazla ilgilendiklerini ve daha fazla sözel iletişime girdikleri bulgusu araştırmanın bulgusu ile paralellik göstermektedir. Bunun yanında, Kim ve Kim (2008) yılında yapmış oldukları araştırmadan elde edilen; babaların çocuklarına karşı sorumluluklarının baba eğitim programı ile geliştiği ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının olumlu yönde geliştiğini bulgusu da araştırma bulgusunu destekler niteliktedir.

Taşkın ve Erkan (2009) ve Ünüvar (2008) yılında yapmış oldukları çalışmadan elde ettikleri, baba eğitim programına katılan babaların eğitim sonrasında çocukları ile dışarıda vakit geçirme sıklıklarının arttığı, daha çok oyun oynadıkları, çocuklarına kitap okuduklarını, çocukları ile daha çok sözel iletişimde bulundukları ve çocuklarının özel durumlarında destekleyici oldukları buluguda araştırmanın bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmada baba psiko-eğitim programına katılan deney grubu babaların, babalara uygulanan ölçekler ile babaların demografik bilgileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmış ve sonuç olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Buna göre babaların, yaşlarının, eğitim durumlarının, çocuk sayılarının, eş eğitim durumlarının ve babalık yaşlarının baba katılımı üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu Pekkarakaş'ın (2010) yılında yapmış olduğu çalışmada elde ettiği, babaların katılım düzeylerinin ve çocuk yetiştirme tutumlarının eğitim durumları ile ilgili olmadığı bulgusu araştırma bulgusunu destekler niteliktedir.

Bunun yanında Özkan'ın (2014) ve Çatıkkaş (2008) yapmış oldukları çalışmalardan elde ettiği; babaların katılım durumlarına eğitim durumlarının, çocuk sayılarının ve yaşlarının etkili olmadığı bulguları araştırmanın bulgusu ile paralellik göstermektedir. Yapılan başka bir çalışmada Bozoğlu ve Özgündüz (2015), baba katılımının evlilik süresi, çocuksırası ve sayısı, cinsiyeti ve gelir düzeyi, bakımından farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Fakat, babanın kendi babasıyla geçirdiği ilişkinin baba katılımının etkileşim boyutunu anlamlı düzeyde farklılaştığını ortaya koymuştur. Castillo, Welch ve Sarver (2010), baba katılımını babaların bazı demografik özellikleri ile farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişler ve baka katılımının yaşı daha büyük baba olanların lehine farklılaştığı sonucuna ulaşmışlar.

Yapılan başka çalışmalara bakıldığı zaman; Bulanda (2004), Paquette, Bolte, Turcotte, Dubeau ve Bouchard (2000), Mehall, Spinrad, Eisenberg ve Gaertner (2009)'in yapmış oldukları çalışmalardan elde ettikleri; çocuk sayısı arttıkça babaların çocukları ile olan etkileşimleri azalır bulgusu araştırma bulgusu ile farklılaşmaktadır. Bu bulgular araştırma bulguları ile farklılık göstermektedir. Bunun nedeninin baba katılım programlarının uygulandığı grupların farklı özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Anlaşılabileceği gibi yukarıda sözü edilen ilgili araştırmaların bir kısmının araştırma bulgusu ile paralellik gösterdiği, bir kısmının ise elde edilen bulguları desteklemediği belirtilmiştir. Bunun nedeninin baba katılım programlarının uygulandığı grupların farklı özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu nedenle, daha sonra baba katılımı ile ilgili yapılacak olan çalışmalarda yaş, çocuk sayısı, eğitim durumu, meslek, eş eğitim durumu ve ilk babalık yaşı gibi değişkeninin daha ayrıntılı biçimde incelenmesinin önemli olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada Deney grubunun BAKÖ ve EÇİÖ ölçeklerinden aldıkları ön-test son-test sonuçları ile kontrol grubu BAKÖ ve EÇİÖ ölçeklerinin sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılmış ve analiz sonuçlarına göre, 8 haftalık bir deneysel çalışma sonunda, baba psiko-eğitim programına katılan babalar ile böyle bir eğitime katılmayan babaların baba katılımları ve iletişimleri arasında anlamlı bir fark olduğuna rastlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bu bulgudan yola çıkarak, baba-çocuk etkileşimini güçlendirmeye dayalı hazırlanan baba psiko-eğitim programının etkili olduğu söylenebilir. Bunun yanında baba psiko-eğitim programına katılan babaların Baba-Psiko Eğitim Programının Etkililiğine İlişkin Görüşleri analiz edilmiş ve babaların programı etkili bulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hancock, Kaiser and Delaney (2002), yaptıkları çalışma sonucunda elde edilen, ebeveyn eğitimi alan anne babaların problemleri çözümlemeye yönelik çeşitli stratejileri öğrendiklerini ve bunları aile ortamında uygulamaya başladıkları ve ebeveynlerdeki bu değişikliğin eğitim programından 6 hafta sonra da devam ettiği bulgusu araştırma bulgusu ile paralellik göstermektedir. Bunun yanında; Özkan 2014; Bolat 2011; Mutlu 2018; Ünüvar 2008; Özel ve Zelyurt 2015; Aydın 2003; Atan ve Buluş 2018 yıllarında yapmış oldukları çalışmalarda baba eğitim programlarının, babaların çocuklarıyla olan iletişimlerini daha etkili ve sağlıklı bir hale getirerek çocukları ile etkileşimlerini güçlendirdiği ve babalarda çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda farkındalık yarattığı sonucu araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Bu bağlamda paralel bulgular ışığında, baba psiko- eğitim programının, baba çocuk etkileşimi üzerinde önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Deneyssel araştırma desenin kullanıldığı bu araştırmada 3-6 yaş çocuğu olan babalara yönelik baba-psiko eğitim programı uygulanmıştır. Araştırma verilerini elde etmek için karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmada biri deney diğeri kontrol olmak üzere 2 grup bulunmaktadır. Deney grubunda yer alan babalara baba psiko-eğitim programı uygulanırken kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Gerçekleştirilen araştırmada araştırmanın alt problemlerine ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır:

6.1.1. Baba Psiko-Eğitim Programına Katılan Deney Grubuna Uygulanan Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeğinin Ön-Test Ve Son-Test Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Sonuçlar

Deney grubu babaların Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeği ön test ve son test puan karşılaştırmaları yapılmış ve deney grubu babaların “Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeği” nin alt boyutlarından elde edilen ön test son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuca göre deney grubu babaların ebeveyn-çocuk ilişkilerinin baba psiko-eğitim sonrasında anlamlı düzeyde geliştiği söylenebilir.

6.1.2. Baba Eğitim Programına Katılan Deney Grubuna Uygulanan Baba Katılım Ölçeğinin Ön-Test Ve Son Test-Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Sonuçlar.

Deney grubu babaların Baba Katılım Ölçeği ön test ve son test Puan karşılaştırmaları yapılmış ve deney grubu babaların “Baba Katılım Ölçeği” nin keyfi meşguliyet ve ilgi yakınlık alt boyutlarından elde edilen ön test son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuca göre deney grubu babaların baba psiko- eğitim programı sonrasında baba katılım ölçeğinin alt boyutlarından keyfi meşguliyet ve ilgi yakınlık düzeylerinin anlamlı bir şekilde geliştiği söylenebilir. Bunun yanında, araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeği alt boyutlarından olan temel bakım boyutundan aldıkları deney öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır

6.1.3. Baba Eğitim Programına Katılan Ve Deney Grubuna Uygulanan Ölçekler İle Babaların Demografik Özellikleri Arasındaki Farklara İlişkin Sonuçlar

Deney Grubu Babaların baba katılımları ile babalık yaşları, eğitim durumları, çocuk sayıları, eş eğitim durumları, ilk baba oldukları yaş arasındaki ilişkiye bakılmış ve deney grubu babaların baba katılımları ile demografik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

6.1.4. Araştırmaya Katılan Kontrol Grubuna Uygulanan Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeğinin Ön-Test Ve Son-Test Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Sonuçlar

Kontrol grubu babaların Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeği ön test ve son test puan karşılaştırmaları yapılmış ve deney grubu babaların “Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeği” nin alt boyutlarından elde edilen ön test son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

6.1.5. Araştırmaya Katılan Kontrol Grubuna Uygulanan Baba Katılım Ölçeğinin Ön-Test Ve Son-Test Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Sonuçlar

Kontrol grubu babaların Baba Katılım Ölçeği ön test ve son test puan karşılaştırmaları yapılmış ve deney grubu babaların “Baba Katılım Ölçeği” nin tüm alt boyutlarından elde edilen ön test son test puanları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

6.1.6. Araştırmaya Katılan Ve Kontrol Grubuna Uygulanan Ölçekler İle Babaların Demografik Özellikleri Arasındaki Farklara İlişkin Sonuçlar

Kontrol grubu babaların baba katılımları ile babalık yaşları, eğitim durumları, çocuk sayıları, eş eğitim durumları, ilk baba oldukları yaş arasındaki ilişkiye bakılmış ve deney grubu babaların baba katılımları ile demografik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

6.1.7. Deney Grubunun BAKÖ Ve EÇİÖ'den Aldıkları Ön-Test Ve Son-Test Sonuçları İle Kontrol Grubunun BAKÖ Ve EÇİÖ'den Aldıkları Ön-Test Ve Son-Test Sonuçları Arasındaki Farklara İlişkin Sonuçlar

Baba psiko-eğitim programına katılan ve böyle bir eğitim programına katılmayan babalara psiko-eğitim programı öncesinde uygulanan baba katılım

ölçeğinden aldıkları ön - test puanları karşılaştırılmış ve baba katılım ölçeğinin alt boyutları, keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutlarına bakıldığı zaman baba psiko eğitim programına katılan ve katılmayan babaların baba katılımları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Baba psiko-eğitim programına katılan ve böyle bir eğitim programına katılmayan babalara psiko-eğitim programı sonrası uygulanan baba katılım ölçeğinden aldıkları son test puanları karşılaştırılmış ve baba katılım ölçeğinin alt boyutları, keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve temel bakım boyutlarına bakıldığı zaman baba psiko eğitim programına katılan ve katılmayan babaların baba katılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuca göre, baba psiko-eğitim programı sonrasında, baba psiko- eğitim programına katılan babaların böyle bir eğitim programına katılmayan babalara göre baba katılımları anlamlı düzeyde gelişmiştir.

Baba psiko-eğitim programına katılan ve böyle bir eğitim programına katılmayan babalara baba psiko-eğitim programı öncesinde uygulanan ebeveyn-çocuk iletişim ölçeğinden aldıkları ön test puanları karşılaştırılmış ve ebeveyn-çocuk iletişim ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığı zaman baba psiko eğitim programına katılan ve katılmayan babaların baba katılımları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Baba psiko-eğitim programına katılan ve böyle bir eğitim programına katılmayan babalara baba psiko-eğitim programı sonrasında uygulanan ebeveyn-çocuk iletişim ölçeğinden aldıkları son test puanlar karşılaştırılmış ve ebeveyn-çocuk iletişim ölçeğinden tüm alt boyutlarına bakıldığı zaman baba psiko eğitim programına katılan ve katılmayan babaların baba katılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuca göre, baba psiko- eğitim programı sonrasında, baba psiko- eğitim programına katılan babaların böyle bir eğitim programına katılmayan babalara göre ebeveyn- çocuk iletişimleri anlamlı düzeyde gelişmiştir.

6.1.8. Araştırmanın Nitel Verilerinden Elde Edilen Sonuçlar

Araştırmanın nitel verilerinden elde edilen sonuçlar ise; düzenlenen baba-psiko eğitim programı sonrasında babaların çocukları ile daha nitelikli zaman geçirdikleri, babaların çocuklarının kişilik gelişimlerine olan katkılarının farkında oldukları, sevgi, anlayış ve ilgi ihtiyaçlarına cevap verebildikleri, bilişsel gelişimlerine katkı koymak için eğitici aktiviteler ve kitap okuma etkinlikleri yaptıkları, oyunlar

oynadıkları, ayrıca çocukları için üstlenmiş oldukları sorumluluk ve rollerine ilişkin algılarının olumlu yönde etkilendiğini yönündedir.

6.2. Öneriler

Baba-çocuk etkileşiminin önemi dikkate alındığında, baba katılımı ve baba-çocuk iletişimi ayrı bir öneme sahiptir. Babaların çocukları anne rahmine düştüğü andan itibaren, babalık ile ilgili rollerinin gelişmesi, doğumla birlikte temel bakımlarına katılma ve gerekli ilgi ve sevgiyi çocuklarına gösterebilmeleri, çocukları ile kuracakları sağlıklı ilişkileri ve baba katılımları çocuğun gelişimi için oldukça önemlidir. Sonuç olarak, baba psiko-eğitim programının baba-çocuk etkileşimi üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiş ve bu programın etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.2.1. Yapılan Araştırmaya Yönelik Öneriler

- Uygulanan baba psiko- eğitim programının etkili olduğu deneysel araştırma ile ortaya konulmuştur. Kuzey Kıbrıs'ta sadece babalara yönelik baba eğitim programlarının olmadığı gözlemlenmiştir. Babaların, çocukları ile etkileşimlerini artırabilmeleri için babalara yönelik baba psiko- eğitim programlarının sayısının artırılması önerilmektedir.
- Baba psiko-eğitim programlarının psikolojik danışmanlar, ve psikologlar tarafından uygulanarak yaygınlaştırılması önerilmektedir.
- Baba- psiko eğitim programları eğitim kurumlarında, rehberlik servislerinin konsültasyon hizmetleri kapsamında veli katılımı sağlanarak özellikle babalara yönelik düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca, babaların baba eğitim programlarına katılmalarına yönelik çeşitli bilgilendirme, broşür ve etkinlikler düzenlenebilir.
- Çeşitli kurum ve kuruluşların işbirliği ile (MEB, Belediyeler, Sosyal Hizmetler, Üniversiteler, v.b) eşlerin bebek planı yapması ile birlikte anne ve baba adaylarının aynı anda katılabilecekleri özellikle çocuk bakımı ve gelişimine yönelik eğitimlerin artırılması ve 0-3 yaşı da kapsayacak şekilde genişletilerek aile eğitim programları düzenlenmesi önerilmektedir.
- Babaların çalışma saatleri ve çalışma koşulları dikkate alınarak baba eğitim programlarının düzenlenmesi önerilmektedir. Bunun yanında işyerleri

trafından ebeveynlik eğitimi, stress, öfke, aile içi iletişim, v.b. konularına yönelik zorunlu eğitim veya seminerler düzenlenebilir.

- Ebeveynlere yönelik, çocuk gelişimi, eğitimi ve çocuk bakımı konularına yönelik kitapçık, broşür ve klavuz hazırlanabilir.

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- İleride hazırlanacak baba psiko-eğitim programlarına çocukların da dahil edilmesi ve örneklem sayısının artırılması ile farklı sonuçların elde edilebileceği düşüncesiyle araştırmacılara önerilebilir.
- Araştırmacılar, anne ve babalar için farklı ebeveyn eğitim programları yada psiko-eğitim programları uygulayarak, bu programların çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyebilirler.
- Baba psiko- eğitim programı, 3-6 yaş çocuğu olan babalara yönelik hazırlanmıştır. Söz konusu programın daha farklı yaş gruplarda çocuğu olan babalara ayrıca özel eğitime gereksinim duyan çocukların babalarına yönelik düzenlenmesi ve bu konuda araştırma yapılması araştırmacılara önerilmektedir.
- Baba psiko-eğitim programlarının ergen babalarına yönelik de düzenlenmesi önerilmektedir. Ergenlerin gelişimsel özellikleri dikkate alındığında, fırtınalı bir dönemden geçtikleri ve aile içi çatışmaların yaşandığı bilinmektedir. Bu yaş grubundaki ergenlerin babalarına verilecek olan eğitimlerin, baba- çocuk iletişimini güçlendireceği düşünülmektedir.
- İleride hazırlanacak olan baba psiko-eğitim programlarının teknolojideki yeniliklerden de yararlanılarak hazırlanması, ayrıca internet üzerinden çevrimiçi yada çevrimdışı eğitimler düzenleyerek babaların ihtiyaç duydukları bilgilere istedikleri zaman erişme imkanı bulmaları bakımından araştırmacılara önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrams, D. C. (2002). Father nature: The making of a modern dad. *Psychology Today*, 35 (2), 38-45.
- Acar, G., Demir, A., Görmez, D. & Keser, İ. (2015). Aile ve çocuk suçluluğu ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 651-656.
- Akbaba, T. (2011). *Kartal-Kadıköy bölgesi çocuk suçluluğu profili*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akgün, R. & Polat Uluocak, G. (2010). Evlilikte etkili iletişim ve problem çözme: Bir toplum merkezindeki kadınlarla gerçekleştirilen grup çalışması. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6 (23), 9-22.
- Akkök, F., Ögetürk, B. & Kökdemir, H. (1998). *İlköğretimde aile katılımı*. Ankara: TED Ankara Koleji Eğitim Vakfı Yayını, 1, 14-18.
- Anderson, A. J. (2001). Psycho-educational group therapy for the dually diagnosed. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 5, 77-78.
- Arı, R. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arslan, E. (2008). Rikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin Türkçe'ye uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 53-60.
- Arslan, F. (2000). 1-3 yaş dönemindeki çocuğun oyun ve oyuncak özelliklerinin gelişim kuramları ile açıklanması. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*. 4 (2), 40-43.
- Arslan, Ö. M. (2013). *Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi*. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ataman, A. (2004). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Atan, A. & Buluş, M. (2018). Aile iletişim becerileri psikoeğitim programının 5-6 yaş çocukların sosyal duygusal uyumuna etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44 (44), 213-230.
- Atay, M. (2009). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Atay, M. (2012). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 1* (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Aydın, A. (2003). *Baba katılım eğitiminin babaların katılım düzeylerine ve babalık rollerini algılayışlarına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bartan, M. (2010). *Kütahya örnekleminde ebeveyn-çocuk ilişkisi envanterinin 60-72 aylık çocukların anne ve babalarına uyarlanması*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bater, L. R. & Jordan, S. S. (2017). Child routines and self-regulation serially mediate parenting practices and externalizing problems in preschool children. *Child and Youth Care Forum*, 46 (2), 243-259. <https://doi.org/10.1007/s10566-016-9377-7>
- Bayhan, P.S. & Artan, İ. (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Belsky, J. (1984). Determinants of Parenting: A Process Model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Beyazıt, U. & Mağden, D. (2015). Üniversitede öğrenim gören erkek öğrencilerde aşırı cinsiyet ideolojisi ve babalık rolü algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 207-229.
- Bozoğlan, B. & Özgündüz, Ö. (2015). Okul öncesi dönemde baba katılımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Sözlü Bildiri). *13. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi*, 7-9, Ekim, 2015, Mersin.

- Bronfenbrenner, U. & Morris, P.A. (2006). The bioecological model of human development. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 1. Theoretical models of human development* (6th ed, 793-828). Hoboken, NJ: Wiley.
- Brown, G. L., Kogan, S. M. & Kim, J. (2017). From fathers to sons: The intergenerational transmission of parenting behavior among African American young men. *Family Process*, 1-16.
- Brown, N. W. (2004). *Psychoeducational groups process and practice*. New York: Brunner Routledge
- Brown, N. W. (2018). *Psychoeducational groups: Process and practice*. New York: Routledge.
- Buckley, C. K. & Schoppe-Sullivan, S. J. (2010). Father involvement and coparenting behavior: parents' nontraditional beliefs and family earner status as moderators. *Personal Relationships*, 17 (3), 413-431.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2010.01287.x>
- Bushfield, S. (2004). Fathers in prison: Impact of parenting education. *The Journal of Correctional Education*, 55 (2), 139-147.
- Cabrera, N. J. & Bradley, R. H. (2012). "Latino fathers and their children. *Child Development Perspectives*, 6 (3), 232-238.
- Cabrera, N. J. Fitzgerald, H. E. Bradley, R. H. & Roggman, L. (2014). The ecology of father-child relationships: An expanded model. *Journal of Family Theory*, 6, 336-354.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S. & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71 (1), 127-136.
- Can, G. (2018). *Kişilik gelişimi*. Pegem Atıf İndeksi, 123-163.
- Çağdaş, A. & Seçer, Z. Ş. (2005). *Anne-baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.

- Çağdaş, A., Arı, R. & Zarife, S. (2002). Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi. Nobel.
- Çamlıbel, İ. A. (2012). *Çocukların gelişim süreci ve televizyonun etkileri*. Uzmanlık tezi. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Çatıkkaş, K. T. (2008). *Okul öncesi eğitime babaların katılım düzeyleri ile ilgili değişkenlerin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Chow, H. P. (2004). The effects of ethnic capital and family background on school performance: A case study of Chinese-Canadian adolescents in Calgary. *Alberta Journal of Educational Research*, 50 (3), 321-326.
- Clark, R. D. & Shields, G. (1997). Family communication and delinquency. *Adolescence*, 32 (125), 81-92.
- Cooklin, A. (2001). Eliciting children's thinking in families and family therapy. *Family Process*, Rochester, 40 (3), 293-312.
- Corey, G. (2005). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (Çev: T. Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational research planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Crockenberg, S.C. & Leerkes, E.M. (2003b). Parental acceptance, postpartum depression and maternal sensitivity: Mediating and moderating processes. *Journal of Family Psychology*, 17 (1), 80-93.
- Cüceloğlu, D. (2002). *İletişim donanımları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Davidov, M. & Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77, 44-58.
- Day, R. D. & Lamb, M. E. (2004). Conceptualizing and measuring father involvement: Pathways, problems and progress. In R. D. Day & M. E. Lamb

- (Eds.), *Conceptualizing and measuring father involvement* (pp. 1-15). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- DeLucia-Waack, J. L. (2006). *Leading psychoeducational groups for children and adolescents*. United Kingdom: Sage Publications.
- Demir, E. K. & Şendil, G. (2007). *Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ)*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, E. K. (2007). *Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ)*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, E. K. & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.
- Deniz, İ. (2003). *İletişim becerileri eğitiminin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin iletişim becerisi düzeylerine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Derman, M. T. & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 115-144.
- Dinçer, Ç. (2003), Babaların 3-6 yaş grubundaki çocukların eğitime ve bakımına katılım durumlarının incelenmesi. *Omep 2003 Dünya Konsey Toplantısı Ve Konferansı Bildiri Kitabı*. Ankara:Ya-Pa Yayınları.
- Dinçer, Ç. (2004). *Babaların 3-6 yaş grubundaki çocukların eğitime ve bakımına katılım durumlarının incelenmesi. erken çocukluk gelişimi ve eğitime yansımaları*. İstanbul: OMEP, 517-528
- Dodson, F. (2000). *Baba gibi yar olmaz*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Dönmez, B. (2004). Sosyal bir sistem olarak sınıf ve sınıfın iklimi. M. Şişman ve S. Turan (Eds.). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Downer, J. Campos, R. & Mcwayne, C. & Gartner (2008). Father involvement and children's early learning: a critical review of published empirical work from the past 15 years. *Marriage & Family Review*, 43 (1-2), 67- 108.
- Downer, J., R. Campos, C. McWayne & T. Gartner (2010). Father involvement and children's early learning: A critical review of published empirical work from the past 15 years. In William Jeynes (Ed.), *Family factors and the educational success of children* (64-105). New York: Routledge.
- Duran A. (2010). *Erkeksi rollerin baba katılımı ile ilişkisinin araştırılması*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Duran, E. (2005). *Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı anasınıflarında uygulanmakta olan eğitim programının anne-baba katılım boyutu kapsamında yapılan çalışmaların incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Egemen, A., Yılmaz, Ö. & Akil, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 39-42.
- Eğmez Köksal, C. F. (2008). Okul öncesi eğitim kurumlarında ailenin katılımı. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ekinci Vural, D. (2006). *Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erdoğan, Ö. & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 9-34.
- Ergin, A. & Özdilek, R. (2014). Değişen babalık rolü ve erkek sağlığına etkileri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(1), 3-8.
- Erikson, E. H. (1982). *The life cycle completed*. W.W. Norton, New York (1982)

- Ersan, C. (2013). *Baba dil destek programının çocukların dil gelişimine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Eryorulmaz, A. (1993). Kurumsal Okulöncesi Eğitiminde Ailenin Rolü. 9. *Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Fagan, Jay, Randal Day, Michael E. Lamb & Natasha J. Cabrera (2014). Should Researchers Conceptualize Differently the Dimensions of Parenting for Fathers and Mothers? *Journal of Family Theory & Review*, 6 (4), 390–405.
- Feinberg, M. E. & Kan, M. L. (2008). Establishing family foundations: Impact of a transition to parenting program on coparenting, depression, parent-child relationship and infant regulation. *Journal of Family Psychology*, 22, 253-263.
- Feldman, R. (2000) Parents' convergence on sharing and marital satisfaction, father involvement, and parent-child relationship at the transition to parenthood. *Infant Mental Health Journal*, 21 (3), 176–191.
- Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Vieira, J. M., Leal, T., Verschueren, K. & Matos, P. M. (2017). Trajectories of parental engagement in early childhood among dual-earner families: Effects on child self-control. *Developmental Psychology*, 54, 731-743. <http://dx.doi.org/10.1037/dev0000458>
- Flagg, E. S. (2013). *Play and treatment outcomes in a cognitive-behavioral program for children with anxiety: The role of child involvement and collaboration*. Doctoral Thesis. Philadelphia College of Osteopathic Medicine, USA.
- Fox, R. A., Duffy, K. M. & Keller, K. M. (2004). Training community based professionals to implement an empirically supported parenting program. *Early Child Development and Care*, 176(1), 19–31.
- Fox, R.A., Duffy K. M. & Keller M.K. (2006). Training community based professionals to imlement an emprically supported parenting program. *Early Child Development and Care*, 176 (1), 19-31.

- Freud, S. (1923). *Ego ve İd. Metapsikoloji. Haz İlkesinin Ötesinde, Ego ve İd ve Başka Yapılar* (Çözümlemeler ve Notlarla Çev. A Yardımlı) İstanbul, 2000, İdea Yayınevi, s.247-293.
- Freud, S. (1997). *Cinsellik üzerine. İstanbul: Öteki Yayınları.*
- Freeman, A. (2007) The use of homework in cognitive behavior therapy: working with complex anxiety and insomnia. *Cognitive Behavioral Practice*, 14 (3), 261–267.
- Furstenberg F. F. & Kiernan, K. E. (2001). Delayed parental divorce: how much do children benefit? *Journal of Marriage and Family*, 63 (2), 446-457. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00446.x>
- Galinsky, E., Howes, C., Kontos, S. & Shinn, A. (1994). *The study of children in family childcare and relative care: Highlights of findings*. New York: Families and Work Institute.
- Garland, A. & Scott, J. (2002). Using homework in therapy for depression. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 489-498.
- Geroski, A. M. & Kraus, K. L. (2002). Process and content in school psychoeducational groups: Either, both or none? *Journal for Specialists in Group Work*, 27 (2), 233-245.
- Gershoff, E.T., & Aber, J.L. (2006). Neighborhoods and schools: Contexts and consequences for the mental health and risk behaviors of children and youth. In L. Balter & C.S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Child Psychology: A Handbook of Contemporary Issues* (pp. 611-645). New York, NY: Psychology Press.
- Gladding, S. T. (2006). *Family therapy history, theory and practise* (4th. Ed.) Ohio: Pearson
- Gökçe, B. (1996). *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Gov.uk (2015). *Working together to safeguard children*. London: HM Government.

- Graham, R. A. & Weems, C. F. (2015). Identifying moderators of the link between parent and child anxiety sensitivity: the roles of gender, positive parenting, and corporal punishment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43 (5), 885–893. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9945-y>
- Gülay, H. & Önder, A. (2011). Annelerin tutumlarına göre 5-6 yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri. *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 89-105.
- Güenalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güenalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güneş, N. (2017). *0-6 yaş arası çocukların gelişim düzeyleri ile annelerinin aile işlevleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürşimşek, I., Kefi, S. & Girgin, G. (2007). Okulöncesi eğitime babaların katılımdüzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 181-192.
- Gürşimşek, I., Kefi, S. & Girgin, G. (2007). Okulöncesi eğitime babaların katılım düzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 181-191.
- Güven, G. ve Azkeskin, K. E. (2010). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim. H. İ. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* (2-50). Ankara: Pegem.
- Hahlweg, K. & Richter, D. (2010). Prevention of marital instability and distress. Result of an 11-year longitudinal follow-up study. *Behavior research and therapy*, 48, 377-383.

- Hamamcı, Z., Akyol, K.A. (2003). 3-6 yaş çocukları olan anne ve babaların eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı 1*, Ankara: Ya-pa yayınları.
- Hancock, T., Kaiser, A. P. & Delaney, E.M. (2002). Teaching parents of preschoolers at high risk: strategies to support language and positive behavior. *Topics in Early Childhood Special Education*, 22 (4), 191-212.
- Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Walrath, D. & McBride, B. (2006). *Cultural anthropology: The human challenge* (11th Ed.). New York: Thomson & Wadsworth.
- Health Service Executive (2011). *Child welfare and protection practice handbook*. Dublin: Author.
- Hoard, D. & Shepard, K. N. (2005). Parent education as parent-centered prevention: A review of school-related outcomes. *School Psychology Quarterly*, 20(4), 434.
- Hook, J. L. & Wolfe, C. M. (2013). Parental involvement and work schedules: Time with children in the United States, Germany, Norway, and the United Kingdom. *European Sociological Review*, 29, 411–425.
<http://dx.doi.org/10.1093/esr/jcr081>
- Hoffmann, Willem A. (2006). Telematic technologies in mental health caring: A web-based psychoeducational program for adolescent suicide survivors. *Issues in Mental Health Nursing*. 27: 461-474.
- Hunt, O. (2007). *A mixed method design*. Article Valley. <http://www.articlealley.com/adresinden> 27 Ekim 2013 tarihinde erişilmiştir.
- İkiz, S. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Jacobs, J. N. & Kelley, M. L. (2006). Predictors of paternal involvement in childcare in dual-earner families with young children. *Fathering*, 4 (1), 23-47.

- Jacobson, A. L. & Engelbrecht, J. (2000). Parenting education needs and preferences of parents of young children. *Early Childhood Education Journal*, 28 (2), 104-116.
- Jones, J. & Mosher, W. D. (2013). Fathers' involvement with their children: United States, 2006–2010. *National Health Statistics Reports*, 71, 1–22.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1989). Okulöncesi eğitimi ve bir erken destek modeli olarak anne eğitimi. *YA-PA*, 6, 23-28.
- Kagitcibasi, C., Sunar, D. & Bekman, S. (2001). Long-term effects of early intervention: Turkish low-income mothers and children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22 (4), 333-361.
- Kandir, A. & Alpan, U. Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14 (14), 33-38.
- Karahan, F., Sardoğan, M. E., Güven, M. Ç., Özkamalı, E. & Dicle, A. N. (2006). İnsan ilişkileri ve iletişim dersi'nin öğretmen adaylarının çatışma çözme ve empatik beceri düzeylerine etkisi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 23, 127-136.
- Kararımak, Ö. (2016). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 129-142.
- Karakuş Ö. & Tekin H. H. (2012). Çocuk koruma kanunu uyarınca haklarında danışmanlık tedbiri uygulanan çocukların özellikleri. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7 (29), 29-44.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12 (2), 87-96.
- Karen, R. (1994). *Becoming attached: First relationships and how they shape our capacity to love*. New York: Oxford University Press, 6,17-24, 41, 43, 94, 107.

- Kesebir S, Kavzoğlu S. Ö. & Üstündağ M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (2), 321-342.
- Kim, S. W. (2018). How and why fathers are involved in their children's education: Gendered model of parent involvement. *Educational Review*, 70 (3), 280-299.
- Kocabaş, E. Ö. (2006). Eğitim sürecinde aile katılımı: Dünyada ve Türkiye'deki çalışmalar. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 143-153
- Koçak, A. A. (2004). *Baba destek programı değerlendirme raporu*. İstanbul: AÇEV Yayınları.
- Kocayörük, E. & Sümer, Z. H. (2009). The effects of father involvement training on family functioning and adolescents'peer relations. *Journal of Theory & Practice in Education*, 5 (1), 3-17.
- Kolucki, B. & Lemish, D. (2011). *Communicating with children: Principles and practices to nurture, inspire, excite, educate and heal*. New York: UNICEF.
- Konca, A. S., Ozel, E. & Zelyurt, H. (2016). Attitudes of preschool teachers towards using information and communication technologies (ICT). *International Journal of Research in Education and Science*, 2(1), 10-15.
- Kuday, F.S (2007). *Aile destekli kurum merkezli eğitim alan ve hiç okul öncesi eğitim almayan 3-6 yaş çocukların bilişsel gelişimlerini karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Kula, S. & Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (12), 191-210.
- Kuzucu, Y. & Özdemir, Y. (2013). Ergen ruh sağlığının anne ve baba katılımı açısından yordanması. *Eğitim ve Bilim*, 38 (168), 96-112.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.

- Lamb, M. (2000). The history of research on father involvement: An overview. *Marriage & Family Review*, 29 (2–3), 23–42.
- Lamb, M. E (2010). How fathers influence children's development? Let me count the ways. In M. E Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th Ed., 1-26). Hoboken, NJ: Wiley.
- Lareau, A. (2002). Invisible inequality: Social class and childrearing in black families and white families. *American Sociological Review*, 67 (5), 747–776. <http://dx.doi.org/10.2307/3088916>
- Levy-Shiff, R. & Israelashvili, R. (1988). Antecedents of fathering: Some further exploration. *Developmental Psychology*, 24 (3), 434-440.
- Madrid, E. & Swanson, J. (1995). Psychoeducational groups for young adults with genital herpes: Training group facilitators. *Journal of Community Health Nursing*, 12 (4). 189-198.
- Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B. & Schutte, N. S. (2007). The efficacy problem solving therapy in reducing mental and physical health problems. A metaanalysis. *Clinical Psychological Review*, 27, 46-57.
- McBride, B. A, Brown, G. K, Bost, K. K., Shin, N., Vaughn, B. & Korth, B. (2005). Paternal identity, maternal gatekeeping, and father involvement. *Family Relations*, 54, 360-372.
- McBride, B.,A., Rane, T.,R. & Bea, J.,H. (2001). Intervening with teachers to encourage father/male involvement in early childhood programs. *Early Childhood Research Quarterly*, 16. U.S.A.: Elsevier.
- McKay, M. Davis, M. & Fanning, P. (2010). İletişim becerileri. (Çev: Özgür Gelbal). Ankara: HYB Basım Yayın.
- McWayne, C., Downer, J. T., Campos, R. & Harris, R. D. (2013). Father involvement during early childhood and its association with children's early learning: A meta-analysis. *Early Education & Development*, 24 (6), 898-922.

- Mehall, K. G., Spinrad, T. L., Eisenberg, N. & Gaertner, B. M. (2009) Examining the relations of infant temperament and couples' marital satisfaction to mother and father involvement: A longitudinal study. *Fathering*, 7 (1), 23-48.
- Meteyer, K. & Perry-Jenkins, M. (2010). Father involvement among working-class, dual-earner couples. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 8 (3), 379–403.
<http://dx.doi.org/10.3149/fth.0803.379>
- Miller, P. H. (1983). *Theories of developmental psychology*. New York: W.H. Freeman and Company.
- Muslugüme, E. (2016). *Dil gelişimini destekleyici ebeveyn eğitim programının sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının dil gelişimine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli
- Mutlu, H. (2018). *Baba destek eğitim programının aile işlevleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Nicholson, B., Anderson, M., Fox, R. & Brenner, V. (2002). One family at a time: Prevention program for at-risk parents. *Journal of Counseling & Development*, 80 (3), 362-371.
- Nicolopoulou, A. (2004). Oyun, bilişsel gelişim ve toplumsal dünya: Piaget, Vygotsky ve sonrası. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (2), 137-169.
- Nkwake, A. (2009). Maternal employment and fatherhood: What influences paternal involvement in child-care work in Uganda? *Gender & Development*, 17 (2), 255-267.
- Nuri, C. (2018). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların ailelerine sunulan destek eğitim programının ailenin güçlendirilmesine etkisi*. Doktora tezi. Yakın Doğu Üniversitesi, KKTC.

- Ocak, S. (2007). *İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri ile okuma başarıları arasındaki etki*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Oktay, A., & Unutkan, Ö. (2003). *Aile Katılımı erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Önder, A. (2003). *Ailede iletişim*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (2), 140-161.
- Özdal, F. & Aral, N. (2005). Baba Yoksunu Olan Ve Anne-Babası İle Yaşayan Çocukların Kaygı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 255-267.
- Oral, I., Yaşar, D. & Tüzün, I. (2016). *Her çocuğa eşit fırsat: Türkiye’de erken çocukluk eğitiminin durumu ve öneriler*. Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) ve Eğitim Reformu Girişimi (ERG), <http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/ACEVERG.Rapor.01.02.16.bsk.pdf>
- Özbay, Y. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Trabzon: İber Matbaacılık
- Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 6 (21), 9-18.
- Özdemir, A. A. & Ramazan, O. (2012). Oyunağa çocuk, anne ve öğretmen bakış açısı. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi (Uluslararası E-Dergi)*, 2, 2-16.
- Özdemir, A. F. (2018). *Okul öncesi eğitim alan 66-72 aylık çocukların baba katılımı ile erken dönem matematik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4 (4), 566-589.
- Özensel, B. (2004). Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolü: Konya ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 77-96.

- Özgündüz, Ö. (2016). *Baba katılımı eğitim programının baba katılımına ve okul öncesi çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özkan, T. (2014). *Çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden babalara uygulanan baba katılım programının baba-çocuk ilişkisi üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özmen, S. K. (2013). Anne-baba eğitimi programının çocuklardaki davranış sorunları ve anne-babaların depresyon düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 38 (167), 98-113.
- Özmert, E. N. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49 (3), 256-273.
- Özmert, E. N. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49 (3), 256-273.
- Özmete, E. (2010). Aile yaşam kalitesi dinamikleri: aile iletişimi, ebeveyn sorumlulukları, duygusal, duygusal refah, fiziksel/materyal refahın algılanması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (11), 455-465.
- Öztürk, M.O. (2002). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri, 566-570.
- Paquette, D., Bolté, C., Turcotte, G., Dubeau, D. & Bouchard, C. (2000). A new typology of fathering: Defining and associated variables. *Infant and Child Development*, 9 (4), 213-230.
- Parke, R. D., Dennis, J., Flyr, M. L., Morris, K. L., Leidy, M. S. & Schofield, T. J. (2005). Fathers: Cultural and Ecological Perspectives. In T. Luster & L. Okagaki (Eds.), *Monographs in parenting. Parenting: An ecological perspective* (103-144). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Palut, B. (2008). Düşünme stilleri ve anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Dokuz eylül üniversitesi Buca eğitim fakültesi dergisi*, (24).

- Pedagoji Derneği. (2016). Çocuğun psikoseksüel gelişimi- Freud, www.pedagojidernegi.com
- Pekkarakaş, K. T. (2008). *Okul öncesi eğitime babaların katılım düzeyleri ile ilgili değişkenlerin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Pol, L. D., Groeneveld, M. G., Endendijk, J. J., van Berkel, S. R., Hallers-Haalboom, E. T., Bakermans-Kranenburg, M. J. & Mesman, J. (2016). Associations between fathers' and mothers' psychopathology symptoms, parental emotion socialization, and preschoolers' social-emotional development. *Journal of child and family studies*, 25(11), 3367-3380.
- Repetti, R. L., Taylor, S. E. & Seman, T. E. (2002). Risky families: family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychol Bull*, 128, 330-336.
- Ruiz-Ortiz, R., Braza, P., Carreras, R. & Munoz, J. M. (2017). Differential effects of mother's and father's parenting on prosocial and antisocial behavior: Child sex moderating. *Journal of Child and Family Studies*, 1-9.
- Şahin, F. T. & Özbey, S. (2009). Okul öncesi eğitim programlarında uygulanan aile katılım çalışmalarında baba katılımının yeri ve önemi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5, 30-39.
- San-Bayhan, P. & Artan, İ. (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi* (1. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sarı, A. Ç. & Şahin-Acar, B. (2018). Annenin ebeveyn tutumlarının ve çocuğun annesinin tutumlarıyla ilgili algısının çocuğun duygu tanıma becerilerindeki rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6 (12), 27-50.
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F. & Bremberg, S. (2007). Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica*, 97, 153-158.

- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F. & Bremberg, S. (2007). Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica*, 97, 153-158.
- Satır, S. (1996). *Özel Tevfik Fikret Lisesi öğrencilerinin akademik başarılarıyla ilgili anne-baba davranışları ve akademik başarıyı artırmaya yönelik anne-baba eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Satır, V. (2001). *İnsan yaratmak: Aile terapisinin başyapıtı*. İstanbul: Beyaz Yayınevi
- Savaşır, I. & Batur, S. (2003). Depresyonun bilişsel-davranışçı tedavisi. Savaşır, G. Soygüt & E. Kabakçı (Eds.), *Bilişsel-Davranışçı terapiler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Savaşır, I. & Senar, B (2000). Depresyonun bilişsel - davranışçı tedavisi. Işık Savaşır, Gonca Boyacıoğlu ve Elif Kabakçı (Eds.), *Bilişsel-davranışçı terapiler* (3. Baskı, 17-51). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları,
- Saygılı, S. & Çankırılı, A. (2003). *Babacığım neredesin, çocuk eğitiminde babanın rolü*. İstanbul: Elit Yayınları.
- Seligman, M., & Darling, R. B. (2017). *Ordinary families, special children: A systems approach to childhood disability*. New York: Guilford Publications.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sezer Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 1-19.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 1-19.
- Shonkoff, J. & Phillips, D. (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington, DC: National Academy Press.

- Sığırtmaç, A. (2011). *Özel gereksinimli çocukların eğitiminde aile katılımı*. Y. Aktaş Arnas (Ed.), *Aile eğitimi ve okul öncesinde aile katılımı*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Şimşek, B. (2017). *7-9 yaş aile eğitim programının aile tutumlarına etkisi*. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Stuart G. W. (2001). Cognitive behavioral therapy. In G. W. Stuart & M. T. Laraia (Eds.), *Principles and Practice of Psychiatric Nursing* (7th Ed.). Philadelphia: Mosby.
- Sünbül, A. M. (2003). *Zihinsel dinamiğimiz, duygusal zeka. eğitime yeni bakışlar*. Ankara: Mikro Yayınları. 11-20
- Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J. D., Cabrera, N. J. & Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2- and 3-year-olds: Contributions to language and cognitive development. *Child Development*, 75 (6), 1806-1820. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00818.x>
- Taşkın, A.G.N. (2011). Çocukların Gelişiminde Katkıları Unutulanlar: Babalar. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7 (20), 43.
- Taşkın, N. & Erkan, S. (2009). Babalara verilen eğitimin babaların çocuklarıyla ilgilenmelerine etkisi: Deneysel bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 136-148.
- Taşkın, N. & Erkan, S. (2009). The influence of father education programs on the levels of father involvement with children: An experimental study. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37 (37), 136-148.
- TDK (2009). *Terimler sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Temel, Z. F. (2013). *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezel Şahin, F. ve Turla, A. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yapılan Aile Katılım Çalışmalarının İncelenmesi, *Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı 1*, Ankara: Ya-Pa Yayınları.

- Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. (2016). *Anne-baba eğitimi ve aile katılımı*. Ankara: İstatistik Dünyası.
- Tezel Şahin, F. & Özbey, S. (2009). Okul öncesi eğitim programlarında uygulanan aile katılımı çalışmalarında baba katılımının yeri ve önemi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(17), 30-39.
- Tuijl C. V. & Leseman, P. P. M. (2004). Improving mother–child interaction in low-income Turkish–Dutch families: a study of mechanisms mediating improvements resulting from participating in a home-based preschool intervention program. *Infant and Child Development*, 13, 323-340.
- Turan, E., Tezel, Şahin, F., Turla, A. & Can, M. (1997). Anne çocuk eğitimi programının annelerin çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili bilgilerine ve ev ortamlarının düzenlenmesine etkisi. *IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 10-12 Eylül. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 306- 326.
- Türker A. (2012). Anne babanın çocuğun kişilik gelişimine etkisi. [http: // www.biltem.com/ icsayfa.asp?an=5&id=23](http://www.biltem.com/icsayfa.asp?an=5&id=23) (7 Mart 2012’de ulaşıldı).
- Ünlü, Ş. (2010). *Babamın çocuğu çocuğumun babası olmak: 0-8 yaş aralığında çocuğu olan babaların ve onların babalarının çocuk bakımına katılım patternlerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünüvar, P. (2008). Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ural, O., Ramazan, O. (2007). Türkiye’de okul öncesi eğitimin dünü ve bugünü. Servet Ö., Hasan B. & Murat S. (Eds.), *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri Konferansı Kitabı* (1. Baskı). Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Ural, O. & Ramazan, O. (2007). Türkiye’de okul öncesi eğitimin dünü ve bugünü. Türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi temel sorunlar ve çözüm önerileri, 11-56.

- Van der Pol, L. D., Groeneveld, M. G., Endendijk, J. J., van Berkel, S. R., Hallers-Haalboom, E. T., Bakermans-Kranenburg, M. J. & Mesman, J. (2016). Associations between fathers' and mothers' psychopathology symptoms, parental emotion socialization, and preschoolers' social-emotional development. *Journal of Child and Family Studies*, 25 (11), 3367-3380. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0490-x>
- Vieira, J., Matias, M., Ferreira, T., Lopez, F. & Matos, P. M. (2016). Parents' work-family experiences and children's problem behaviors: The mediating role of the parent-child relationship. *Journal of Family Psychology*, 30, 419-430. <http://dx.doi.org/10.1037/fam000018>
- Volling, B. L., Mahoney, A., & Rauer, A. J. (2009). Sanctification of parenting, moral socialization, and young children's conscience development. *Psychology of Religion and Spirituality*, 1, 53-68.
- Wardlaw, T., You, D., Hug, L., Amouzou, A. & Newby, H. (2014). UNICEF Report: Enormous progress in child survival but greater focus on newborns urgently needed. *Reproductive health*, 11 (1), 82.
- Warner, L. & Sower, J. (2005). *Educating young children from preschool through primary grades*. New York: Pearson Education.
- Wood, J. J. & Repetti, R. L. (2004). What gets dad involved? A longitudinal study of change in parental child caregiving involvement. *Journal of Family Psychology*, 18 (1), 237-249. <http://dx.doi.org/10.1037/0893-3200.18.1.237>
- Yakın, M. (2009). *Aile eğitiminin annelerin doğal dil sağaltım tekniklerini kullanmalarında etkililiği*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yalçın, H. (2013). Anne-çocuk iletişimi eğitiminin etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 179-194.
- Yavuzer, H. (2003). *Ana-baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yazgan-İnanç, B., Bilgin, M., & Kılıç Atıcı, M. (2007). *Gelişim psikolojisi. Çocuk ve Ergen Gelişimi* (3. Baskı), PegemA Yayıncılık, Adana.
- Yeşilyaprak, B. (2003). *Eğitimde rehberlik hizmetleri* (6. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yılmaz Bolat, E. (2011). *Anne baba eğitiminin beş-altı yaş çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi*. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Yılmaz, B. Ş. & Duy, B. (2016). Psiko-eğitim uygulamasının kız öğrencilerin benlik saygısı ve akılcı olmayan inançları üzerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 68-81.
- Yogman, M., Garfield, C. F. & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health (2016). Fathers' roles in the care and development of their children: The role of pediatricians. *Pediatrics*, 138 (1), [e20161128]. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-1128>
- Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yakın Doğu Ünivetsitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalında 3-6 Yaş Çocuğu Olan Babalara Yönelik Hazırlanan Baba Psiko-eğitim Programının Baba Üzerine Etkisinin belirlenmesi başlıklı doktora tezini hazırlamaktayım. Bu çalışmanın amacı, 3-6 yaş arası çocuğu olan babalara yönelik geliştirilecek baba psiko - eğitim programının baba üzerinde, iletişim, babalık algısı ve kaliteli zaman konularına ilişkin etkililiğini araştırmaktır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz araştırma sonuçları açısından önemlidir. Teşekkür ederim.

Yaş:.....

Eğitim Durumu:.....

Eş Eğitim Durumu:.....

Meslek:.....

Çocuk Sayınız:.....

İlk babalık yaşıınız:.....

Uzm. Yasemin Sorakin
Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
Tel: 05488306453
e-posta: yasemin.sorakin@neu.edu.tr

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yağmur Çerkez
Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
Tel: 05338672262
e-posta: yagmur.cerkez@neu.edu.tr

Ek 2. Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği

ÇOCUK-ANABABA İLİŞKİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki her bir ifadenin çocuğunuz ile ilişkinizi hangi derecede yansıttığını değerlendiriniz. Aşağıdaki dereceleri düşünerek, her bir ifade için uygun rakamı yuvarlak içine alınız.

(1) Kesinlikle uygun değil (2) Pek uygun değil (3) Kararsızım (4) Oldukça uygun
(5) Kesinlikle Uygun

		Kesinlikle uygun	Pek Uygun Değil	Kararsızım	Oldukça Uygun	Kesinlikle Uygun
1	Çocuğumla sıcak ve şefkatli bir ilişki paylaşıyorum	1	2	3	4	5
2	Çocuğumla ben sürekli olarak birbirimizle çatışma halinde gibiyiz	1	2	3	4	5
3	Çocuğum iyi hissetmediğinde benim kendisini rahatlatmamı bekler	1	2	3	4	5
5	Çocuğum benimle olan ilişkisine değer verir	1	2	3	4	5
7	Çocuğum ihtiyaç duyduğunda yardım kabul etmek istemez	1	2	3	4	5
8	Çocuğumu övdüğümde, gururla gözlerinin içi güler	1	2	3	4	5
10	Çocuğum kendisi hakkındaki bilgileri içinden geldiği gibi paylaşır	1	2	3	4	5
12	Çocuğum bana kolaylıkla öfkelenebilir	1	2	3	4	5
13	Çocuğum beni memnun etmeye çalışır	1	2	3	4	5
14	Çocuğum kendisine adaletsizce davranıyorum gibi hisseder	1	2	3	4	5
15	Çocuğum gerçekten ihtiyaç duymadığı zamanlarda bile benim yardımımı ister	1	2	3	4	5
16	Çocuğumun ne hissettiğini anlamak benim için kolaydır	1	2	3	4	5
17	Çocuğum beni bir ceza ve eleştiri kaynağı olarak görür	1	2	3	4	5
18	Ben başka çocuklarla zaman geçirdiğimde çocuğum incinir ya da kıskançlık gösterir	1	2	3	4	5
19	Çocuğum cezalandırıldıktan sonra bile kızgınlığını veya karşı koymasını sürdürür	1	2	3	4	5
20	Çocuğum yanlış bir davranışta bulunduğu anda, bakışımından ya da ses tonumdan benim tepkimi anlamaya çalışır	1	2	3	4	5
21	Çocuğumla ilgilenmek enerjimi tüketiyor	1	2	3	4	5

		Kesinlikle uygun	Değil					
				Pek Uygun	Değil	Kararsızım	Oldukça Uygun	Kesinlikle Uygun
23	Çocuğum kötü bir ruh hali içinde olduğunda, bizi uzun ve zor bir günün beklediğini biliyorum	1	2	3	4	5		
24	Çocuğumun bana karşı duygularının ne olacağı önceden kestirilemez ya da her an değişebilir	1	2	3	4	5		
25	Tüm çabalarım rağmen çocuğum ile anlaşma biçimimizden hiç memnun değilim	1	2	3	4	5		
27	Çocuğum benden bir şey istediğinde sızlanır ya da ağlar	1	2	3	4	5		
28	Çocuğum bana karşı sinsice davranır ya da beni kullanır	1	2	3	4	5		
29	Çocuğum duygularını ve yaşantılarını benimle açıkça paylaşır	1	2	3	4	5		
30	Çocuğumla etkileşimim, benim bir ebeveyn olarak kendimi etkili ve özgüvenli hissetmemi sağlar	1	2	3	4	5		

Ek 3. Baba Katılım Ölçeği

BABA KATILIM ÖLÇEĞİ (BAKÖ)

Aşağıda çocuğunuzla ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istediğimiz her cümlenin size ne kadar uyduğunu yandaki kutucuklardan birini işaretleyerek belirtmenizdir.

	CÜMLELER	Her zaman böyledir	Çoğu zaman	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiç böyle değildir
1	Çocuğumla hareketli oyunlar (kovalamaca, saklambaç, güreş vb.) oynarım.					
2	Çocuğumun dişlerini fırçalayıp fırçalamadığıyla ilgilenirim.					
3	Çocuğuma kitap okurum.					
4	Çocuğumun saçlarını tararım.					
5	Çocuğumla birlikte spor yaparım.					
6	Çocuğumu kucağıma alırım.					
7	Çocuğumu sinemaya götürürüm.					
8	Çocuğumun tuvalet terbiyesiyle ilgilenirim.					
9	Çocuğum bir şeyden korktuğu zaman onu sakinleştiririm.					
10	Çocuğumla birlikte onun oyuncaklarıyla (kamyon, bebek vb.) oynarım.					
11	Çocuğumun giyinme ve soyunmasıyla ilgilenirim.					
12	Çocuğuma hikaye/masal anlatırım.					
13	Çocuğumun sağlığıyla ilgilenirim.					
14	Çocuğumu parka götürürüm.					
15	Çocuğumla birlikte resim, boyama, maket, el işi, yap-boz vb. yaparım.					
16	Çocuğuma banyo yaptırırım.					
17	Çocuğuma onu sevdiğimi söylerim.					
18	Çocuğumla birlikte TV izlerim.					
19	Çocuğum üzgün olduğu zaman onu teselli ederim.					
20	Çocuğumla birlikte bilmece, tekerleme, şarkı vb. söylerim.					
21	Çocuğumla birlikte film/çizgi film izlerim.					
22	Çocuğumun merak ettiği soruları yanıtlarım.					
23	Çocuğumu dışarıda gezdiririm.					
24	Çocuğumun tırnaklarını keserim.					
25	Çocuğumla bilgisayar oyunu, play station vb. oynarım.					
26	Çocuğum gece tuvalete kalkarsa onunla ilgilenirim.					
27	Çocuğuma sarılırım.					
28	Çocuğumla birlikte müzik dinlerim.					
29	Çocuğumu uyku zamanı yatırırım.					
30	Çocuğum sıkıntılı olduğu zaman onu rahatlatmaya çalışırım.					

	CÜMLELER	Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiç böyle değildir
31	Çocuğumla sıralı, kurallı oyunlar (kızma birader, satranç vb.) oynarım.					
32	Doğum günlerinde çocuğuma hediye alırım.					
33	Çocuğumu, beceri ve yeteneklerini geliştirecek faaliyetlere yönlendiririm.					
34	Çocuğumu öperim.					
35	Çocuğumu pikniğe götürürüm.					
36	Çocuğumu nelerin mutlu edeceğini bilirim.					
37	Çocuğumu tiyatroya götürürüm.					

Ek 4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Görüşme Soruları Baba- Psiko Eğitim Öncesi

Yakın Doğu Ünivetsitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalında **3-6 Yaş Çocuğu Olan Babalara Yönelik Hazırlanan Baba Psiko-eğitim Programının Baba Üzerine Etkisinin belirlenmesi** başlıklı doktora tezini hazırlamaktayım. Bu çalışmanın amacı, 3-6 yaş arası çocuğu olan babalara yönelik geliştirilecek baba psiko - eğitim programının baba üzerinde, iletişim, babalık algısı ve kaliteli zaman konularına ilişkin etkililiğini araştırmaktır. Lütfen aşağıdaki sorulara içtenlikle cevap veriniz.

- 1- Çocuğunuzla vakit geçirirken neler yapıyorsunuz?
- 2- Çocuk yetiştirmedeki sorumluluk ve rolleriz nelerdir?

Uzm. Yasemin Sorakin
Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
Tel: 05488306453
e-posta: yasemin.sorakin@neu.edu.tr

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yağmur Çerkez
Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
Tel: 05338672262
e-posta: yagmur.cerkez@neu.edu.tr

Ek 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Görüşme Sorusu Baba-Psiko Eğitim Sonrası

Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalında **3-6 Yaş Çocuğu Olan Babalara Yönelik Hazırlanan Baba Psiko-eğitim Programının Baba Üzerine Etkisinin belirlenmesi** başlıklı doktora tezini hazırlamaktayım. Bu çalışmanın amacı, 3-6 yaş arası çocuğu olan babalara yönelik geliştirilecek baba psiko - eğitim programının baba üzerinde, iletişim, babalık algısı ve kaliteli zaman konularına ilişkin etkililiğini araştırmaktır. Lütfen aşağıdaki sorulara içtenlikle cevap veriniz.

- 1- Baba- Psiko-eğitim Programı ile yaşıntınızda ne gibi değişiklikler oldu? Çocuğunuz ile ilişkinizde ne gibi değişiklikler oldu?

Uzm. Yasemin Sorakin
Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
Tel: 05488306453
e-posta: yasemin.sorakin@neu.edu.tr

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yağmur Çerkez
Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
Tel: 05338672262
e-posta: yagmur.cerkez@neu.edu.tr

Ek 6 Gönüllülerin Bilgilendirilmesi ve İzin Alınması Protokolü

Gönüllülerin Bilgilendirilmesi ve İzin Alınması Protokolü

Değerli Babalar,

Bu araştırma, Yakın Doğu Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında Doktora Tez Çalışması olarak yürütülmekte olup, 3-6 Yaş Çocuğu Olan Babalara Yönelik Hazırlanan Baba Psiko-eğitim Programının Baba Çocuk Üzerine Etkisini belirlemek amacıyla planlanmıştır. Baba psiko-eğitimi ile ilgili olan söz konusu deneysel çalışmaya katılımınızın gönüllü olduğunu dilediğiniz zaman çalışmadan çekilebilme hakkınızın olduğunu dikkate alınız. Araştırmada sizi tehlikeye sokacak herhangi bir girişim bulunmamaktadır. Ayrıca, Kimlik bilgilerinizin gizli kalacağı konusunda hiçbir endişe duymayınız. Bu çalışmadan dolayı herhangi bir sorunuz veya endişeniz olması halinde, lütfen aşağıdaki bilgileri kullanarak bizimle iletişime geçiniz.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

İletişim bilgileri:

Uzm. Yasemin Sorakin

e-posta: yasemin.sorakin@neu.edu.tr

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yağmur Çerkez

e-posta: yagmur.cerkez@neu.edu.tr

Araştırmadan önce verilen metni okudum. Metin hakkında yapılan yazılı ve sözlü açıklamaları okudum ve dinledim. Bu koşullarla söz konusu araştırmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Gönüllünün Adı- Soyadı:

İmzası:

EK 7 Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği İzni

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

7 Haziran 2017

Sayın Yasemin Sorakın

ÇOCUK-ANABABA İLİŞKİ ÖLÇEĞİ'Nİ (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010) ilgili yerlerde kaynak gösterilmesi şartıyla, araştırmanızda kullanabilirsiniz. Adı geçen ölçek başka çalışmalarda kullanılmak istendiğinde bilgi verilmeli ve başkalarına verilmemelidir.

İMZA

Araştırmacılar Adına

Yrd. Doç. Dr. Ege Akgün
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Araştırmacılar Adına:

İMZA

Yasemin Sorakın

Ek 8. Baba Katılım Ölçeği İzni

Ask.com X Finecomb.com X merhaba - yasemin.sorak... X

Secure | https://mail.google.com/mail/#inbox/15c7ca33197aea10

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
NEAR EAST UNIVERSITY

Click here to enable desktop notifications for Near East University Mail. [Learn more](#) [Hide](#)

Mail ▾

27 of 295

COMPOSE

Inbox (240)

Starred

Sent Mail

Drafts (4)

Emailed Contacts

More ▾

YASEMIN ▾ +

No recent chats
[Start a new one](#)

Hilal Karabulut
to me ▾

Turkish ▾ > English ▾ [Translate message](#) [Turn off for: Turkish x](#)

Merhabalar,
Ölçeğimizi çalışmanızda kullanabilirsiniz. Ekte ölçekle ilgili bilgileri gönderiyorum. İyi çalışmalar dilerim.

Araş. Gör. Hilal KARABULUT

6 Haziran 2017 12:01 tarihinde YASEMIN SORAKIN <yasemin.sorakin@neu.edu.tr> yazdı:

3 Attachments

Baba Katılım Ölç...
Baba Katılım Ölç...
Sımsıkı ve Sendil...

YASEMIN SORAKIN <yasemin.sorakin@neu.edu.tr>
to Hilal ▾

Jun 12

oeri döndüğünüz için size çok teşekkür ederim.

12:40
03.07.2017

Ek 9. Etik Kurul İzin Yazısı

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

24.04.2018

Sayın Yasemin Sorakın

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/EB/2018/120 proje numaralı ve **"Yaş Arası Çocuğu olan Babalar İçin Hazırlanan Psikoeğitim Programının Baba-Çocuk Etkileşimi Üzerindeki Etkisi"** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol
Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Direnç Kanol

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.

Ek 10. Uzman Görüşü Örneği

https://mail.google.com/mail/u/0/#sent/16290b4944c12d2

in.sent

Click here to enable desktop notifications for Near East University Mail. Learn more Hide

24 of 112

ÇİĞDEM HÜRSEN <çigdem.hursen@neu.edu.tr>
to me

Turkish > English Translate message

Yasemin merhaba,

Görüşme sorularını inceledim. Soruların yapıları iyi olmakla birlikte belki birkaç soru daha eklenebilir. Özellikle, babanın çocuğu ile birlikte hangi aktiviteleri ne :
yoklayabilirsin. Özellikle somut olan aktivitelere yer verip, ne kadar sıklıkta çocuğu ile ilgilendiği dolaylı yollardan yoklanabilir. İletişim konusu belki birkaç farklı
Sözlü iletişim mi yoksa sözsüz iletişim mi daha fazla kullanılıyor? Belki bunu yoklayabilirsin... 2. soruda kaliteli zaman derken belki bunu daha somut ifade ede

Konu güzel ve özgün bir konu. Başarılar dilerim :)

YASEMİN SORAKIN <yasemin.sorakin@neu.edu.tr>
to ÇİĞDEM

Çok teşekkür ederim hocam. Gerekli düzeltmeleri yapacağım

İyi Çalışmalar dilerim

Click here to Reply or Forward

Ek 11. Katılım Belgesi Örneği

EĞİTİM SÜRECİ FOTOĞRAFLARI

ÖZGEÇMİŞ

1. **Adı Soyadı:** Yasemin Sorakin
2. **Doğum Tarihi:** 15.04.1987
3. **Unvanı:**
4. **Öğrenim Durumu**

Düzyey	Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Psikoloji	Doğu Akdeniz Üniversitesi	2010
Yüksek Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Yakın Doğu Üniversitesi	2013
Doktora	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Yakın Doğu Üniversitesi	Haziran, 2019

Yüksek Lisans Tezi

Sorakin, Y.& Çağlar, M. (2013). Tam Ve Parçalanmış Aileye Sahip Ergenlerin Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi.(KKTC Örneği) Yakın Doğu Üniversitesi, 2013.

6. Yayınlar

6.1.Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan makaleler(Scı & Ssci & Art Ang Humanities)

Sorakin, Y., Cerkez, Y., Altınay, Z. (2019). Father Psycho-Education Program for Developing Interaction with Children: Disability Program Development. *International Journal of Disability, Development and Education*, in press.

6.2. Uluslararası diğer hakemli dergilerde yayınlanan makaleler(Esci)

Kan, G.S., Sorakin, Y.,Basari, S. (2017). Views of instructors regarding the implementation of psychological consultation theories.*Journal of Ponte*, 73(8), 180-193.

Sorakin, Y. &Uzunboylu, H. (2017). Evaluation of content analysis of filial therapy studies.*Journal of Ponte*, 73(6), 334-344.

Aşıksoy, G., &Sorakin, Y. (2018). The Effects Of Clicker-Aided Flipped Classroom Model On Learning Achievement, Physics Anxiety And Students'perceptions. *International Online Journal of Education and Teaching/ISSN: 2148-225X*, 5(2), 334-346.

Karabeyoğlu A.Y., Basarı, S., Evram, G., Balkır T and., Sorakin, Y. (2018). Assessment of the Opinions on the Senses of Self and Body Images of Obese Adolescents and Adults, Whose Body Mass Index Is High. *A Journal Of Multidisciplinary Science And Technology*, Vol. 9 ,80-88 |.

Ilseven S., Sorakin Y. and Aşıksoy, M. (2018). Status and Satisfaction States of Turkish Immigrants Settled in Cypruswithin the Socio-Economic Structure after 1974.*Modern Journal of Language Teaching Methods*,Vol. 8, Issue 12.

Y Sorakin, S İlseven, M Ersoy, Ş Başarı, ŞG Kan. (2018). Evaluating The Impact Of Appointment Of The Members Of Parliament To Their Private And Social Life. Herald NAMSCA vol 3,1092-1097.

6.3. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan vebildiri kitabında (Proceedings) basılan bildiriler.

Sorakin, Y. & Çerkez, Y. (2018). Baba-Çocuk Etkileşimini Güçlendirmeye Yönelik Hazırlanan Baba Psiko-Eğitim Programının Etkililiği. *International Conference on Interdisciplinary Educational Reflections*.

Sorakin, Y. & Çerkez, Y. (2018). Anne Eğitimi ve Baba Eğitimi üzerine Yapılmış Çalışmalara Yönelik İçerik Analizi Çalışması. 4. *Uluslararası Kıbrıs Eğitim Araştırmaları Kongresi* .Girne,

Kıbrıs.

Sorakin, Y.1, İlseven, S. 2, Ersoy, M.3, Başarı, Ş.4, Güldal Kan, Ş.5(2017) Milletvekillerinin 2014 Yılı İtibari ile Göreve Geldikten Sonra Bu Makamın Özel ve Sosyal Hayatlarına Olan Etkisinin Değerlendirilmesi. *Eurasian Journal of Educational Research* (Poster).

Karabeyoğlu A.Y., Basarı, S., Evram, G., Balkır T and., Sorakin, Y. (2017). (Poster Assessment of the Opinions on the Senses of Self and Body Images of Obese Adolescents and Adults, Whose Body Mass Index Is High. 6th International Conference On Education (IC-ED-2017), (Poster Sunumu).

Kan, G.S., Sorakin, Y., Basarı, S. (2017). Views of instructors regarding the implementation of psychological consultation theories. 6th Cyprus International Conference on Educational Research. (CYICER-2017).

7. Katıldığı Konferans ve Etkinlikler(Katılım Belgeli)

- 2016, 8.Ruh Sağlığı Sempozyumu “Konuşan Beden”
- 2017, 8th World Conference Psychology, Counselling & Guidance
- 2017, 5th Global Conference on Contemporary Issues in Education
- 2017, 6th International Conference On Education
- 2017, International Conference on Environmental Sciences & Educational Studies
- 2017, 9. Ruh Sağlığı Sempozyumu “Ben Çocukken”
- 2017, YDÜ Davranış ve Eğitim Bilimleri Klübü tarafından düzenlenen “Eğitim , Bilim ve Psikoloji” konulu sempozyum.
- 2017, “Ben bu fotoğrafa baktığımda ne görüyorum? Peki ben bu fotoğrafa baktığımda ne görüyorum? Asıl ben bu fotoğrafa baktığımda ne görüyorum?” konulu sempozyum , YDÜ, Lefkoşa, KKTC.
- 2018, YDÜ Davranış ve Eğitim Bilimleri Klübü tarafından düzenlenen “Yalnız Değilsin” konulu sempozyum.
- 2018, “Çevre” Konulu Sempozyum ve Çalıştay
- 2018, 4 th Kıbrıs Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi

- 2018, Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği tarafından düzenlenen “Erteleme Davranışının Akademik Başarıya Etkisi” ve “Beden ve Zihin Bütünlüğü Sağlamada Hareket ve Dans Terapisi”
- 2018, Yrd. Doç Dr. Ayhan Çakıcı Eş ve Uz. Eşmen Tatlıcalının Konuşmacı Olduğu Bağımlılık Konferansına Katılımı, YDÜ.
- 2019, “Çocuklarda Görülen Psikolojik Sorunların Tanımlanması ve Psikoterapi Süreci” konulu eğitim. 2. Eğitim ve Kişisel Gelişim Zirvesi.
- 2019, “Duygusal Zeka; Yaşamda Mutlu Olmanın Yolları” konulu eğitim. 2. Eğitim ve Kişisel Gelişim Zirvesi.
- 2019, “Yetişkinlerde Kullanılan Psikoterapi Teknikleri ve Psikoterapi Süreci” konulu eğitim. 2. Eğitim ve Kişisel Gelişim Zirvesi.
- 2019, “Stres ve Mükemmelliyeçilik” konulu konferans. Yakın Doğu Üniversitesi.
- 2019, Cumhurbaşkanlığı’nda 25 Nisan 2019 tarihinde düzenlenen “Çocuklar Sorguluyor” çalıştayında moderatör olarak görev yapmış bulunmaktayım.
- 2019, Cumhurbaşkanlığı’nda 16 Mayıs 2019 tarihinde düzenlenen “Gençler Sorguluyor” çalıştayında moderatör olarak görev yapmış bulunmaktayım.

8. Vermiş Olduğu Eğitimler, Konferanslar

- 2015; Gönyeli Beldiyesi Sosyal Aktiviteler Merkezi Tarafından Düzenlenen Eğitim (Öfke Kontrolü, Stres Yönetimi).
- 2016-2017 Bahar Dönemi; Yakın Doğu İlkokulu Öğretmenlerine yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim seminerleri. (Çocuklarda Özgüven Gelişimi).
- 2017-2018 Güz Dönemi; Devlete Bağlı Eğitim İlkokul Öğretmenlerine yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim seminerleri.
- 2017- 2018 Güz Dönemi; Gazimağusa Türk Maarif Koleji öğrenci ve velilere yönelik düzenlenen “Akran Zorbalığı” eğitim konferansı.
- 2018- 2019 Güz Dönemi; Girne Anafartalar Lisesi öğrencilerine yönelik düzenlenen “Akran zorbalığı” eğitim konferansı.
- 2018-2019 Bahar Dönemi; Yakın Doğu Koleji Öğrencilerine yönelik “Yaratıcı Drama” etkinlikleri.

9. Projeler

- Lefkoşa Surlar içi bölgesindeki çocuklara ve yetişkinlere giysi ve kırtasiye bağışı, Topluma Hizmet Uygulamaları dersi kapsamında PDR öğrencileri ile, 2017. Çağlayan Çocuk Köyündeki Çocukların Temel İhtiyaçlarının ve Kırtasiye Malzemelerinin Alımı, Topluma Hizmet Uygulamaları dersi kapsamında PDR Öğrencileri ile, 2018.
- “Kadına Karşı Şiddet” ve “Çocuk İstismarı” konulu kamu spotu video çekimi, PDR Öğrencileri ile, 2018.

10.Ödüller

- 2018, Genç Araştırmacı Ödülü. Yakın Doğu Üniversitesi.

10. İdari Görevler

- Öğrenci Danışmanlığı

11. Son iki yılda verilen lisans ve lisansüstü düzeydeki dersler

Akademik Yıl	Dönem	Dersin Adı	Haftalık Saati		Öğrenci Sayısı
2017-2018	Güz	Gelişim Psikolojisi 1	3		30
		Topluma Hizmet Uygulamaları	3		20
		Okullarda gözlem	3		11
		Grup Rehberliği	3		100
		Gelişim Psikolojisi (Formasyon)	3		4
Akademik Yıl	Dönem	Dersin Adı	Haftalık Saati		Öğrenci Sayısı
			Teorik	Uygulama	
2017-2018	Bahar	Psikolojik Danışmanlık İlke ve Teknikleri	3		120
		Eğitim psikolojisi	3		100
		Gelişim psikolojisi	2		40
		Okullarda PDR Uygulamaları	3		15
		Gelişim ve Öğrenme	3		12

Akademik Yıl	Dönem	Dersin Adı	Haftalık Saati Teorik	Öğrenci Sayısı
2018-2019	Güz	Okullarda Gözlem	3	10
		Gelişim Psikolojisi	3	6
		Psikolojik Danışmanlık İlke ve Teknikleri	3	100
		Topluma Hizmet Uygulamaları	3	27
		Grup Rehberliği	6	120

Akademik Yıl	Dönem	Dersin Adı	Haftalık Saati Teorik	Öğrenci Sayısı
2018-2019	Bahar	Okullarda PDR Uygulamaları	6	34
		Gelişim Psikolojisi	3	40
		Psikolojik Danışmanlık İlke ve Teknikleri	3	60
		Grupla Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	3	60
		Mesleki Danışmanlık Uygulamaları	2	90
		Psikolojiye Giriş	2	200

TURNITIN (ORJINALLİK RAPORU)

TEZ

ORIGINALITY REPORT

11%

SIMILARITY INDEX

10%

INTERNET SOURCES

6%

PUBLICATIONS

7%

STUDENT PAPERS

MATCH ALL SOURCES (ONLY SELECTED SOURCE PRINTED)

5%

Submitted to TechKnowledge Turkey

Student Paper

Exclude quotes On Exclude bibliography On

Exclude matches < 30 words